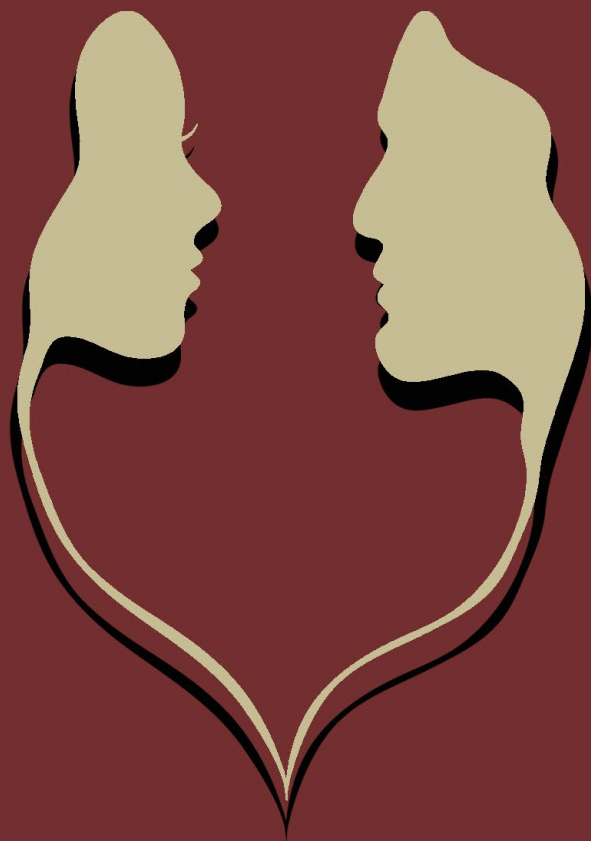

Aspoň se pousměj!

Jakub Arbes

Městská knihovna v Praze

půjčuje

knihy, audioknihy,
obrazy, deskové hry...

nabízí prostory pro

samostatné studium,
skupinová setkání,
přednášky, konference...

pořádá

autorská čtení, přednášky,
koncerty, filmové projekce,
akce pro děti...

poskytuje online služby

e-knihy, digitalizované dokumenty,
přednášky, kurzy...

podporuje tvoření v kreativních dílnách

DOK16 pro práci se dřevem a papírem
Atelier pro šití a vyšívání

Suterén pro 3D tisk, knižní vazbu, kaligrafii a pyrografii

mlp.cz
e-knihovna.cz
knihovna@mlp.cz
facebook.com/knihovna

Aspoň se pousměj!

Psychické nocturno

Jakub Arbes

Znění tohoto textu vychází z díla [Romanetta I.](#) tak, jak bylo vydáno nakladatelstvím J. Otto v Praze v roce 1902. Pro potřeby vydání Městské knihovny v Praze byl text redakčně zpracován.

Text díla (Jakub Arbes: Aspoň se pousměj!), publikovaného [Městskou knihovnou v Praze](#), není vázán autorskými právy.

Vydání (obálka, upoutávka, citační stránka a grafická úprava), jehož autorem je Městská knihovna v Praze, podléhá licenci [Creative Commons Uved'te autora-Nevyužívejte dílo komerčně-Zachovejte licenci 3.0 Česko](#).

Verze 1.0 z 13. 1. 2023.

První dech podzimu!

Co asi přivane? Jaké myšlenky, jaké city probudí – jaké plány v něm uzrají?

Podivný, tajemný dech – nepostižitelně různého působení!

Podobent' sice osvěžujícímu dechu jara, ale nerozhřívá, nerozpaluje – konejšit'...

Rozpálená hlava vychládá, rozechvěné srdce se tiší – duše střízliví... A z chaotického vlnění vyhupuje se častěji než kdy jindy myšlenka dozrávající... Někdy příjemná a lahodná, jindy odporná, ba hnusná – někdy nadějná, jindy zoufalá, ale skoro vždy více méně jasná.

Blaze tomu, koho při ní nezamrazí, ale běda, kdo se zachvěje, jako by se byl dotknul ledu – –

* * *

Pozdní večer.

Zádumčivé šero bylo se rozložilo nad malým nádražním městem.

Tak zvanými romantickými krásami, starožitnostmi a podobným sic nevábí, ale pásmo lesnatých i lysých vršin po jedné straně a otevřenější krajina s lukami, poli a zahradami po druhé straně činí je z dále dosti přívětivým.

Erární silnice, sklánějící se skoro příkře z vršiny na východě až k městu, táhne se jím a vystupuje pak zase u velikém oblouku do vršiny, čímž liší se město velmi značně od sta jiných.

Původně rozkládalo se výlučně po obou stranách erární silnice, druhdy živé a přívětivé, ale nyní – kdy jest hlavní komunikační proud

následkem železničního spojení jiným směrem posunut – začasťe pusté a nevlídné.

Na prázdné jindy prostoře mezi městem a nádražím, od středu onoho asi čtvrt hodiny cesty vzdáleném, vzniká již od delšího času město nové. Prodlením čtvrti věku vystavěno zde již mnoho větších i menších domů, takže má tato část vzezření skoro velkoměstské.

V celku činí město z dále dojem přívětivého zákoutí, v němž lidé, nekladoucí na život vyšších nebo docela výstředních požadavků, mohou v míru a klidu žít a popřípadě rovněž tak spokojeně zemřít.

Starší část města pomalu vždy více pustne a chudne. Uprostřed, těsně vedle silnice, stojí sice na nepatrném pahorku výstavný, před nedávnem obnovený kostel se hřbitůvkem, podobajícím se z jara a v létě krásné zahradě – od něho vede stinné lipové stromořadí podél nevelkého rybníku – opodál kostela na mírném svahu viděti farní budovu s rozsáhlým, parku podobným sadem – dále pak na náměstí starou radnici, starou výsadní hospodu a nedaleko ní, skoro proti sobě, dvě novější letohrádkové budovy se zahradami.

Ruch a šum městský byl se již dávno přestěhoval do nové části města. V staré části jeho rozvlnuje se toliko v neděli a ve svátek, obyčejně jen na tak dlouho, dokud trvají služby boží, ku kterým schází se v četném množství i lid z okolních vesnic.

Vždy jindy bývá tu nepoměrně smutněji nežli v nové části města; obzvláště všedního dne a podvečer, kdy bývá i ve středu části té skoro pusto.

Nejpustěji, skoro bychom řekli mrazivě pusto bývá však na nejvzdálenějších výběžcích starší části města v obou směrech silnice, kde jsou téměř výhradně jen po různu stojící domky starší nebo pouhé chýže, obývané obyvatelstvem chudším a nejchudším.

Zde bývá truchlivo i ve dne za nejpříjemnější pohody, neřkuli podvečer nebo v noci. Někdy projde v pozdní dobu večerní i člověk, ale skoro vždy jen muž, vracející se buď z práce, nebo z krčmy.

Zde podvečer světla nejdříve zhasínají, zde rozkládá se noční klid nejdříve... A svítí-li v některém z těchto, abychom tak řekli předměstských domků nebo v některé chatě světlo déle nežli ve městě, jest k tomu vždy vážná příčina – obyčejně někdo churaví nebo – –

A právě dnes, kdy byl po předcházejícím příjemném dni takorůzka náhle zavál první chladný dech podzimu, jest v této končině už dávno pusto.

Když byl ponocný, kterého bývá zde slyšeti jen tak, jako by odtruboval pro sebe, odtroubil hodinu desátou, byla světla ve všech domcích a chatřích zhasnuta a jenom z jediného okna kmitá ještě – ačkoli jest půlnoc nedaleko – mihotavý lesk žlutavého světla, jako by uvnitř pouhou dračkou svítili.

Světlo to vychází z předposledního domku, vlastně z pouhé chýže těsně u silnice. Před ní jest malá zahrádka, oddělená živým plotem od mělké, silnici omezující škarpy, přes kterou vede do zahrádky úzké prkno.

Přes panující šero rozezná v zahradě oko znalcově několik jeřábů s hroznovitým ovocem, několik uzrálých slunečnic, které uprostřed spousty různých a z větší části lysých rostlin a keříčků smutně trčí k obloze. Těsně před domkem, jenž se z části opírá o strmou skálu, z části pak jest zastíněn košatým, nyní již pololysým ořechem, stojí několik menších, švestkových a třešňových stromů, jichž větve tvoří nad jediným okénkem jakýsi přístřešek, jenž za dne chrání je v létě před úpaly slunečními.

Nyní, za šeré střízlivé noci podzimní, kdy měsíc jen zřídka vypluje na chvíli z temných protrhaných mraků, kdy vířivý vítr rozhupuje lysé a pololysé větve, kdy úzkostlivě v suchém listoví haraší a občas v skalních rozsedlinách teskně úpí a sténá – nyní domek i zahrádka právě jen tím, že liší se od ostatních kmitavě osvětleným okénkem – činí dojem skoro příšerný.

Někdy se zdá, jako by světlo již již zhasínalo. Okénko se tmí, ale hned zase světlo jasněji vzplane a okno zazáří intenzivně, jako by na ně padla plná zář zimního slunce.

V okamžicích těch, obzvláště když jest měsíc úplně ve mracích, vrhají stromy před oknem sotva pozorovatelné, vzájemně se protínající mihotavé stíny po zemi, rostlinách a keřích v zahradě, ale jakmile se světlo v okénku ztemní, obzvláště když se při tom vyhoupne měsíc z protrhaných mraků, přemetnou se stíny takorůzka mžikem v opačný směr a pohrávají mihotavě kolem okna po zaprášené, oprýskané maltě, tvoříce zde mlhavou siluetu v podobě protrhané pavučinové sítě – slovem divuplná poezie optických klamů provádí zde svou nevinnou hru...

Člověku se zdá, jako by viděl jednu z oněch tajemně luzných pohádkových chýží, jaké jen v obraznosti existují – neboť jediný pa-prsek slunce a iluze jest ta tam: člověk stojí před nejprozaičtějším útlukem nedostatku, ba snad bídy...

Světlo vychází totiž z malé, nízké jizbičky se začmoudlými hambalky a s podlahou vydlážděnou vyšlapanými, z části i vydrolenými dlaždicemi.

Chlad, ba skoro mrazivost vane ze všech koutů.

Nábytek: dvě postele, dva stoly, šatník, tři židle a různé tretky – býval druhdy dle všeho pravou okrasou a člověk ani nechápe, jak se dostal do tak bídné jizby, ale jest již značně otřený.

I police s celou řadou vázaných i nevázaných knih, starý koberec pod stolem a velká fotografie v pozlaceném, rozprýskaném rámcu, ba i šicí stroj v koutě u okénka a citera na jednom z obou stolů, jenž jest umístěn mezi postelemi a pokryt odřeným voskovaným plátnem – vše to a mnohé jiné jest zřejmým svědectvím, že není zde domovem tak zvaná pravá bída, ale že zde bydlí lidé, kteří snášejí nedostatek trpčeji než kdo jiný.

V celku činí jizba odpuzující, a přece truchlivý dojem koketní stařice v staromódních cárech, jakými snad byla před lety okouzlovala, ale nyní již jen útrpný úsměv budí.

Osvětlení v jizbě každým okamžikem se mění. Brzo lze rozeznati každou nepatrnost, ale hned zase zavládne v ní zarudlé šero s mihotavými stíny.

Splavená lojová svíčka na vkusném, promáčknutém mosazném svícínku plápolá na rohu starých, rozprýskaných kachlových kamen, vrhajících v jednom směru hluboký stín. Roztavený lůj stéká po svícnu a mnohdy ukane i na podlahu, kde byl již utvořil slušný lojový škraloup, obklopený na vše strany rozstříklými kapkami.

V jizbě panuje ticho skoro hrobové. Jen občas, když vítr venku prudčeji se vzedme, zalehne sem táhlý, melancholický hukot, vyznívající někdy v pištivý stenot nebo v skuhravý kvikot, jako když před oknem jestřáb holubici trhá nebo kuna krysu rdousí...

Kdo by byl v jizbu nahlédl okénkem, nebyl by v ní spatřil živé duše, ale vstoupiv dveřmi, byl by již z prahu rozeznal v šerém zákamní dvě temné lidské postavy – muže a ženu, sedící těsně vedle sebe na nízké stoličce.

Oba sedí již asi půl hodiny mlčky a bez pohnutí, opírajíce se lokty o kolena a majíce tváře ukryty v dlaních.

Zdá se, že podřimujou nebo jsou zadumáni...

Konečně zvedl muž hlavu a z hluboka zívnuł. Nato pomalu, líně vstal, a protáhnuv se jako člověk, jenž si byl obě nohy přeseděl, učinil dva kroky kupředu; potom se obrátil k ženě.

Při prvním pohnutí mužově zvedla i žena hlavu, ale jinak se nepohnuvši dívá se teď muži do tváře.

Tak setrvali mlčky po několik minut – nato se muž obrátil a počal volným krokem po jizbě přecházet.

Kroků jeho není slyšeti, máť na nohou staré bačkory – přechází tudíž jako stín...

Několikrátě přešel od kamen ku dveřím a ode dveří ku kamnům, načež se před těmito zastavil, a upraviv svíčku, by nesplávéla, zadíval se do mírně plápolajícího jejího světla.

Je to muž asi pětáctýřicetiletý, statné sice, ale přece jaksi vychudlé postavy a poněkud vysedlých zad.

Tvář jeho není nesličná. Zdá se, že býval ještě před několika lety švarný muž – ale život, dle všeho nehrubě příjemný, byl už ve tváři zůstavil stopy různých útrap a vášní.

Výraz trpké a skoro již jen po pouhé rezignaci prahnoucí nespokojenosti zdá se býti převládajícím. Ale výraz ten jest paralyzován nevyličitelnou unaveností, jaká se zračívá ve tvářích lidí, kteří po mnoholetém mužném zápase s protivensstvími všeho druhu počínají konečně přivykat i beznadějnosti.

Druhdy bývala tvář ta oblá a plná; nyní jest podlouhlá, líce pozapadlé, pleť uvadlá a pěkně vyklenuté čelo nesčetnými, ale až dosud přece ještě sotva pozorovatelnými vráskami rozryto.

Černý, krátce přistřižený, poněkud již prošedivělý vlas míval druhdy zvláštní lesk, černé knírky nad úzkými, nyní zarputile sevřenými rty bývaly druhdy vždy pečlivě zakrouceny, ale nyní – vlas i knírky bez lesku a jako poprášeny. Druhdy vždy vzorně holívaná, energická brada jeví stopy nedbalého vlastnoručního holení.

Přes to vše spočívá ve tváři té cosi mužně odhodlaného, pevného, určitého, ba skoro hrdého.

Černé, nyní hluboko v důlkách zapadlé oko, ačkoli v celku matné, má přece zvláštní sebevědomý výraz jako oko člověka, jenž byl druhdy samostatně vystupoval a jehož slovo bylo respektováno.

Občas však i toto oko mění svůj výraz... Zakroužit' mnohdy kolem tak plaše nebo číhavě, jako oko dravé šelmy na čekání, ale hned nato zase mívá výraz oka napjatým pozorováním umdlévajícího.

Oblečen jest muž ten v zánovní šat moderního střihu: v černé spodky, takovou těž, hluboce vystřiženou vestu a lehký orleanový kabát téže barvy.

Držení těla jest – přes mírnou přihrblost zad – přímé, marciální.

Chvilí díval se upřeně do světla, pak opět z hluboka zívnuv, rozhlédl se kolem a zase počal po jizbě přecházet.

Po několika minutách zastavil se před ložem, nad nímž visí obraz v pozlaceném rámcí – patrně podobizna nějaké moderní krásky, jejíž rysů však v matném osvětlení nelze rozeznati.

Postál tu několik vteřin, upíraje zrak svůj neodvratně na obraz.

Náhle se zatřásl, jako by jej byl mrazivý vítr ovanul, a zamnuv si ruce couvnul a počal po jizbě znova přecházet...

Unavenost a nevylicitelná nuda zračí se v jeho tváři vždy zřejměji. Zdá se, že neví, co počíti – zda ulehnutí, nebo se procházeti, usednouti, nebo státi, krátce, že nalézá se v oné trapné náladě myslí, kdy člověka pranic netěší a pranic nezajímá, ale zároveň také pranic nebolí, nermoutí a netrápí; kdy jest mu všechno, když právě ne úplně, tedy aspoň skoro úplně lhostejno, slovem kdy po delším duševním napětí dostaví se mrazivá duševní stagnace.

Posléze zastavil se u poličky s knihami, vztáhl ruku zdánlivě po jedné z nich, ale místo knihy vzal krátkou hliněnou dýmku a shledav, že není dokouřena, přistoupil ke kamnům a zapálil si o svíčku.

Několikrát zabafnul rychle po sobě; nato s dýmkou v ústech popošel k posteli, nad kterouž visela fotografie, usedl na pelest, a zkříživ obě ruce v klíně, seděl s dýmkou v ústech po několik minut bez pohnutí, dívaje se upřeně před sebe na podlahu.

Nato, když byl dokouřil, položil dýmku na zem a natáhl se na postel – vlastně na pouhý slamník. Maje pod hlavou jedinou podušku, podepřel si hlavu oběma rukama a zadíval se upřeně ku stropu.

Tak ležel naznak a bez hnutí po několik minut. Z počátku otevřené oči konečně se pomalu zavřely. Zdálo se, že jej přemáhá dřímota...

Vše to dělo se v jizbě, aniž by se byla druhá postava v zákamní ozvala nebo jen pohnula.

Když byl muž vstal, zvedla, jak víme, i žena hlavu a zadívala se upřeně na muže před ní stojícího. Ale když se byl muž od ní odvrátil, sklonila zase hlavu v dlaně a setrvala jako v strnutí.

Opět minulo asi čtvrt hodiny, aniž by se byl nevylicitelně nudný obraz změnil.

Venku jen vítr harašil, sténal neb úpěl, a dovnitř jizby zaléhal jen táhlý, zádumčivý, ale přitlumený hukot.

Divuplná hra stínů kolem okénka a v zahrádce opakovala se od okamžiku, kdy přestala svíčka splávat, vždy řidčeji; neboť i měsíc byl se ukryl za mraky, a nad krajinou, tudíž i před domkem rozkládalo se jednotvárné, střízlivé šero.

Kdo nikdy neprožil podzim a zimu v malém městě v kruzích chudších nebo docela nuzných tříd, nebo kdo nestrávil aspoň několik dlouhých večerů ve společnosti maloměstské, když byla veškerá látka k hovoru, zábavě a duševnímu vzrušení vůbec úplně došla, slovem kdo nezná dlouhé chvíle, abychom tak řekli, ryze maloměstské, sotva si učiní pravý pojem o obraze bezpříkladné nudy, jež jsme se snažili několika rysy nastíniti.

A přece i zde – v té prosté a koketní jizbě s moderními cetkami a ze všech koutů zejícím nedostatkem – v té zvláštní brloze, kde dovede snad býti spokojeným jenom tvor otupělý nebo nad veškerou pozemskost povznešený – i zde jest cosi, co by jinde budilo obdiv a vzrušilo i lidi apatické a otupělé – cosi, co dovede i poušť přeměnit v ráj: vzorná žena – ideál tělem, anděl duchem a srdcem...

Ale i tato bytost sedí v šerém zákamní pod olověnou tíží dlouhé chvíle a děsně unavujících poměrů apaticky jako v strnutí. V šeru nelze rozeznati nežli temné obrysy schoulené postavy – obraz rovněž tak všední jako nenápadný.

Posléze – a sice právě, když byl ponocný, jenž se byl tentokráte skoro až na dvě stě kroků k domku přiblížil, půlnoc odtroubil, pohnula se i žena.

Pomalou zvedla hlavu, přejela rukou přes čelo, a upřevši zrak svůj na postel, kde ležel muž, chvíli se tam dívala. Nato zvolna vstala a učinivši tři kroky kupředu octla se v plném světle dohořívající již svíčky, která právě neobyčejně jasně vzplanula.

V mžiknutí mění pošmurná a fádní jizba svou fyziognomii – asi tak, jako když po prudším zavanutí větru vyhoupne se znenadání z temného houští růže v plném květu...

Jest to něco přes třicet roků stará štíhlá blondýnka dětinně milostné, ale zádumčivé a stopy unavenosti a starosti jevící tváře bezvadných rysů.

Bělostná, úbělovému vosku podobná pleť, zarůžovělé líce a růžové svěží rtíky dodávají tváři z dáli mladistvé svěžesti; avšak při pohledu z blízka lze na pěkně vyklenutém čílkou, kolem temně modrých, hlubokých, zádumčivých očí, a obzvláště kolem svěžích, trpce bolestně zašpoulených rtíků pozorovati lehýnký nádech vrásků, dodávajících tváři rázu mírné rozhodnosti a přísnosti.

Není pochyby, že ještě před několika roky žena ta nebyla nepodobna Sněžence nebo některé jiné vílovitě, nevyličitelně něžné a jemné bytosti, jaká jen v obraznosti existuje; avšak rovněž tak není nejmenší pochybnosti, že v několika právě minulých letech toto hladké čílkou často hněvivě, ba snad i zarputile se svařilo, že výrazné, něhyplné oko začasté mračně se přimhouřilo a aristokratické, ale k líbání přímo vyzývající svěží rtíky že častěji křečovitě se zašpoulily, ba i bolestně sevřely...

Drsnost života začíná již rýti své stopy v tuto tvář. Naděje v lepší budoucnost však rylec zdržuje, že nevrývá se ještě příliš hluboko a brázdí posud jen na povrchu, ale jediná snad již jen pohroma, jediné neštěstí – a osudný rylec života v několika měsících rozbrázdí jemnou, andělskou tuto tvář k nepoznání.

Zadívav se v tuto tvář právě v okamžiku, když na ni padla plná zář čmoudící plápolavé svíčky, byl by se člověk mimoděk zachvěl skoro mrazivým pocitem, jaký budí pohled na umírající nemluvně. Sotva zrozeno, již hyne – a ona sotva rozkvetla, již vadne: předčasně, proti všem zákonům přírody a přece přirozeně, vinou nepříznivých okolností, mrazivým, vše sežehujícím dechem drsné, mnohdy i hnusné skutečnosti.

Chvilí stojí podivná tato bytost bez pohnutí, dívajíc se kamsi v neurčité prázdno.

Jest oblečena vkusně, skoro bychom řekli koketně v obnošený bálový šat neurčité již barvy – buď jemně růžové, nebo růžově zažloutlé – patrně ještě zbytek z oněch šťastných blahých dob, kdy jako královna plesu vábila k sobě obdivující i závistivé zraky všech, kdož dávají přednost oslňující kráse tělesné.

Avšak jaký to asi rozdíl – tenkrát a dnes!

Nyní jest šat tu a tam protrhán a scumlán, jako by v něm byla i někdy spala – toliko život posud dobře zachován a kyprá ňadra div z něho nevykynou...

Po několika minutách přejala si opět úbělovou ručkou se zarůžovělymi prsty čítko, pak instinktivně posunula plochou dlaň níže před ústa, jako by zakrývala zívnutí, ale přece zívla – z hluboka a táhle, jako by si byla několikrát zívnutí nastřádala. Nato se poněkud vztyčila, mírně protáhla a učinila několik kroků kupředu směrem ku prázdné posteli, před kterou se opět zastavila, jak by byla na rozpacích, má-li již ulehnutí nebo jen usednutí.

Vtom svíčka na kamnech prskla, jako by byla v plamen skanula kapka vody; plamen se příkrčil a ztemnil, knot se nahnul a počal nápadně čoudit – svíčka dohořívá...

Žena u postele ruče se obrátila, popošla rychle drobným krokem ku kamnům, vystoupila na prsty a sfoukla světlo. Nahnutý knot padl do roztaveného loje a okamžitě uhasnul.

V jizbě zavládlo střízlivé pološero.

Avšak v následujícím okamžiku vyhoupl se měsíc ze mraků a plná jeho zář padla okénkem dovnitř jizby.

Matně stříbrný pruh táhne se od okna po podlaze a přes postel, u které byla žena před chvílí postála, až na stěnu, na kterou okno a pololysé větve před oknem stojících stromů vrhají chvějivý stín, tvořící tak skoro jen jaksi vdechnutou, nevylicitelně propletenou arabeskovitou siluetu v podobě šikmého obdélníku.

Žena postála u kamen jaksi nerozhodně několik vteřin, dívajíc se upřeně, ale zároveň také jaksi tupě a bezmyšlenkovitě na tuto arabeskovitou siluetu, nato – jako by se byla náhle rozhodla – popošla rychle k loži a usedla na pelest.

Složivši obě ruce v klín setrvala tak bez pohnutí po několik minut dívajíc se přímo k oknu, před kterýmž vítr větve stromů mírně vzdouval, kdežto měsíc každou chvíli v mraku zmizel, ale hned zase se vyhoupl...

Posléze i ona ulehla na lože, vlastně na pouhý slamník s jedinou jen poduškou a v nohou schoulenou houňovitou příkrývkou rovněž tak, jako byl před chvílí muž učinil – oblečena a naznak... A podepřevši si hlavu oběma rukama, zadívala se upřeně, ba skoro strnule k šerému stropu.

Minulo takměř asi půl hodiny – muž a žena se ani nepohnuli – v jizbě nic se nezměnilo.

Toliko osvětlení měnilo svou intenzivnost přecházejíc z šerého přítmí v matný stříbrojas a zase naopak dle toho, vyhupoval-li se měsíc venku ze mraků nebo se v ně skrýval.

Nejčastěji však tu panovalo chladné a střízlivé šero. Z venku vnikalo sem sice šumné harašení větru, ale pro svou jednotvárnost nelišilo se hrubě od obyčejného ticha.

Někdy arci zavládlo i ticho skoro hrobové, ale po chvíli zase ustoupilo ševelu, jako když venku před okénkem někdo sám k sobě nesrozumitelně šeptá.

Konečně se žena na loži pohnula. Slamník zaharašil, postel vrzla...

„Cili?!“ ozval se mužský hlas z druhé postele šeptmo.

„Voláš mne, Emerichu?“ ptá se žena snivě.

„Ty nespíš?“

„Nespím! – A ty?“ ozývá se žena skoro úzkostlivě přítlumeným hlasem, jako u kolébky dřímajícího dítěte bdící matka.

Muž neodpověděl, jako by byl neslyšel – ale po několika vteřinách ozval se přece:

„Nespím... Je mi tak podivně, milá Cili – tak – jako...“

„Jsi snad zase rozčilen, jako již po několik nocí...? Nemůžeš usnout?“ ptá se žena.

„Naopak! Jsem kliden – k neuvěření kliden... Ani sám nechápu, proč... A skoro se mi stýská po rozčilení... Jeť mi tak střízlivě – tak mrazivě střízlivě...“

„To přejde!“ míní žena. „Aspoň dřív usneš a budeš spát klidněji – –“

„Ale ty také nespíš!“ přerušil muž ženu tónem starostlivým.

„Což já!“ odpovídá žena. „Neusnu-li teď, usnu k ránu a mohu si pospat – ale ty, ty, milá duše, musíš již o páté vstávat...“

Po těchto slovech nastala krátká pomlčka. Muž protáhl se na svém loži a z hluboka zívnuł; nato přehodil se na bok tak prudce, až postel úpěnlivě zavrzla.

Žena nadzvedla sice hlavu, jako by se chtěla podívat, co muž kutí, ale hned ji zase položila na polštář a zůstala bez hnutí.

Po chvíli rozpředl se přitlumenými hlasy následující rozhovor:

„Vzpomínáš snad na něco, milá Cili?“ optal se muž.

„Já?“ opáčila žena polo udiveně, jako by podobného dotazu ani nechápala. „Nač bych vzpomínala? – A ty, milý Emerichu,“ přerušila žena po krátké pomlčce mlčení, „vzpomínáš ty na něco?“

„Na ledacos – ani sám nevím.“

„Snad na něco příjemného – ne? Člověku je přece jen tak podivně milo, když se vhrouží ve vzpomínky.“

„Pravda, pravda! Ale já – nu, přiznám se ti, milá Cili – já teď nevzpomínám – já přemítám...“

„Aj!“

„A právě když šlehla duší mojí jedna z nejjasnějších myšlenek – zamrazilo mne...“

„Není možná!“

„Nejinak, než jako bys mi švihla palašem přímo před očima...“

„Ale tebe přec palaš nikdy nelekal!“

„Pravda, ale švihneš-li i nejchladnokrevnějšímu člověku mimo nadání britkým nožem nebo šavlí před očima, neubrání se zvláštnímu pocitu zamrazení. A právě tak neb aspoň podobně mne zamrazilo – když jsem...“

Nedomluvil.

Žena setrvala v mlčení, jako by o slovech mužových přemítala.

„Ani nechápu, milý Emerichu, co ti mohlo napadnouti, že tě zamrazilo!“ připomenula po chvíli tónem zdánlivě lhostejným.

Tentokráte neodpověděl muž; zdálo se, žeť na rozpacích, má-li odpověděti nebo dáti řeči jiný směr.

Žena chvíli vyčkala.

„Nuže?“ ozvala se posléze úsečně.

„Přeješ si, milá Cili?“ optal se muž, jako by byl na předcházející slova svá úplně zapomněl, ale dříve, nežli žena odpověděla, dodal poněkud živěji:

„Přiznám se ti, milá duše, upřímně! Mne svízelný život přece už přemáhá... Ani jsem se nenadál, že dostaví se omrzlost tak brzo – skoro náhle...“

„Ale vždyť jsi poměrně klidnější, jak jsi sám před chvílí pravil...“

„Pravda! Ale ten klid – ach, kéž bych ti mohl aspoň přibližně vylíčiti, jak mi právě jest... Tak chladně, tak nevylicitelně střízlivě – jako bych vůbec již nikdy nemohl se rozehráti... A když si při tom připomenu tebe, duše má – tebe, kterou jsem učinil tak neskonale nešťastnou.“

„Ah, na mne nemysli, na mne nevzpomínej, milá duše!“ vpadla žena taktéž živěji. „Stárneme a nudíme se – toť vše... A jinak ani býti nemůžeme! Toť běh světa – vlastně průběh života lidského vůbec.“

„Pravda, pravda – tak nějak tomu asi jest neb aspoň bývá... Ale proč právě nám připadl úkol tak krušný, tak trpký? Proč právě já a ty, milá Cilinko, máme trpěti? Proč – proč?“

Žena neodpověděla; toliko lehýnký, sotva pozorovatelný vzdech, jenž se jí vydral z prsou, byl důkazem, že cítí váhu, vlastně tíhu prostých slov mužových.

„A proč, prosím tě, milá duše,“ pokračoval muž po chvíli, „proč člověk přes všechno namáhání a úsilí nemůže se vyvléci z bezradných a odporných poměrů, v kterýchž tělesně i duševně znenáhla zakrňuje a hyne?“

„Doufejme, že se to časem svým přece změní!“ odpověděla žena s přízvukem skoro bolestným, jako by sama v možnost změny nějaké ani nevěřila.

„Ano, ano – doufejme!“ opáčil muž rozhodně. „Život lidský beztoho není nežli pouhé doufání... Ale my doufáme již celou řadu let a doufáme marně... Z počátku jest takové doufání i v dobách nejkrušnějších jakousi úlevou, ale trvá-li tak dlouho jako u nás, stává se balastem. Znenáhla se i zprotivuje a člověk jest rád, zbaví-li se konečně zbytečné tíže, která svou bezúčelností jen dráždí a marně rozechvívá... Kéž bych ten balast mohl již ze sebe svrhnouti neb aspoň na krátký čas odložit!“

„Ty bys chtěl přestat i doufat!?“ ozvala se žena patrně jen proto, by vůbec něco pronesla.

„Věčné to doufání mne unavuje, skoro bych řekl – vysiluje. Člověk na jiné nemyslí, nežli aby už byl aspoň konec útrap. Pouhá přání naplňují celou duši; člověku se zdá, jako by nebylo v duši pro nic jiného místa – a tím potlačují přání myšlenky, překážejí přesnému přemítání, slovem absorbují bezúčelně celého člověka a tak jej vysilují.“

Dělo se mi tak po několik měsíců. Nic nežli přání! Přál jsem si to a ono – každý den, ba skoro každá hodina zrodila nějaké přání – ale nic jiného nežli pouhé přání... Myšlenka byla tak řídká jako dobrý skutek u člověka bezcitného... A přitom hlava jako v kleštích a neustále rozpálena... Věř mi, duše drahá, jáť v posledních čtyřech pěti měsících chodil již jako vrtohlavý. Přímo nesnesitelná vedra, která letos panovala – však se pamatuješ, jak jsem býval podrážděn a rozčilen – a přece zase ke všemu lhostejný, otupělý... Věru, dnes ani nechápu, jak to bylo možné...“

„Ale dnes už jsi klidnější, není-liž pravda, milý Emerichu!“ připomenula žena. „A dostavující se klid jest důkazem, že časem svým snad přece – –“

„Útrapy naše se skončí,“ vpadl muž trpce.

„Aspoň – doufejme!“ doložil muž, ačkoli byl před chvílí pravil, jak rád by se zbavil zbytečného doufání.

Opět nastala delší pomlčka.

„Ale co počít, milá duše? Zejtra jest prvního – přinesu svůj měsíční žold – pětadvacet zlatých – a pozejtří nebo popozejtří nebude z nich v domě ani krejcaru... Zaplatíš dluhy, a zbude-li ti na oběd na pozejtří... Ne, ne – tak to déle trvati nemůže!“

Poslední slova pronesl muž neobyčejně rozhodně, jako by byla duší jeho šlehla spasná myšlénka, jak možno trudné poměry rázem změnit.

Po krátké pomlčce žena podotkla:

„Napadlo ti snad něco?“

„Ah – ano ano,“ odpověděl muž temným hlasem. „Vždyť jsem už pravil, že mne při té myšlénce – zamrazilo...“

Žena vztyčila hlavu, jako by pozorně naslouchala, doplní-li muž závažná svá slova, ale on mlčel.

„A co ti napadlo, Emerichu?“ optala se, zvedajíc hlavu ještě výše a obracejíc ji směrem k mužovu loži.

„Mně? – Co mi napadlo?“ opáčil muž, jako by již nevěděl, o čem byla před několika vteřinami řeč, anebo jako by uvažoval, může-li myšlénku tu ženě svěřiti čili nic.

„Ano – co ti napadlo – napadlo-li ti vůbec něco,“ připojovala žena neměnic své pozice.

„Ah, pravda, pravda,“ ozval se nyní muž živěji, jako by si byl myšlénku svou vhodně k pronešení upravil. „Napadlo mi cosi, co mi mohlo již dávno napadnout – cosi tak prostého, tak všedního a – přece cosi, čím by bylo možno přímo již nesnesitelné útrapy naše rázem ukončiti – –“

„Rázem?!“ zvolala žena napolo se vztyčivši. „Jak to myslíš?“

„Rázem,“ opakuje muž dutým hlasem; „v několika minutách – v několika vteřinách – –“

„Snad násilně!?“ vzkřikla žena tónem poděšeným.

„Ano – násilně!“ dopověděl po chvíli muž tónem skoro hrobovým.

Žena zůstala bez pohnutí.

Zdálo se, že jí potvrzení domněnky, které se byla z počátku skoro ulekla, nikterak nepřekvapilo. Chvíli o ní přemítala, pak váhavě pravila:

„A při této myšlénce tě zamrazilo, Emerichu?“

Muž, nevěda patrně, co na neočekávanou otázku tu odpovědět, mlčel.

„Není-li zbytí – není-li po tvém náhledu žádné již spásy,“ pokračuje žena rozhodně, „já jsem – ochotna...“

Tentokrát vztyčil hlavu muž, ale tak prudce, jako by jej byla zmije uštkla.

„Jakže!“ zvolal rozjitřeně a zajíkávě. „Ty bys – chtěla! Tys – ochotna – –“

„Zemřítí,“ doložila žena s mrazivým klidem a hlava její klesla na podušku.

Teď vztyčil se napolo muž.

Opřev se jedním loktem o pelest postele, díval se upřeně na ženu, ale vida ji ležeti, potlačil slova, jež měl na jazyku.

Opět nastala delší pomlčka.

Muž i žena setrvali chvíli bez hnutí; posléze i muž zase ulehl, jako by bývala právě řeč o něčem, o čem netřeba šířiti slov.

Oba pohřžili se v myšlénky. Však ani on, ani ona nerozpřádali myšlénku právě pronesenou – každý myslil na něco jiného; on na své mládí, a ona na blahý okamžik, kdy jej byla poprvé spatřila...

Jeho myšlénky vrátily se však zanedlouho zase k přítomnosti.

„Cilinko!“ ozval se asi po desíti minutách.

„Čeho si přeješ?“ odvětila žena přívětivě.

„Pohovořme si ještě!“

„Jak ti libo.“

„Na usnutí nelze ani pomyslet.“

„Já také sotva usnu –“

„A přece jsi tak klidná –“

„Ano – klidná – –“

A opět nastala krátká přestávka, jako by ani on ani ona nevěděli, o čem hovořiti.

„Podivno!“ ozval se posléze muž, ale hlasem tak přitlumeným, jako by mluvil sám k sobě. „Ještě včera, kdy bylo skoro parno, bylo mi tak pusto, jako bych byl bez duše. Celé tělo jako zbrnělé, nohy a ruce jak olověné a hlava – ano, ano hlava – ta hlava...!“

Koliksetkrát klesla mi letos při práci pod tíží čehosi neznámého do dlaní! Koliksetkrát jsem se bez příčiny zamyslel, zadumal – a přece jsem nemyslel, nemohl myslet... Krev vířila žilami, pulsy bušily, hlava v plamenu – a přece po myšlénce ani památky. Nechuť, ochablost, malomyslnost, otupělost – a jak se všechny ty příčiny zovou – zatínaly své spáry v moji duši...

Byl jsem vlečen a smýkán duševní pouští... Zdálo se mi, jako bych se nalézal v šeru vždy více se stmívajícím. Někdy kmitnul v dáli slaboučký zásvit, ale hned zase zmizel... Někdy mne pojímala závrát. Zrak byl nejistý a před očima dělaly se mi mžitky. Jindy mi na čele vystoupil studený pot a hned zase zavířila krev žilami – jako v horečce...

Hrozný, děsný to stav! Někdy se mi zdálo, že není možno tímto způsobem ani hodinu déle žít, a přece mi ani jednou nenapadlo, že možno strašná tato duševní muka rázem ukončiti... Leč – i kdyby mi bylo napadlo – přísámbůh, já bych byl váhal, otálel – ba více, já bych se nebyl odvážil... Ano, ano – zbabělost – hu, jací jsme to slaboši!“

Podivnou tuto řeč vedoucí muž na chvíli se odmlčel, jako by si chtěl oddechnouti, načež týmž přitlumeným tónem pokračoval:

„A dnes – dnes se člověk neleká ani nejhoršího. Dnes – teď bych – přísámbůh, tak klidně sáhl po revolveru a prohnal si hlavu kulí, jako bych mířil do terče... Ano, ano! Nepříčetnost předchází – potom nadejde klid, mrazivý klid a teprve v takovém okamžiku vztáhne člověk ruku na svůj život. – Nemyslíš, milá Cili?“

Žena, která byla slovům svého muže patrně jen zpola naslouchala a mnohý závažný moment přeslechla, chtěla odpovědět: „Ano, máš pravdu, Emerichu,“ ale dříve, nežli pronesla první slovo, ozval se muž poznovu:

„Na svůj život – rozumíš, Cili? Rozumíš?“

„Rozumím...“

„Ale jakž bych mohl, milá duše,“ zvolal nyní muž zajíkově, „jakž bych mohl vztáhnouti vražednou ruku proti tobě? Ne, ne! Toho bych snad dovedl v stavu nepřičetném, ale teď – teď? Ne, ne – nikdy – nikdy! Vše jiné – všeho jsem schopen, ale tobě ublížiti, tobě...“

„Vždyť bys mi tím prokázal jen dobrodiní,“ namítla žena rozhodně.

Muž neodpověděl; zdálo se, že o svých slovech a ženině odpovědi přemítá.

„A pravíš-li,“ počala žena, „že bys byl spíše všeho schopen – všeho –“

„Ano, všeho,“ doložil muž s důrazem.

„I skutku nepoctivého?“ optala se náhle žena s ostrým přízvukem.

Muž hned neodpověděl; přemítalť o slovech ženiných, srovnává je se slovy, jež byl sám předtím pronesl. Pro ženu byl by se odvážil všeho, ale její otázka přece jej zarazila. Přiznati se, že bychom se odvážili pro milovanou bytost i skutku nečestného –

Nedomyslíl...

„Pravda,“ uklouzlo mu mimoděk. „Člověk někdy dosahu svých slov ani nezkoumá – ale když tak nyní o tom přemítám, napadá mi, jak snadno octne se někdy člověk na nakloněné ploše a letí pak střemhlav – –“

„Jak to myslíš?“ vpadla žena.

„Zcela prostě,“ vyložil muž chladně; „i já se již octnul na takové ploše –“

„Není možná!“ zvolala prudce žena, zvednuvši hlavu a dívajíc se směrem k mužově loži.

„Ale naštěstí jsem po prvním sklouznutí s napětím veškerých svých sil – odskočil,“ doložil muž temně.

„Jak to? Já ti nerozumím!“ ptá se žena tónem skoro úzkostlivým.

„Věc se má prostě takto,“ počal muž chladně. „Dnes po poledni, právě když přijel osobní vlak jedoucí ku Praze, nalézal jsem se na peronu. Lhostejně díval jsem se na osoby, jež vystupovaly nebo vstupovaly. Náhle utkvěl zrak můj na vagoně první třídy, z kterého vystoupil starý pán výrazné, inteligentní tváře. Protáhnuv se zaměřil ke mně a optal se, možno-li promluvit několik slov s přednostou.

Ukázal jsem prostě na přednostu, jenž stál u lokomotivy. Neznámý tam popošel. Po několika slovech popošli oba o něco dále, vlastně blíže ke mně a přednosta mi pokynul, bych se přiblížil. Učinil jsem tak a zůstal opodál státi. Stáli jsme právě v místě, kde bylo letos při opravování nádraží množství písku nasypáno, takže se nohy skoro zabořují. Vtom mi přednosta znova pokynul, bych se zase vzdálil. Učiniv první krok cítil jsem, že jsem na něco šlápnul. Pohlédnuv k zemi vidím malou tobolku – a hádej, co jsem učinil, milá Cili?“

Ale nečekaje ženiny odpovědi dodal:

„Nevěda ani co činím, zašlápnul jsem tobolku hlouběji do písku a odstranil se.“

„Není možná!!“ zvolala žena prudce. „To žes učinil ty, Emerichu?!“

„Ano, já,“ zní odpověď. „Ale slyš, co se dále dělo! Po odjezdu vlaku, jenž se zdržel asi čtyři minuty, poněvadž připínány dva vagony – když bylo nádraží zase pusto jako kdy jindy – vyšel jsem z bureau a vyhrábnul tobolku z písku.“

„A kde ji máš, kde ji máš?“ optala se žena a hlas její chvěl se vnitřním pohnutím.

Muž nedbaje vyrušení pokračoval:

„Vstrčiv tobolku do kapsy, pospíšil jsem zase do bureau. Octnuv se o samotě otevřel jsem ji. Bylo v ní osm pečlivě složených stovek, dvě desítky, pětka a tři jednozlatové bankovky... Při pohledu na peníze mi bylo, jako by mi byla náhle spadla s prsou Atlantova tíže. ‚Ted’ jest aspoň na čas po útrapách!‘ pomysllil jsem si zavíraje tobolku a strkaje ji do kapsy – Ani bys nevěřila, jak mi bylo náhle volno...! Ale v následujícím okamžiku – přiznám se ti upřímně – polilo mne horko... Bylo mi, jako bych se byl dopustil nepromíjitelného hříchu. Ani se neohlédnuv vyrazil jsem z bureau, a potkav na chodbě přednostu podal jsem mu mlčky tobolku...“

„Ah!“ uklouzlo ženě z hlubin prsou, jako by si byla oddechla.

Muž pokračoval:

„Co to?’ ptá se přednosta. ‚Nalezl jsem to v místech, kde jste rozmlouval s neznámým pánem,‘ odpovídám. ‚Aj!’ byla jediná odpověď přednostova. Zůstaviv mne na chodbě vešel do bureau. Po chvíli mne zavolal. ‚Právě došel z nejbližší stanice telegrafický dotaz,‘ pravil ke mně, ‚nebyla-li zde nalezena tobolka – jsem dychtiv, co dostanete v odměnu...“

„Tot’ vše,“ končil muž, „co ti mohu, milá Cilinko, říci o pokušení, v němž jsem se byl tak nepředvídaně octnul a z něhož jsem náhodou tak šťastně vyváznu...“

„Ale pročpaks mi to nepověděl hned, když jsi přišel?“ ozvala se žena s laskavou výčitkou.

„Přiznám se ti upřímně,“ odpovídá muž, „– tyděl jsem se – –“

Na ta slova žena neodpověděla.

„A doufáš, že budeš odměněn? Že ti neznámý něco pošle?“ optala se po chvíli.

„Možná – ale možná také, že – –“

Nedořekl.

„A mnoho-li – doufáš?“ vpadla žena. „Nesnadno říci – dvacet, deset zlatých – prosím tě – kdopak by –“

Opět nastala delší pomlčka, jako by byla všední látka, o které bylo právě hovořeno, úplně vyčerpána.

Žena, která byla s nadzvednutou hlavou naslouchala, položila zase hlavu na polštář a zůstala bez hnutí. Přemítala o tom, o čem jí byl muž právě vypravoval, kdežto on pohodlněji se natáhl a beze slova nznak ležeti zůstal.

Náhle se muž rozesmál – vesele a přece úšklebně. Jasný, zvučný jeho baryton zazněl zvonivě a vyzněl řehtavě, jako by se byly v podpostelí démonkové škodolibě rozchechtali.

Udiveně zvedla žena zase hlavu a zpola i tělo, a podepřevši se levým bokem, zadívala se směrem k mužově loži, načež váhavě se optala:

„Čemu se směješ, Emerichu?“

„Právě mi napadlo,“ odvětil muž tlumě doznívající již smích, „jaká to byla rozkoš, když stříkala pruská, vlastně polská, tudíž bratrská krev –“

„A tomu se můžeš smát?“ ozvala se žena tónem trpké výčitky.

„Kdož by se nesmál?!“ odpovídá muž živěji, jako by jej byla zajímavá vzpomínka vzpružila. „Kdo by se nesmál, milá Cili – prosím tě!“ začal skoro rozmarně. „Připomenulť jsem si právě jednu z nejzajímavějších epizod z bitvy u Králové Hradce – –“

„A tomu se můžeš tak úšklebně smát?“ opakovala žena rozmrzeleji nežli předtím.

„Jen pak mne vyslechni, milá Cilinko! Pochopíš okamžitě!“ chlácholil muž, načež jal se smích svůj vykládati:

„Bylo odpoledne – střed armády rakouské v okolí Chlumu byl poražen – na všech stranách. Však jsi již často slyšela, jak strašný to byl ústup... Několik pluků jízdy, majících za úkol zdržeti bojem co možná nejhrouževnatějším postup nepřátel a krýti tak ústup našich, již asi po čtvrt hodiny, vydatně pracovalo, když došel rozkaz, aby i náš pluk, nalézající se v záloze, postoupil k útoku. Věděl jsem, že postupujeme vlastně na jatky – ale kdož, prosím tě, dbá něčeho

podobného, když ho svrbí dlaň, kterou svírá křečovitě vytasenou šavli?“

V cvalu objeli jsme vršinu, která nás dělila od bojiště, a octli jsme se na volnější, jen tu a tam malým pahrbkem nebo roklinou přervané planině. V pozadí bylo viděti směrem k planině se sklánějící vršiny, z kterýchž právě v různých směrech sjížděly úprkem nové posily nepřátelské jízdy...

V několika minutách srazili jsme se s rozptýleným plukem hulánů. Šavle začaly svištět a krev stříkala...

V několika dalších minutách začala z vršin proti nám houkat nepřátelská děla. Šrapnel za šrapnelem padal do řad ustupující a prchající pěchoty, kterou jsme měli kryti – některý zabloudil i mezi nás, kácejce přítele i nepřítel z koní.

Nevím, pohlédnul-li jsem více nežli dvakrát k připomenutým vršinám; neměť jsem pokdy – ale když jsem tam maně pohlédl podruhé, byl celý obzor v délce asi půl hodiny cesty zahalen v hustý bělavý kouř. Několik nepřátelských baterií pálilo již s úžasnou rychlostí. Nebylo pochybnosti, že několik jich vbrzku přibude, slovem žeť všechen odpor marný...

Přesto bojováno ještě několik minut... Ale náhle, jako by se byl prudký orkán zvedl – jízda naše na všech stranách jako na komando couvá, ba více – prchá... I pluk náš, z větší části rozptýlený, v boji ochabuje a pomalu couvá... Náhle však i zde, jako by bylo zatroubeno k ústupu, hrne se vše v největším zmatku nazpět... Mnohý obrací koně s radostí, jiný jest stržen – v několika minutách prchá celý pluk...

Úprkem uháníme směrem k široké úžlabině, poskytující aspoň částečně ochrany proti nepřátelským šrapnelům, které vždy hustěji mezi nás zapadají. Huláni, taktéž rozptýleni, za námi. I mezi nimi šrapnely strašně řádí, ale – kdožpak toho dbá?

Na pokraji úžlabiny, když už v ní byl skoro celý náš pluk aspoň poněkud kryt, utkal se nový boj... Asi třicet husarů snaží se zde kryti ústup prchajících kamarádů...

Prchám s ostatními.

Vtom letí podle mne velitel pluku.

Zahlédnuv mne trhnul zběsile koněm a volá:

„Kde je standarta, nadporučíku?“

„Nejspíše napřed, pane plukovníku,“ odpovídám.

„Ne – ne!“ plukovník na to. „Viděl jsem ji vzadu. Musíme ji vysekat.“

„K službám, pane plukovníku,“ dím na to, zdržuje koně v cvalu.

Vtom jsme zahlédli praporec na pokraji úžlabiny, obklopený bojujícími husary a hulány.

„Není-li standarta ve čtvrt hodině v středu pluku,“ zvolal plukovník v nejprudším hněvu, „zastřelím vás jako zajíce!“

Komanduju zastavit a k útoku nazpět. Většina podle mne uhánějících vojáků prchá dále a jen několik obrací koně a kupí se kolem mne. V několika minutách jest prostranství mezi prchajícím plukem a standartou skoro prázdné a kolem mne skupina asi půl škadrony nejzmužilejších.

Komanduju k útoku a k vysekání standarty. Úprkem uháníme zpět. Šavle zasvištěly, krev stříkala – a v desíti minutách uháníme se standartou nazpět za svými kamarády... Huláni – a šrapnel za šrapnelem za námi jako krupobití...“

Muž, kterého pouze nastíněné líčení vždy více rozhřívalo, náhle umlknul, jako by mu byl někdo výhrůžným nebo rozkazovacím posuňkem dal znamení, by ukončil.

„A tomu jsi se mohl, Emerichu, tak smáti?“ ozvala se nyní káravě žena, která byla pozorně naslouchala.

„Ah, tomu já se nesmál,“ připomenul muž drsně, „podobnému nesmává se ani člověk nejlétkomyslnější, leda v stavu nepřičetném...“

„Ale ty jsi se z hlubin duše srdečně, a přece jaksi úšklebně rozesmál,“ vpadla žena.

„A jakž také jinak!“ vyložil muž. „Jakž možno nezasmáti se, když si nadporučík, který byl v největším zmatku bitevním zachoval chladnokrevnost, a právě když celá armáda prchala, s hrstkou jezdců

vysekal nepřítelem obklopenou standartu – slovem jakž možno nerozesmáti se, když si takovýto rek smutné budoucnosti připomene, jak zbaběle zmítá sebou nyní na holém slamníku, jak od rána do večera sedá za pokaňkaným psacím pultem, vyplňuje blankety, zanáší čísla došlých a vydaných zavazadel, přepočítává denní výdej a příjem, slovem s úsilím a vytrvalostí statečného mezka diurnuje a po případě, když se na něj štěstí po letech aspoň jednou usměje, i cizí tobolky zcela nonšalantně do písku zašlapává!?”

Po závěrečných slovech svých dal se muž opět do onoho podivného smíchu, o němž lze obrazně vším právem říci, že místo z duše nebo srdce vychází z podrážděné žluči.

„Ano, ano!“ pokračoval po chvíli, taje řehtavý smích. „Takového něco zovou lidé obyčejně osudem a věc jest odbyta. ‚Stihlo jej neštěstí – sešel – teď je na mizině a má bídu – Dobře mu – sám tím vinen,‘ říkávají... ‚Jen se podívejte, jak je ošumělý, zbídačelý! Ano, ano – tak tresce bůh právem a spravedlivě zpupnost a pýchu rodičů na dětech,‘ dodávají, a pronesše zdrcující tento svůj soud, s ošklivostí nebo lhotejně se odvracejí...“

„Ale, prosím tě, milý Emerichu, nemysli na takové věci!“ ozvala se nyní žena tónem chlácholivým. „Nepřirovnávej minulost k přítomnosti! Necht' jest přítomnost sebeuspokojivější – minulost byt' sebetrpčí, bývá přece vábnější, poetičtější... Útrapy a bolesti jsou zapomenuty, a člověku tane na mysli jen obraz dojemný a tklivý, kdežto přítomnost jest vždycky drsná... Každé bodnutí špendlíčkem...“

„Pravda, pravda, milá Cili,“ vpadnul muž. „Člověk cítí každé bodnutí špendlíčkem – každé. A při sám bůh, člověk by je snášel trpělivě, bez reptání, ale když se pobodávání špendlíčkem množí, když působí posléze bolest, jako by do člověka kyjem mlátil – potom, věř mi, zprotiví a zhnusí se člověku život jako nejodpornější krmě žaludku křečí stíženému...“

Ale dobře, že mi to nepoetické slovo uklouzlo! Žaludek, žaludek! Podivné slovo! Jak by se mnohá dáma v tak zvané dobré společnosti ušklíbla, kdyby člověk slovo to pronesl zcela bez obalu... A přece tají podivný tento orgán více, nežli se domýšlíme. Mnohý činí docela i myšlenky a city na žaludku závislími – přátelství i láska, obdiv i nenávisť, hněv, závist, lakota, zpupnost – vše, vše závisí více méně na jakosti žaludku a materiálu, kterýmž tuto duševní výheň vytápíme.

Co a jak se už o tom nafilozofovalo! Já sám už o tom často přemítal – a jsem jist, že – kdybych měl posud ještě tutéž dobrou výheň životní jako druhdy, a kdybych ji posud ještě mohl vytápěti živnou, masitou stravou a sílícím, rozhřívajícím vínem – při sám bůh! Dnes bych nebyl a nemohl býti tím, čím právě jsem – dnes bych se zde nepřevaloval na slamníku, nehryzl si dlouhou chvílí nehty a necvakal zuby, ba já bych ani o žaludku nefilozofoval... Ale tak! Eh! Což to vše platno! Spěme, milá Cili! Spěme! – Usneme-li totiž – – usneme-li – – –“

Po tomto vyzvání žena se neozvala. Bud' že ji plané mudrování mužovo nebavilo, bud' že už byla unavena a dřímota ji přemáhala – zůstala bez pohnutí nznak ležeti a zanedlouho bylo lze po táhlém dechu poznati, že usíná...

Také muž již nepromluvil. Změniv pozici, ve které byl sardonický svůj smích delším vypravováním vykládal, natáhl se zase na loži, a urovnáv si slaměný polštář pod hlavou, zůstal jako žena bez pohnutí nznak ležeti.

Ale na usnutí nebylo lze ani pomyslet. Jiskrný proud myšlének, rozdmýchaný vzpomínkami a především dráždící paralelou mezi jindy a nyní, vířil mozkiem jeho vždy prudčeji.

Každodenní nezvaní hosté, kteří byli duši jeho pod večer a v noci již od několika roků obtěžovali, ba mučivali: fadesa, omrzelost a otrlost – postoupili místa hostům rovněž tak nezvaným a nepříjemným: horečnému rozčilení a malomocné rozhořčenosti...

Vždy živěji a plastičtěji vyhupovaly se před duševním zrakem jeho obrazy z příjemné, šťastné a záviděníhodné dávné minulosti, ale ku každému vyhoupl se také jako pendant nepříjemný, odporný, ba i hnusný obraz z přítomnosti a nedávné minulosti, kdy naděje ve změnu trudného stavu věcí byla již tak vyrudla a vybledla, že mohla býti právem pokládána za čirou beznadějnost.

Co vířilo duší – dumal-li neboli přemítal – a dospěl-li v přemítání k nějakému výsledku, ať již uspokojivému, nebo beznadějnému – zůstalo jeho tajemstvím.

Později zmínil se jen jednou své ženě pouze o tom, co jsme byli právě o rázu duševního stavu jeho napověděli – vše ostatní zůstalo, jak už připomenuto, jeho tajemstvím...

Asi po půl hodině zaslechl z dále ponocného odtrubovati třetí hodinu s půlnoci. I zvedl hlavu a chvíli naslouchal – poté se na loži vztyčil a usedl na pelest.

K západu se chýlící měsíc vrhal nyní plavou září svou okénkem poněkud šourem, takže stříbrná prouha, táhnoucí se dříve přímo napříč přes střed ženina lože, táhla se nyní poněkud výše k hlavám postele přes tvář spící ženy.

Žena ležela posud ještě nznak, jak byla usnula; toliko ruce neměla už pod hlavou, nýbrž podle těla.

V plné záři měsíce měla tvář její ve vzdálenosti několika kroků výraz mrazivé ztuhlosti; z blízka však kmitalo po tváři cosi jako chvějivé pavučinky, jako by svaly v tváři křečovitě pocukávaly...

A přece to nebyla nežli hra různě propletených arabeskovitých stínů, jež vrhaly stromky před okénkem. Občas, když větřík haluze stromků odvanul a na tvář spící ženy padla plná zář, objevila se tvář v alabastrové čistotě, jako by byla vytesána z kararského mramoru.

Kdyby byl muž v některém z těchto okamžiků vstal a na svou ženu se zadíval, nebyl by se ubránil pocitu zamrazení; avšak v následujícím okamžiku byl by vzkřiknul a šleně ji líbal.

Tak svůdnou byla tvář ta i nyní, když zdála se býti mrtvou a ledovou!

Avšak muž, jehož duši rozechvívaly právě myšlenky zcela jiné, setrval sedě na pelesti po celou hodinu takřka bez hnutí.

Teprve když ponocný odtroubil hodinu čtvrtou, vstal a po špičkách přiblížil se k ženinu loži.

Měsíc byl zatím zašel – ženina tvář nalézala se již v šeru.

Muž poněkud se nahnul, jako by ji chtěl políbiti, ale dech jeho líce její ani neovanul...

Několik vteřin zůstal nahnut, pak se vztyčil a postál několik minut. Obrátiv se pak, přiblížil se tiše v zákamní, kde byl z večera se ženou na nízké lavičce seděl. Posadiv se na lavičku, zul bačkory a obul boty; nato sňal z věšáku nad sebou vojenskou čepici a starý ženský vlněný šátek, zaobalil se do šátku a vyšel – tiše a opatrně, aby ženu nevzbudil, před domek.

I zde – jako by se posud ještě nebyl rozhodnul – několik okamžiků postál.

Nato přešel prkno, položené přes škarpu, a octnuv se na silnici, zaměřil k městu – obvyklou cestou k nádraží – –

Žena spala asi do osmi hodin. Nikdo ji nevyrušil... Procitnuvši uvařila si rychle trochu oukropu a zasedla k šicímu stroji. Neustala až v poledne, kdy muž se vrátil...

„Nemáme už ani krejcaru,“ pravila k muži, „chceš-li, uvařím trochu oukropu.“

„Třeba,“ odpověděl muž.

Více spolu nepromluvili.

Oukrop uvařen, muž i žena se najedli, načež muž zase odešel.

Žena zůstala o samotě. Opět zasedla k šicímu stroji a nevstala, až pro soumrak už neviděla. I rozsvítila petrolejovou lampičku a pracovala při stroji, až asi do deváté hodiny, kdy muž se vrátil – –

* * *

Snažili jsme se v předcházejícím pokud možná věrně nastíniti pošmurný, a přece v jednotlivých momentech aspoň zdánlivě, vlastně klamně poetický obraz společenské polo bída dvou lidí, nevylicitelné jejich nudy, duševní ochablosti, bezmyšlenkovité otrlosti, a přece zase horečného rozechvění, jež se mnohdy úžasně rychle střídají.

Avšak obraz náš, přiznáme se upřímně, zdá se nám býti přece jen v pouhých konturách nastíněným – šerým a nebarvitým, tudíž jen jaksi pouhou siluetou.

Kdo seznal maloměstskou nudu a bezmyšlenkovitost z vlastního názoru, kdo jen krátký čas věnoval pozornost maloměstské bídě a polo bídě, kdo všimnul si třeba jen povrchně oněch politováníhodných existencí, které navzdor své inteligenci a přes všechno křečovitě úsilí vymaniti se z okovů a trudných poměrů maloměstských zponenáhla zakrňují, ba blbnou a nikým neoželeni pod nátlakem společenských nepoměrů hynou – přizná, že obraz náš není nežli jednotlivý rys a že přes všechnu svou pošmurnost přece ještě není jedním z nejčernějších maloměstské mizerie – –

Muž a žena, kterým jsme byli právě po delší čas pozornost věnovali, nebyli vždy tím, čím právě jsou – nežili vždy tak, jako žijou – nenudili se a nemluvívali o věcech takových a tím způsobem jako této noci.

Před dvanácti lety, když se za sebe brali, bylo celé město na nohou. Po několik měsíců nemluveno v něm a v okolí o jiném než o nich. I nejšťastnější, nejbohatší jim skoro záviděli...

V městě i okolí nebylo pamětníka tak velkolepé svatby. Byla to svatba přímo knížecí.

Otcové novomanželů – oba vdovci – pokládáni v tu dobu za nejbohatší měšťany.

Otec ženichův, druhdy prostý a energický řezník, byl muž katonských mravů, zasmušilý, ba zamračený; povaha uzavřená, hloubavá a zároveň praktická – rozený spekulant.

Asi před čtyřiceti lety, když nebyl ještě syn jeho Emerich na světě, „sekal“ v najatém krámku na náměstí proti rychtě, žil skromně a zřídka s kým obcoval. Zato tím častěji vyjížděl „do světa“, jak maloměstská fáma říkala.

Dlouho neměl nikdo ani tušení, za jakým účelem opouští své, jinak obstojně výnosné zaměstnání, až pak posléze důvtipnější přece vypátrali, že zabývá se vedle řemesla také obchodem, žeť vlastně jakýmsi prostředníkem nebo dohazovačem mezi obchodníky a rozličnými konzumenty dříví.

Když se mu narodil syn, jemuž dal na křtu jméno Emerich, jakého v městě nikdo neměl, byl se již v nové zaměstnání své vpravil tou měrou, že s nastřádaným malým kapitálkem mohl vésti obchod na vlastní vrub.

I zajížděl vždy dále „do světa“ – vlastně skoro výlučně do zemí lesnatých, najmě do Slavonie a Chorvatska a dodával výborné, vyspělé dříví ku stavbě železnic. Z pouhého zprostředkovatele a dohazovače byl se stal samostatný obchodník, a jmění úžasně rychle se množilo...

V šesti sedmi letech v rodném městě málokdo se mu vyrovnal. Zdržoval se doma sice zřídka, ale kdykoli zavítal domů, nevystupoval jinak nežli jako marnotratný kavalír nevyčerpatelného jmění.

Mnohdy rozhazoval plnými rukama.

Koupil několik menších domů na náměstí, dal je strhnouti a na jejich místě vystavěti letohrádkovou budovu s veškerým komfortem sybaritských bonvivantů „vyššího slohu“ – maloměstský palác, který však svou vnitřní úpravou v ničem nezadal palácům velmožů.

Marnotratnost jeho stala se v městě a okolí pořekadlem.

„Žítí jako starý Moravec“ znamenalo tolik jako žítí v nejvyšší míře marnotratně. Podnes lze tam frázi tu často slyšeti, kdykoli chce někdo označiti život takořka knížecí.

A vše to, ba snad i více bylo v době dětství a jinošství Emericha Moravce možné; neboť v tu dobu páčil si starý Moravec roční pří-

jem svůj na šedesát až osmdesát tisíc zlatých, za kteroužto částku možno si už občas „vyhoditi z kopýtká“.

Starý Moravec však byl zároveň aspoň poměrně také muž opatrný. Nevydával více, nežli přijímal; naopak strádal, vlastně rozmnožoval jmění, až byl pokládán za nejbohatšího muže v celém okolí.

Po smrti své manželky, ženy prosté, tiché a nábožné, svěřil vychování svého synka Emericha – čilého, ba bujného černovlasého a černookého dvanáctiletého hochy – cizím lidem. Přivezl mu z Prahy dva učitele a dal jej soukromě připravovati pro studia gymnaziální.

Hoch prospíval. Nebyl sice vzorem pilnosti, ale byl čilý a chápavý. Přirozené vlohy pomáhaly mu přes mnohé úskalí, přes kteréž méně nadaná mládež i přes vzornou pilnost začasť i klopýtá.

Zanedlouho odvezl jej otec do Prahy na studie.

I zde prospíval mladý Emerich Moravec aspoň obstojně.

Vysvědčení jeho byla – což ovšem lze také z části připsati na účet neskrblivého otce – výtečná; avšak pravdě dlužno dáti průchod: i v případě, kdyby se byl otec o průkazy synkova prospěchu vůbec nestaral, býval by tento dostal vysvědčení aspoň dobrá.

Starý Moravec mohl býti se svým synkem vcelku spokojen. Nešloť mu ostatně o žádné studium k účelu vzdělání; dostačiloť, když se synek vzdělá jen povrchně, jako se vzdělává většina bohatých, kteří se spokojí pouhou politurou.

Emerich sice v první době, jednak z vlastního popudu, jednak z popudu vzorných přátel, s kterýmiž se byl náhodou seznámil, snažil se a studoval opravdověji, nežli se byl otec nadál. Otcí to lahodilo a kdykoli se s kýmkoli o svém synkovi rozhovořil, nikdy se netajil svou radostí, že mu syn připravuje netušené potěšení.

Že netrpěl Emerich v Praze nedostatkem, rozumí se samo sebou. Otec jej penězi v pravém slova smyslu zasypával. Ku cti Emerichově však budiž podotknuto, že přebytkem „konal spíše dobro nežli zlo“, jak sám otec, jenž se byl o tom přesvědčil, začasť říkával.

Chudší a chudí přátelé Emerichovi aspoň dobře věděli, komu mají děkovati za život snesitelnější, a nepřepínáme, díme-li, že Emerich Moravec nejméně deset svých spolužáků v pravém slova smyslu vyživoval.

Byl to student, jakého Praha zřídka kdy ve svých zdech hostila: veselý a začasť i bujný, ale přece vždy umírněný, dobrý, skromný, a především svědomitý a poctivý. Šatil se sice nenápadně a choval prostě a nenuceně, ale přece jevil ve všem jakousi kavalírskost a noblesu.

Studium, jež mu bylo jako málokomu usnadněno, velice jej těšilo. Není žádné pochybnosti, že by byl s prospěchem dostudoval netoliko gymnázium, nýbrž i práva, k nimž jevil neobyčejnou náklonnost, ale – jak se v životě studentském začasť děje – pouhá nepatrnost rázem všechno zvrhla.

V sextě, právě ku konci školního roku, vyvolal jej profesor jazyka německého, by jej vyzkoušel.

Moravec nebyl sice vlastencem v nejužším slova smyslu, a vyznal se v jazyku německém vcelku výborně, ale položená otázka byla přece takového druhu, že na ni odpovědět nedovedl.

Profesor chvíli čekal; když pak žák neodpovídal, uklouzla mu mimoděk zevšednělá fráze: „Bez němčiny, milý Moravče, nestanete se ani kaprálem.“

Osudné slovo!

Mladík se začervenal a zahanben usedl. V duši jeho však vřelo. „Cožpak musí býti každý z nás kaprálem?“ byl refrén, který mu stále tanul na mysli.

Následujícího dne již do přednášek nepřišel. Nepřekonatelná nechuť ke škole, kde byl po svém náhledu zcela zbytečně zahanben, slovem dopsal svému otci, co a jak se bylo sběhlo, a ukončil svůj list kategorickým přiznáním, že dále studovat nebude.

Otec sice odepsal, že ho to hrubě netěší, ale že mu ve volbě povolání nepřekáží. Chce-li něčím býti, aby si zvolil, k čemu má náklon-

nost – nechce-li, aby se vrátil domů a žil jako soukromník – aneb aby se na čas vydal na cesty.

Syn odpověděl jedinou větou: „Dej mne do kadetky, milý otče – ať se ze mne stane aspoň poručík!“

Otec přání tomu vyhověl.

Po prázdninách, jež strávil Emerich na cestách po Evropě, byl dán do kadetní školy a po dvou letech vřaděn do pluku husarského jako poručík.

Veselejšího, bezstarostnějšího a zároveň kavalírštějšího poručíka v pluku tom snad ještě nebylo. Emerich Moravec byl kavalírem mezi kavalíry – žil – a slůvkem tím pověděno vše, co možno pověděti o mladém švarném husarském důstojníku, jehož bohatý otec má tobolku vždycky otevřenou.

Žilo-li druhdy z přebytku studenta Moravce deset spolužáků, žilo nyní, ba hýřilo na jeho účet pět, ba i více husarských důstojníků různých šarží, což znamená pro znalce společenských poměrů vojenských asi tolik, jako bys řekl, že Moravec předčil i kavalíry nejbohatší.

Avšak i tentokráte budiž ku cti jeho podotknuto, že vedl sice život bezstarostný, veselý, ba začasť i bujný, ale nikoli neušlechtilý nebo docela pustý. Vždy a ve všem zachoval noblesu, a byť i ten neb onen kumpán k té neb oné výstřednosti sebevábněji sváděl, Moravec dovedl odolati a zachovati aspoň v první době ve všem pravou míru.

Vedle péče o zábavu a kratochvíli nynějších svých soudruhů nepamínal Emerich Moravec starších přátel z dob studentských a mnohého z nich začasť překvapil nějakým dárkem nebo zasláním peněžní poukázky poštou – „na přilepšenou“, jak prostě na kuponež pro písemná připomenutí poznamenával.

Dobročinnost v té způsobě jako otec, který podporoval chudobince, nemocnice, ba i potřebných jednotlivců jako pravý samaritán vyhledával, Emerich ovšem nepěstoval. Zdá se, že mu podobného něco vůbec ani nenapadlo. Přihlásil-li se však někdy některý po-

třebný nebo nuzný sám, neodešel nikdy bez podpory, mnohdy dosti značné.

Z toho, co tuto v stručnosti uvedeno, možno aspoň částečně souditi o povaze Emerichově.

Byltě to vcelku mladý muž dobrého srdce, z kteréžto základní vlastnosti plynula zcela přirozeně celá řada jiných, neméně dobrých, jimiž si získal přízeň a náklonnost všech, kdož s ním častěji ve styk přišli nebo docela denně obcovali.

Byl příjemný a zábavný společník; výborný řečník, neméně dobrý, ba elegantní jezdec a tanečník.

Hry v karty nemiloval, ale zahrálo-li se někdy hazardně, dovedl v několika minutách chladnokrevně prohrátí několik stovek. Nejvášnivěji hrával kulečník a přivedl to k řídké virtuosnosti. Zábava ta však jej stála tak málo peněz, že jen divem konečně se mu znechutila.

Z počátku si v novém životě liboval. Kdo však zná život vojenský v míru, kdo zná tu věčně stejnou supernaci, ty věčně stejné nebo podobné „obraty života“, myšlenky, přání, ba i vtipy, jimiž si důstojnictvo trapně dlouhou chvíli „oslazuje“, přizná, že člověk Emerichovy povahy, jenž si byl stav vojenský zvolil spíše ze vzdoru a jakéhosi furiantství, a nikoli z přirozené náklonnosti, musil zanedlouho pocítiti, žeť život ten přece není tím, čím zdá se býti: že parády, manévry a podobné přece nejsou pouhými hříčkami, nýbrž čímsi tak zvláštním, co z počátku nadmíru vábí a těší, ale později více méně nudí, ba začasté se zhnusí.

Asi po dvou letech počal Emerich Moravec i přes veselý život, jaký trávil, častěji než kdy jindy pocítovati duševní prázdnotu a pustotu, ale nejsa si vědom, co je toho vlastní příčinou, žil i nadále jako posud – leda že vyhledával zábavy bujnější a rozpustilejší nežli jindy.

* * *

Polním tažením v Šlesvicko-Holštýnsku zavládl ve vojště rakouském na krátký čas živější ruch. Pluk Moravcův zúčastnil se tažení toho, ale škadrona, ve které Emerich sloužil, přidělena byla k rezervám a konala služby podřízené. „Do ohně“ aspoň nepřišla a nepřítel vůbec ani nezhlédla, což jest pro mladé důstojníky asi tolik, jako bys hravé kotě dráždil myškou v pasti.

Vrátiv se z tažení do Čech, navštívil mladý Moravec zase jednou po šesti nebo sedmi letech rodné své město.

Není divu, že švarný důstojník v bizarně malebné uniformě husarské budil pozornost všech kruhů, že byl do všech společností a rodin zván, slovem že po dva měsíce, jež doma strávil, byl jaksi městským divem. Objevil-li se na ulici, zůstávali lidé státi a dívali se za ním – a hoši hráli si od té doby, co domů zavítal, výhradně jen na husary...

O tak zvané „krásné pleti“ netřeba šířiti slov. Uniforma, obzvláště uniforma husarská mívala pro ni velkou, začasté osudnou přitažlivost a osvědčila ji i tentokráte v míře skoro až komické.

Fráze, že fantily se po něm všechny mladé i starší, ba nejstarší dámy, měla tentokráte platnost doslova – Emerich Moravec v husarské uniformě byl ve snech „krásné pleti“ stálou figurou.

Většina krasavic, obzvláště chudších, arci k němu pohlížela nemesle a žádná nenapadlo, že by syn nejbohatšího měšťana mohl najíti záliby na jiné dívce nežli zase jen na dceři některého z nejbohatších – a také se nemýlily.

Emerich skutečně nevěnoval ani jediné z nich zvláštní nějaké pozornosti. Choval se sice ke všem zdvořile, galantně, ale žádná ho nepoutala, ba ani nezajímala.

A přece již tenkrát byla mezi městskými krasavicemi bytost, která k němu pohlížela se zvláštními, polo ještě neurčitými pocity záliby, obdivu a stydlivosti, a přece již také žádostivosti – Řehořovských Cili – sotva čtrnáctiletá plavovláska neobyčejně jemné, zdravé pleti a hlubokých, modrých očí...

Mladý Moravec však ji úplně přehlédl – nikdy si jí nevšimnul – Kdožpak by také věnoval zvláštní nějaké pozornosti takovému pouchlátku, které před člověkem na dvacet kroků utíká a nepostálo by, i kdyby na ně volal sebevládněji a úlisněji.

Ostatně neměl o tom, co v mladistvé dušince Cilinčině klíčilo, nikdo ani tušení. Instinktivně zatajila dívka vše, a zdá se, že by byla i zapřela, kdyby na ní byl někdo v tomto směru vyzvídal. Tím vším arci obraz švarného důstojníka z duše své nezaplašila; naopak – nebylo snad noci, v které by ji nebyl třeba několikrát ve snu navštívil.

Po dvou měsících vrátil se Emerich Moravec zase ku svému pluku – a Řehořovských Cili snila a dumala skoro výhradně jen o něm...

Cilinčin otec, muž rovněž tak energický jako praktický, byl jaksi pendantem otce Emerichova.

Jako starý Moravec byl i on původně pouhým řemeslníkem, kterýž byl ženitbou nabyt poměrně zámožnosti. Pozoruje však, že soused a bývalý spolužák jeho Moravec vede sobě zcela jinak nežli ostatní, pověsil své řemeslo mydlářské na hřebíček a zajížděl po příkladu Moravcově do světa, hledaje, kde a co by se dalo dělati, nebo správněji řečeno, kde a jak by se dalo snadněji a více vydělati nežli v malém městě.

Z počátku zabýval se na svých potulkách vším možným; malo-městská fáma docela vypravuje, že nešťítel se ani zaměstnání skoro až nečestného, že měl spojení s obchodními agenty, hlavně židovskými – nehrubě kalé pověsti, ba že prý sám byl agentem jakési firmy, která měla jen podvodné spekulace na zřeteli.

Později vše se změnilo.

Řehořovský počal znenáhla a vždy rychleji bohatnout. I o něm v městě po delší čas nikdo nevěděl, čím se vpravdě v cizině zabývá, až pak posléze zjištěno, že stal se po příkladě Moravcově spekulantem a že dodává a opatřuje železnicím potřebný materiál železářský.

Štěstí mu přálo v téže míře jako Moravcovi, a skoro možno říci, že i v takovém právě tempu – takže v téže době, kdy pokládán Moravec za nejbohatšího občana v městě, považován Řehořovský za rovněž tak aneb aspoň bezmála tak bohatého.

Starý Moravec a Řehořovský žili vždy v úplné shodě. Pravda sice, že se nyní v rodném městě zřídka kdy déle zdrželi, nebo že zavítal tam buď ten, neb onen, ale stalo-li se, že zavítali domů oba současně, žili jako dva bratři. Vždy byli vídáni pospolu – ráno, v poledne a večer na procházce i v hostinci, slovem všady, z čehož mylně souzeno, že vedou obchody společně.

Vpravdě byli obchodní soupeřové a o věcech obchodních jeden před druhým nikdy ani nehlesnul, což však starému přátelství jejich ani dost málo nevadilo.

Co do povahy nebyl Řehořovský Moravcovi vcelku nepodoben. I on vedl „velký dům“, i on si dal vystavěti letohrádkovou budovu s veškerým pohodlím a s nádherou přímo knížecí – i on byl bonvivantem a pečoval o vzdělání své jediné dcerušky.

Opatřil jí z Prahy soukromé učitelky, a když se byla v prvopočátcích obstojně vycvičila, odvezl ji – a sice právě v den, kdy Emerich Moravec opustil zase rodné své město – do Prahy, kde svěřil další vychování její vzdálené své příbuzné, vdově po gymnaziálním profesoru, dámě rovněž tak vzdělané jako dobré, tiché a skromné.

Zatímco Emerich Moravec v různých místech garnizonních, zejména v Klatovech střídavě se nudil a bavil – začasté ovšem až do omrzení, ba přesycení – „rozkvétala“ Řehořovských Cilinka, jak běžná fráze dí, „v krásnou růži“...

Ve dvou letech byla z ní vděkuplná, kyprá, přezádnoucí dívka – svěží, čilá a veselá, plná nadějí. Krásný, bohatý její plavý vlas, jasné, plné modré oko, žhavé rtíky, drobné alabastrové zoubky, a především jemný mrav a jakási, skoro bychom řekli poetická ostýchavost činily ji nadmíru zajímavou.

Byl to zjev elegantní a poetický zároveň; začasťe, obzvláště při umělém světle večerním, kdy jemná, skoro průzračná pleť nabývala zvláštního lesku, zjev přímo oslňující.

Ve všech zábavách a plesích byla „královnou“, ale nikoli legitimní, nýbrž každým nepředpojatým znalcem dívčí krásy mlčky uznanou.

Duševní obzor její pod dojmy velkoměstskými a zároveň péčí vzorné pěstounky vždy více a utěšeněji se šířil – Cilinka prospívala i duševně.

V době, když Emerich Moravec užíval a začasťe v užívání překročil míru přirozenou – v době, když také tu a tam smyslně miloval – snila a dumala Cilinka nad svou citerou nebo pianem, nebo některou knihou, v které byly tajné tužby mladistvého srdce poetickým pérem vylíčeny.

Zatím co Emerichovi ani ve snu nenapadlo, že naň nějaká bytost jen vzpomíná, vzpomínala Cilinka na švarného důstojníka husarského den co den, a před duševním její zrakem vznášela se postava jeho i v noci, ve snu, v nejpoetičtějším světle, v jakém kdy obraznost mladé dívky miláčka svého obestírala.

A přece jej posud ještě v pravém toho slova smyslu nemilovala. Byl jí milý – vzpomínání na něj stalo se jí potřebou, poněvadž jí obraznost podobu jeho neustále předváděla – ale láska, která víže dvě duši pro všechny časy a ve všech poměrech, láska, která dovede všechno, i nejhorší prominouti – řídký tento druh lásky to přece nebyl.

Zdálot' se jí, že dovedla by po jeho boku žíti a zůstati mu věrnou a upřímnou družkou života; že dovedla by tak mnohé snášeti a trpěti, ba více – myšlenka státi se jeho chotí skoro jí lahodila, ale kdyby si byla položila otázku, má-li dosti síly, aby mu všecko prominula, nebyla by si na ni mohla aspoň prozatím odpovědíti nežli záporně.

Ale Cilinka si podobných otázek nekladla – Emerich Moravec byl a zůstal jí tím, čím jest mladý švarný muž každé mladé dívce, na kterou byl učinil hlubší a trvalejší dojem – předmětem pouze mi-

lým a přežádoucím snad, ale přec ne bytostí, za kterou by dovedla popřípadě i život a čest svou obětovati.

Takovou byla, v největší stručnosti charakterizována, Řehořovských Cilinka, když asi po půldruhém roce, a sice právě v „měsíci lásky“, vrátila se z Prahy do rodného města, aby tam v klidu, míru a sladkém doufání strávila nejpoetičtější dobu panenství.

Otce, kteréhož byla v posledním čase zřídkakdy vídala, zastihla sice ve zdraví a posud ještě statného, ale neušla jí přece nezvyklá zachmuřenost muže druhdy vždy živého.

Právem připisovala to starostem obchodním, a vědouc, že otec o tomto druhu svých starostí s nikým hovor nerozprává, spokojila se svou domněnkou.

Zanedlouho změně té také aspoň poněkud přivykla nebo na ni pozapomněla; neboť otec nyní častěji nežli kdy jindy odjížděl za svým zaměstnáním, ale zřídkakdy již na delší čas nežli na několik dní.

Že Cilinku zajímal i otec mladého muže, na kterého tak často vzpomínala, rozumí se samo sebou, ale starý Moravec, muž šedý, zamklý, lakonický a úsečný, nezdál se býti ani dost málo změněn. I on však nyní častěji nežli kdy jindy odjížděl a také vždy jen nakrátko – takže odjíždění a přijíždění těchto dvou starých mužů nebylo nepodobno zvláštní, mnohdy skoro horečné honbě po světě.

Zatím co Cilinka v zátiší maloměstském snažila se odvyknouti velkoměstským některým marotám, jež si byla v Praze osvojila, nadešla Emerichu Moravcovi doba jednak veselejší, nežli jest ubíjení dlouhé chvíle garnizonní, ale zároveň také krušnější – válka rakousko-pruská...

Do rodiště jeho došla jen ještě zvěst, že byl při mobilizaci povýšen za nadporučíka, ale od té doby nikdo o něm již nezvěděl.

Moravec zúčastnil se celého polního tažení. Byl na vedetách v průsmycích na hranicích u Šluknova, pak kolem Hanšpachu a Varnsdorfu, načež pomalu sice, ač stále se svým oddělením couval až k Mnichovu

Hradišti. Teprve zde poprvé spatřil téci krev na bojišti. V den před bitkou u Podola byl s malým oddělením vyslán na obhlídku. Jeli krajinou liduprázdnou, až dorazili k vesnici, z které se na ně vyřítilo oddělení nepřátelských hulánů. Moravec v mžiknutí nabyl přesvědčení, že má před sebou přesilu, a dal rozkaz k ústupu.

Se svěřenými uzdami letí jeho husaři nazpět – pruští huláni za nimi. Jen jednotlivé rány z bambitek a revolverů, jež vypalují na sebe prchající a pronásledující v nejprudším letu, ruší dunivý poklus a řinkot.

V pěti minutách jsou obě oddělení již čtvrt hodiny cesty od vesnice – ale huláni již husary dohánějí...

„Úprkem! Úprkem!“ komanduje Moravec uhánějící na zpěněném koni mezi nejposlednějšími z prchajících. Husaři letí zatím bez komanda jako s vichrem o závod. Ještě několik minut a blíží se k ouvozu, odkud jim může záloha přispěti ku pomoci.

Vtom slyší Moravec za sebou drsný hlas desátníkův:

„Pane nadporučíku! Pane nadporučíku! Ten chlap vás navrtává!“

Obrátiv v nejprudším letu poněkud hlavu, pozoruje těsně za sebou pruského hulána, snažícího se v trysku zasaditi hrot svého kopí pod Moravcovo sedlo – a za hulánem uhání husarský desátník, napínající veškeré své síly, aby hulána dostihl...

Ještě několik vteřin letu přímo – nato trhnul Moravec koněm nalevo – kůň se vzepjal a odbočil z přímky, ale v témž okamžiku hulán dojel a jediným mávnutím šavlí srazil jej Moravec z koně...

Vše to bylo skutkem dvou tří vteřin... Moravec letí dále za svými a slyší za sebou drsně vítězný smích desátníkův.

„Už vás, pane nadporučíku – nenavrtá! – Už vás nenavrtá!“

V několika minutách zmizeli husaři v ouvoze, kterýmž už jim cválala posila ku pomoci. Nepřátelé zhlédnuvše z dále posilu, obrátili koně a ujížděli úprkem nazpět.

Jiného boje Moravec se nezúčastnil, až po bitvě u Králové Hradce, když pluku jeho přidělen zároveň s jinými úkol, postupuje

jící nepřátele zdržeti a tak umožniti ústup armádě rakouské. Bil se chladnokrevně a s hloučkem nejodhodlanějších vysekal i plukovní praporec.

Po bitvě u Králové Hradce prchal i pluk Moravcův a nezastavil se až na Moravě nedaleko Brna, kde se jaks taks soustředil a táhl pak dále do Dolních Rakous, odkud po uzavření míru poslán do Břetislavi, kde zůstal po nějaký čas posádkou.

Teprve odtud psal Emerich svému otci a vylíčil mu v jednom listě svém právě vypravovanou epizodu tak živými barvami, že otec, nerekovný a bázlivý obchodník, po několik dní nemohl se zbaviti myšlenky, žeť řemeslo vojenské přece jen nebezpečné, a v bázni o své jediné dítě již již chtěl Emerichovi psáti, aby prostě kvitoval, a vrátě se domů žil v míru a klidu a zároveň bez nebezpečí, že bude zase někdy někým zcela prostě „navrtán“ – když mu starý Řehořovský předsevzetí jeho usnadnil.

Navštíviv jej kdysi k poledni, pohovořil s ním o všedních a nejvšednějších věcech, načež vážně a opravdově pravil:

„Milý kamaráde – stárneme.“

„Ano, stárneme,“ opáčil starý Moravec smutně.

„Ale naší jedinou radostí jsou naše děti.“

„Ano, naše děti.“

„Co myslíš, Moravče,“ pokračoval Řehořovský, „nešlo by, abychom je – vždyt' víš – já už na to dlouho myslím – –“

„Oženili – ne?“ vpadnul Moravec.

„Ano, oženili!“ doložil Řehořovský.

Moravec chvíli mlčel, načež váhavě připomenul:

„Já sice ničeho nenamítám – a svolí-li i Emerich...“

„Dopiš mu a já zatím promluví s Cilinkou!“

„Dobře, kamaráde!“ děl Moravec spokojeně. „Ty promluv s Cilinkou a já dopíšu Emerichovi.“

Prostinkými těmi slovy byla závazná a důležitá tato záležitost mezi otci definitivně vyřízena.

Toliko když se loučili a na prahu si podali ruce, připomenul Řehořovský jen tak jako maně: „A co se týče věna, kamaráde – –“

„Ah, což věnol“ vpadnul Moravec. „O tom nemluvme! Vždyť jsou to naši jedináčkové.“

„Pravda, pravda – naši jedináčkové!“ opakoval uspokojeně Řehořovský. „O věnu tedy, jak si přeješ – nemluvme!“

Poté se rozloučili – a z výrazu tváří jejich bylo zřejmo, že jsou oba spokojeni.

Řehořovský měl úkol nepoměrně snazší. Zmíniv se Cilince o tom, o čem byl právě se starým Moravcem mluvil, musil sice viděti její pýření se, ale konečně – vždyť víme, čím jí Emerich Moravec byl.

Starý Moravec pokládal sice úkol svůj za nesnadný, ale přesto dopsal Emerichovi po svém způsobu prostě a lakonicky:

„Milý hochu!

Myslím, že už máš toho vojenského plahočení po krk dost. Chceš-li – kvituj a vrať se domů! – A zalíbí-li se ti Řehořovských Cili, z které se stala roztomilá holčice, která ti věnem přinese veškeré jmění otcovo – ožeň se s ní! Opakuju tedy: Chceš-li, kvituj!“

Avšak i úkol starého Moravce odbyt nad očekávání hladce. Obratem pošty došla následující odpověď synova:

„Milý otče!

Právě jsem kvitoval. Několik minut před tím, nežli mi dodán tvůj list, nepohodnul jsem se s plukovníkem.

Jak víš, zachoval jsem se v bitvě u Králové Hradce, jak slušelo se na řádného důstojníka a trvám, že po právu jsem zasloužil, abych byl za vysekání standarty povýšen. Ale těm pánům, na kterýchž to závisí, něco podobného ani ve snu nenapadlo, a tak

zůstal jsem nadporučíkem, kdežto jiní, kteří tehdá jen prchali, byli povýšeni.

Hnětlo mne to, a když jsem se dnes setkal s plukovníkem, netajil jsem se mu svou nevolí. Odpověděl příkře, klada důraz na povinnost a supernaci – já odpověděl podrážděně, ba urážlivě, a dříve než odpověděl, ohlásil jsem, že kvituju.

V několika dnech jsem doma – a v příčině Řehořovských Cilinky shodneme se později.“

Kdo byl radši nežli starý Moravec!

Pospíšil k Řehořovskému – a hned, ačkoli se byl Emerich posud nerozhodnul, konány předběžné přípravy ku sňatku.

V několika dnech Emerich Moravec skutečně přijel – ještě v uniformě.

Téhož dne navštívil s otcem svým Řehořovské a spatřiv Cilinku dal své svolení.

Oba otcové div nezajásali.

Další přípravy k sňatku nyní konány s chvatem takořka zimničným a po měsíci v prvních dnech měsíce října – sňatek také vykonán.

Byla to svatba, jaké nebylo v městě a okolí pamětníka – velkolepá a nádherná.

Církevní ritus konal mladý kaplan, Ivan Horušanský, na místě ochuravělého staříčkého faráře a měl při tom tak dojemnou řeč, že i jemu zaleskly se slzy v očích.

Po sňatku, o kterémž město i okolí skoro po čtvrt roku den co den mluvilo jako o velkolepé slavnosti, odejeli novomanželé na cesty do Itálie, jižní Francie a Španělska.

Snad nikdy nebylo v městě a okolí novomanželům tou měrou záviděno jako Emerichu Moravcovi ze strany mládeže mužské a Cecilii Řehořovské ze strany mládeže ženské.

Avšak i starší a nejstarší, u kterýchž cit již dávno ochladnul, domnívali se míti příčiny k závisti různým způsobem ospravedlňova-

né; neboť když pojí se dvě nejbohatší rodiny nerozlučným svazkem, když dvě největších jmění slučuje se tak, že dříve nebo později octne se v rukou jediných, není divu, že závist vystrkuje ze všech koutů své růžky a různě se manifestuje.

V kruzích městské, poměrů znalé honorace nebylo snad nikoho, kdo by si byl v tomto směru neulevil.

Sám staříčkový farář, muž jinak nadmíru rozšafný, moudrý a spravedlivý, pozdraviv se pronesl ve společnosti slova: „Záviděníhodné štěstí.“

Toliko člověk jediný – mladý kaplan Horušanský, jenž byl mladomanžele oddával, nezdál se záviděti ani ženichovi, tím méně nevěstě.

Tklivá a dojemná slova, kterýmiž byl o církevním ritu novomanželům žehnal, zdála se plynouti z duše rovněž tak dobré a laskavé, jako v zásadách ryze křesťanských otužilé.

On jediný o novomanželech a jejich štěstí nemluvil; on jediný nepronesl ani slůvka, z něhož by se bylo dalo souditi, že novomanželům závidí nebo vůbec že jej sňatek ten a plynoucí z něho důslednosti jakýmkoli způsobem hnětou nebo dráždí.

Kdykoli maloměstská závist v jeho přítomnosti se ozvala, vždy se zdálo, že jej každé slovo skoro uráží; přesto nikdy ani slovem neodporoval a nechal malomocnou závist slaviti triumfy.

Avšak jako tak mnohé, co zdá se býti v životě velkým a mocným, bývá vpravdě nepatrné a malomocné a mnohdy takořka přes noc mění svou fyziognomii v pravý opak, čím se původně býti zdálo, právě tak stala se i tato bledá závist vbrzku úplně bezpředmětnou, přemetnuvši se neočekávaně jednak v škodolibost, jednak v útrpnost a politování...

Nenadálý obrat ten působil na každého, koho dřív novomanželé zajímali, jako živelní katastrofa. Byloť to cosi, čeho se nikdo ani ve snu nenadál.

Šestého nebo sedmého měsíce po sňatku dopsal totiž Emerich Moravec svému otci z Madridu, že poslední zásilka peněz již dochá-

zí, a požádal o zaslání nových několika tisíc, aby – jak pravil – mohl po přání své drahé Cilinky navštívit Paříž a později i Londýn.

Starý Moravec odpověděl telegraficky: „Tentokráte pošle Řehořovský“ – a bez odkladu odebral se k Řehořovskému, aby bylo přání synovu vyhověno.

Zastal jej samotna v nádherném saloně, u stolu sedícího a oběma rukama hlavu si podpírajícího. Když Řehořovský hlavu zvedl, neušlo Moravcovi, že jeví jeho tvář nápadnou starostlivost.

„Milý kamaráde!“ počal Moravec beze všech okolků. „Pošli našim dětem nějaký ten groš teď ty!“

„Já!?“ optal se Řehořovský s nápadným udivením.

„Nu, ano – kdopak?“ míní Moravec dobromyslně. „Až dosud posílal jsem já.“

„Pošli tedy zas!“ vpadl živě a nedbale Řehořovský. „Vždyť je to několik grošů a nestojí ani za řeč.“

„Ale já myslím,“ přerušil Moravec Řehořovského, „že je teď řada na tobě – já nemám právě tolik na hotově.“

„A já také ne!“ doložil Řehořovský s důrazem.

Přesto nebyl s to, aby utajil mírné rozpaky.

Moravec chvíli mlčel, jako by přemítal, načež chladně podotknul:

„Co tedy počít?“

Řehořovský pokrčil mlčky ramenoma.

„Vydluž si!“ dodal Moravec.

Tvář Řehořovského přelétl mráček trpké nevole.

„Vydluž si sám!“ vyzval přítele skoro drsně.

„Ale vždyť je teď řada na tobě!“ míní Moravec tímž klidným, skoro mrazivým tónem, jako byl až dosud mluvil.

Řehořovský neodpověděl.

Oba staří muži zadívali se nyní druh druhu upřeně do očí. Ve tváři Moravcově jevila se rezignace, u Řehořovského rozpaky a starostlivost.

„Nuže?“ připomenul po krátké pomlčce Moravec.

Řehořovský zase jen pokrčil ramenoma, což Moravce poněkud popudilo.

„Ale vždyť ty máš,“ pravil podrážděně, „vyplatit věno!“

„Pravda,“ odvětil Řehořovský; „ale ty sám jsi kdysi pravil, abychom o tom nemluvili.“

„Co tím chceš říci?“

„Že mi to nemusíš vytýkat, když –“

Řehořovský se zajíknul.

„A kdo tedy pošle našim dětem peníze?“ optal se po chvíli Moravec, „když nemáš ani ty, ani já – a když si nechceš ani vydlužit?“

„Opakuju,“ děl Řehořovský, „vydluž si sám!“

„Ne, ne! Na tobě je řada! – Ty si musíš vydlužit!“ vyrazil ze sebe prudce Moravec.

Řehořovský chvíli mlčel, pak pravil stísněným hlasem:

„Což když nemohu – což když mi nikdo nepůjčí?“

Moravec vypuknul v řehtavý, ale zároveň úšklebný smích, v kterémž se zachvívalo cosi jako mírná zoufalost.

„Co to?“ vzkřiknul po chvíli, upíraje zrak svůj bádavě na kamaráda. „Proč by ti nepůjčili? Vždyť jen na den.“

Řehořovský tvrdošijně mlčel; zdálo se však, že chvěje se mu na jazyku slovo závažné, snad osudné.

„Proč by ti nepůjčili?“ opakoval Moravec s důrazem, vstav od stolu.

V témž okamžiku vzala na se tvář Řehořovského, který se byl až dosud s napětím veškerých sil přetvařoval, výraz pravdivý – Moravec domníval se v ní čísti zdrcenost.

„Snad nejsi na mizině?“ vzkřiknul divoce, chopiv se oběma rukama za hlavu.

Řehořovský i nyní ještě neodpověděl, nýbrž vstav po příkladu přítelově, postavil se přímo před něj.

Tak stáli oba tváří v tvář proti sobě mlčky jako dvě sochy, a v duších jejich burácela děsná bouře... Líce obou brunátněly, oči vždy

vášnivěji se leskly, čela a skráně vlhly... Mimo to zračil se v nich nezvyklý pocit – stud a hanba.

„Tys mne a syna mého oklamal!“ zvolal náhle starý Moravec, nemoha se déle opanovati. I couvnul o krok a ruka jeho zaťala se mimoděk v pěst.

Také Řehořovský o krok couvnul a teprve po chvíli tklivým tónem odpověděl:

„Budme muži, kamaráde! Nehořekujme! Nezoufejme! Není snad posud ještě vše ztraceno.“

„Co tím chceš říci?“ optal se prudce Moravec, v němž hněv vždy více bouřil.

„Promluvme jako muži, kamaráde!“ pokračoval Řehořovský. „Vím, že mi nezbývá nežli býti upřímným. Ale tím vším, co se stalo, není, jak jsem pravil, vše ztraceno. Já jsem sice na mizině, ale ty máš dosud tak značné jmění, že začneme-li teď spekulovati na tvůj účet společně – –“

Zbrunátnělá tvář Moravcova při těchto slovech vůčihledě bledla – začal se třásti.

„Ne, ne – to není možno!“ zaúpěl.

„A proč by nebylo?!“ ozval se s důrazem Řehořovský, kterýž se byl tentokráte patrně dříve vzpamatoval nežli chladnokrevnější Moravec.

„Proč by nebylo možno!“ opakoval, domnívaje se, že poslední svou odpovědí pochybuje Moravec o možnosti znovuvzkříšení, načež klidněji a s rozvahou, jako by byl vše již náležitě promyslíl, pokračoval:

„Mně stačí, kamaráde, osm deset tisíc – nic více než osm nebo deset, abych maskoval všechny své ztráty a věřitelům zalepil oči. A takovou částkou mohl bys mne přece založiti na můj vlastní účet, neřkuli abys takovou nepatrností vypomohl, když ti nabízím společné jednání v snaze zachrániti z mého jmění pro naše dítky aspoň tolik, co se vůbec ještě zachrániti dá.“

Starý Moravec naslouchal výkladu tomu jen napolo; chápal slova kamarádova úplně a byl by také rady jeho uposlechl, kdyby –

„Ne, ne, to není možno!“ zvolal stísněným tónem, jako by se mu úžilo srdce a tajil dech.

„Ale proč – proč?“ namítá Řehořovský. „Já tě, kamaráde, nechápu! – Pamatuj, že jde o naše děti! Nesvolíš-li, nepřispěješ-li mi ty, jsem ztracen a zároveň se mnou i věno tvé snachy. Chápeš mne? Rozumíš?“

„Rozumím – chápu!“ odvětil Moravec zajímkavě, načež chvatně, ale přítlumeným tónem, jako by se bál, že je někdo poslouchá, dodal:

„Ale já ti, kamaráde, pomoci nemohu – já sám bych potřeboval osm deset tisíc.“

„Není možno!“ vzkřiknul nyní v největším udivení Řehořovský, v jehož duši počalo se jasniti.

„Já sám jsem na mizině,“ doložil Moravec temně, jako by mu byl někdo hrdlo stáhnul k zardoušení.

„Ne, ne – to není možno!“ zvolal nyní Řehořovský skoro zoufale. „Já spoléhal na tebe.“

„A já zase skládal veškeru naději v tebe,“ dodal Moravec.

„Jsme tedy ztraceni!“ doložil první.

„A naše děti s námi!“ dodal druhý.

Po tomto výkladě zůstali oba jako zdrceni.

Spoléhaje druh na druhu byl ten i onen zklamán – trpčeji, nežli by se byl ve snu nadál.

„Tedy švindl – pouhý švindl!“ zaúpěl po chvíli Řehořovský.

„Ne, ne! Žádný švindl, žádný podvod!“ vpadnul Moravec, v jehož duši počalo při slově „švindl“ vřítí. „Já sobě nejsem vědom žádné nesprávnosti, neškuli nepoctivosti. Já jmění svého nabyt poctivě a rovněž tak jsem ho pozbyl; kdybych se byl chtěl dopustiti nepoctivosti, byl bych aspoň částku zachránil.“

„A to povídáš do očí – mně?!“ vpadnul Řehořovský jízlivě. „Mně, kterýž přece tvým švindlem – –“

Osudné slovo, pronesené na určitou adresu, neminulo se účinku. Z očí Moravcových šlehly dva blesky nejvyšší rozhořčenosti.

„Mým – mým švindlem?!“ zablábolil nemoha se již opanovati, ale přece ještě dodal:

„A kdopak přišel s návrhem – kdo přišel řka: ‚Ožeňme děti!‘ – Co? Kdo? Já ne – já ne!“

Řehořovský, jsa si své viny vědom, neodpověděl, což Moravce ještě více popudilo.

„Kdo – kdo? Odpověz,“ zahřměl náhle drsným tónem a napřáhnul na Řehořovského pěst.

Řehořovský, jenž byl i v nejkritičtějších okamžích daleko větší duchapřítomnost osvědčil nežli obyčejně vždy chladnější Moravec, couvnul o krok, ale hned zase postoupil, a uchopiv Moravce za napřáženou ruku, zvolal:

„Pro vše na světě, kamaráde – žádné násilí, žádnou výstřednost! Budme muži! Tím vším, co právě tropíme, ničeho nenapravíme. Vložme si vzájemně upřímně stav věcí a dohodněme se, co možno snad vůbec ještě na náš a našich dětí prospěch podniknouti. Pochopuju sice, že sobě počínáš jako v nepřičetném stavu – byls prostě překvapen... Ale já již o tom přemýšlel.“

Slova ta měla na Moravce účinek aspoň poněkud konejšivý. Spustil napřáženou ruku, couvnul a sklesl na nejbližší křeslo.

Co následovalo, možno pověděti několika slovy. Současně na pokraji miziny se nalézající spekulanti, kteří byli sňatkem svých dítek na sebe spekulovali a v tom vzájemně se zklamali, vložili si – poprvé ve svém životě – upřímně jako dva věrní bratři své poměry a radili se pak, co a jak možno ještě k záchránění aspoň částečnému na společný prospěch podniknouti.

Radili se dlouho; neboť okolnosti byly zapleteny a zároveň choulostivy.

Na vyvážnutí způsobem poctivým nebylo lze ani pomyslet a nepoctivosti vzpíral se Moravec – ať již jen naoko, neb upřímně ze všech sil.

Avšak Řehořovský, jehož svědomí nezdálo se býti tak citlivým, kladl důraz na to, že finanční manipulace, kterou navrhuje, jest dočasná a že vše, co právě bude podniknuto, bude možno zase časem svým napravit, po případě i odčinit, jako by se vůbec ani nebylo stalo – slovem Řehořovský konečně Moravce oblomil.

I shodli se o plánu a také jej podrobně vypracovali. Ale jedině možná finanční operace, od které doufali spásy, čelila – jak za takových poměrů vůbec ani jinak býti nemůže – na oklamání a obezpečení věřitelů a jedině klopýtnutí mohlo míti za následek soudní vyšetřování.

Přesto pokusili se společně o provedení plánu a v několika dnech provedli všechny přípravné práce, takže kojili se již nadějí, že se zdaří. Ale nezdařil se. Jeden z hlavních věřitelů Moravcových, jemuž se bylo náhodou podařilo nahlédnouti smělym hráčem do karet, učinil o tom úřední oznámení – a Moravec i Řehořovský vzati do vyšetřovací vazby pro pokus podvodu.

Zatím čekal Emerich Moravec v Madridě na novou zásilku peněz – kontrahoval nějaké dluhy – též telegrafoval několikrát.

Nedostav odpovědi vydal se konečně se svou chotí na cestu zpět do rodného města.

Přibyvše domů a zvěděvše, co se bylo sběhlo, byli novomanželé zdrceni.

Emerich v hlubinách duše uražen a pobouřen div nezšílel – a jenom duchapřítomnosti Cecilie podařilo se ukonejšiti jej aspoň tak dalece, že nesáhl si na život a vyčkal, až bude vyšetřování skončeno.

Vyšetřování protáhlo se skoro po celý rok.

Zatím strašná rána, kterou byli mladí manželé Moravcovi v prvním okamžiku zdrceni, pozbyla aspoň poněkud své palčivosti.

Žili, vlastně živořili po tu dobu v hrozných duševních mukách, takže posléze, když došla z Prahy zvěst, že byli Moravec i Řehořovský uznáni vinnými a odsouzeni každý na několik roků do žaláře, vyslechli děsnou zprávu tu jako lidé otupělí.

Z lidí, kterýmž bylo před půldruhým rokem celé město a okolí závidělo, stali se lidé, pro které dřívější závistníci jejich neměli nežli politování nebo škodolibý úšklebek.

Starý Moravec a Řehořovský odsouzení svého dlouho nepřežili. Druhého dne po závěrečném přelíčení nalezen Moravec ve své celi oběšen a Řehořovský v týdnu podlehl horečce.

Mladí manželé Moravcovi ve své otupělosti přežili i tyto dvě rány – žili, vlastně živořili jako v době, po kterou trvalo vyšetřování – s nikým neobcujíce, ničeho si nevšímajíce, jako dva stíny.

Z ohromného jmění otcovského nezbylo jim takměř pranic. Toliko skvosty Cilinčiny, nádherná její garderoba a nábytek, jež jí byla matka za svého živobytí opatřila, zbyl jim ze strašné katastrofy.

Prodejem jedné cenné věci po druhé trudný život politováníhodných těchto dvou lidí na nějaký čas aspoň uhájen, ale posléze, když už nebylo ničeho ku prodeji, dostavil se nedostatek.

Rok po smrti svých rodičů byli manželé Moravcovi – žebráci. Emerichovi nezbylo nežli se poohlédnouti po nějakém zaměstnání.

Pokoušel se o vše možné. Snažil se od svých starých přátel a známých, kterýmž byl druhdy mnohé dobrodiní prokázal, vydlužiti si nějakou částku, by si mohl zavést obchod. Ale – jak v takových případech obyčejně bývá, z přátel a známých ani jediný neposkytl pomoci, a Moravec byl posléze rád, že z milosrdenství poskytnuto mu výpomocné diurnistské místo v nádraží – jak se domníval, výhradně jen na přímluvu Ivana Horušanského, jenž se byl zatím po smrti farářově stal jeho nástupcem.

* * *

Rodinné katastrofy podobného druhu, jak jsme byli právě zběžně a ledabylými rysy nastínili, nejsou v nynější době v Čechách žádnou vzácností.

Každé město, ba skoro každá vesnička má nějakou svoji padlou hvězdu finanční, nějakou problematickou existenci, která pojavši život jako pouhou kalkulaci, dopracovala se na základě falešných premis zdánlivě příznivého výsledku, ale při první revizi svých kalkulací objevila se ve své nahotě, bídnejší nejobožejšího žebráka.

Milosrdenství lidské vzývající ubožák jest u srovnání s tímto druhem lidí přece ještě člověk, jak běžná moderní fráze dí – nepoměrně lépe situovaný.

Pozitivního jmění sice nemá a žije jen z odpadků, ale on také nemá jmění negativního – onoho ryze moderního jmění, na které nemá ten neb onen nejmenšího práva, ale s kterýmž přece nakládá, jako by bylo jeho vlastnictvím.

Vydlužený groš rodí fingovaný zlatý, domnělý zlatý rodí domnělé stovky a hromadí kolem sebe spoustu zdánlivě cenných, ale při nejmenší finanční bouři buď z části, neb úplně bezcenných papírů – ejhle, toť moderní spekulace! – ona hrozná mravní rakovina, která rozežírá i jinak nehrubě utěšené společenské poměry české s houževnatostí přímo zákeřnickou.

Ký div, že od nikoho neodvrací se mravní cit poctivců s takovým odporem jako právě od těchto a podobných kreatur – ký div, že i kruhy, které majíce útrpnost s bídou nezaviněnou, aspoň občas se snaží v tomto směru odpomáhati, odvracejí se ne toliko od padlých hvězd korupce, nýbrž i od trabantů, které byly tyto hvězdy na bludné jejich pouti provázely – od jich společníků, příbuzenstva i přátel.

Podobně stalo se též po pádě starého Moravce a Řehořovského.

Kdyby býval Emerich Moravec některému z nich podoben, není nižádné pochybnosti, že by byl vkročil v jejich šlépěje a že by se

byl v tísní své obrátil k lidem jejich rázu. Ale on neměl o „řemesle“ svého otce a tchána ani ponětí.

Byl sice zpanštlý a nyní již skoro také vyžilý hejsek příjemného zevnějšku a uhlazených mravů, ale byl poctivec – a proto vzpamatoval se poněkud po první osudné ráně, doufal, že upřímnou a poctivou snahou „udrží se aspoň nad vodou“ a získá si přízně, po případě pomoci poctivců.

Na návrat k vojsku nebylo lze ani pomyslet. Prudký výstup s plukovníkem, jenž byl příčinou, že Emerich kvitoval, pokládán za porušení supernace a skutek nekavalírský – nezbyvaly mu tudíž nežli kruhy občanské.

Ale kdež medle a jak se zachytiti?

Nedostatečné vzdělání odborné – pouhá politura, z které se rodí vzdělaný proletariát všech možných odstínů, bylo vše, čím se mohl muž ten vykázati.

V nižádném oboru lidského vědění a snažení, v nižádném druhu práce nebyl s dostatek obeznámen. Jisto, že by se byl v ten neb onen druh zaměstnání vbrzku vpravil a stal se časem svým silou potřebnou – ale kdož přijímá rád učeníky-muže, byť i byli sebeučlivější, neřkuli muže takové minulosti, jakou měl Emerich Moravec?

V takových případech pomáhá jen přímluva, protekce, ale právě té se Moravcovi nedostávalo!

A tak mu nezbylo nežli spokojiti se úřadem nejpodřízenějšího druhu, diurniststvím při dráze.

Z počátku měl zato, že to zaměstnání dočasné, přechodní. Doufalť, že vpraví se v ně a příčinlivostí svou že domůže se časem svým postavení hmotně lepšího, nebo že naskytne se příležitost poohlédnouti se po něčem jiném, slovem doufal, že vše vyrovnávající čas poskytne i jemu, když právě ne odpomoci, tedy aspoň úlevy.

Ale doufání jeho zůstalo pouhým doufáním. Příkladil se, napínal veškeré své síly, ale poměry, v kterýchž se byl octnul, byly jako strnulé – jako by byl v poměrech těch zkameněl.

Posledního času namáhal se sice, seč byl, vymknouti se z hrozných těchto okovů společenské polo bídy – neopomenul nižádné příležitosti, která se vůbec jen naskytla; domáhal se zlepšení neb aspoň změny, ale vše marně – ne jinak nežli jako když malomocný červík pod opatkem obrovým křečovitě se svíjí...

A tak shledáváme se s ním po dvanácti letech od strašné rodinné katastrofy – tak pozorovali jsme jej po několik hodin, jak počínal si a o čem mluvil se svou ženou za bezesné podzimní noci, kdy k smrti unaven, v trapném rozčilení čekal, až nadejde doba obvyklé denní práce.

Jaký to rozdíl mezi mladým, švarným důstojníkem, jak jeví se nám z toho, co jsme byli o jeho minulosti napověděli, a mezi diurnujícím vypomáhačem nádražním, kterému ukládají začasté práce nejpodřízenějšího druhu, práce nelišící se mnohdy od zaměstnání pouhých sluhů!

A žena jeho – ta dobrá, vzdělaná Řehořovských Cilinka, druhdy „královna plesů“, která byla tak dlouho o švarném důstojníkovi snila a dumala, ta spanilá, ba čarokrásná dívka, které druhdy každý záviděl – jak truchlivý a tklivý to obraz, jak podivná to bytost: polo éterická, polo prachem a blátem všednosti se ploužící!

Avšak ji by byl přece ještě poznal, kdo ji znal za dob štěstí – bezpříkladné neštěstí rodinné bylo přes ni přešlo hladčeji nežli přes jejího muže, po němž nezbyla fyzicky i duševně nežli pouhá ruina.

Bylať posud, když právě ne mladistvě spanilá, tedy aspoň tklivě, smutně, skoro bychom řekli soucitně vábná, obzvláště v poetickém zášeří nebo v plném jasu slunečním, kdy stopy útrap a pokročilejšího stáří buď míjejí, nebo jsou zkrášleny.

Podivná žena ta, která byla s mužem svým tak vzorně trpělivě veškeré příkoří snášela, nezměnila se i co do povahy v té míře jako její muž.

Ona ještě, jak se zdá, doufala.

Možná, že doufání její bylo přirozeným následkem sangviničtější povahy ženské, ale možná také, že bylo strojené: že nedoufala vpravdě, nýbrž že svými slovy dodávala muži pouze odvahy, by přece ještě nezoufal.

On však byl duševně zdrcen – apatický, skoro již lhostejný, obzvláště krátce před tím, nežli jsme se s ním a jeho ženou byli seznámili.

Právě minulé léto, jedno z nejparnějších posledního desíletí, nezůstalo naň bez účinku skličujícího a beznadějnost rodícího.

On sám byl se o tom ve své fádni rozmluvě se ženou zmínil – byl si tedy vědom, co asi přispívalo k trapnému přitížení tíže životní, a především duševního balvanu beznadějnosti, a vítal chladný, mrazivější dech podzimu jako poměrnou úlevu.

Rozpálená hlava jeho vychládá – rozvlněné srdce tichne – duše střízliví. Z chaotického vlnění vyhupujou se myšlenky dozrávající. Ale při jedné jej zamrazilo.

Však dosti reflexí úvodních a objasňujících! Věnujme těmto dvěma lidem ještě chvíli pozornost! Pozorujme a vyslechněme je následujícího večera!

Jest opět střízlivý večer podzimní. Měsíc brzo v mracích, brzo mimo mraky provádí své optické kejkle, vrhaje buď charé stíny, nebo zůstává vše v pološeré jednotvárnosti.

Vítr fičí ostřeji a mrazivěji nežli večera minulého. Brzo vířivě hučí, brzo táhle piští a hned zas umlká, jako by odpočíval, ale po chvíli opět sténá a skučí, jako když v dáli kolčava ptáče rdousí.

Ponocný v městě byl právě odtroubil desátou.

Prostý, skoro pustý byt manželů Moravcových jeví v podstatě tutéž fyziognomii jako den předtím. Toliko osoby byly zaujaly jiná místa, a místo plápolavé lojové svíčky na rohu kamen hoří petrolejová lampa na stole mezi oběma postelemi, čímž nabývá jizba rázu poněkud přívětivějšího, útulnějšího.

Moravec, kterýž byl v právě minulých několika dnech kromě své vlastní služby zastával i službu ochuravělého skladníka, leží na svém loži jako den předtím nznak a spí. Unavení bylo jej přemohlo. Vrátiv se po sedmé hodině domů vrhl se na lože oblečen a tvrdě usnul.

Žena sedí u stolu, na němž jest rozloženo několik jednozlatových zcumlaných bankovek, jak byl je muž z kapsy vytáhl, a patrně z nevole a rozmrzele na stůl hodil.

Cilinka sedí již asi dvě hodiny nepohnutě, opírajíc hlavu o obě dlaně. Zdá se, že i ona buď usnula, nebo že jest v hluboké myšlenky pohřížena.

Před ní leží nedaleko lampy tužka a proužek umolousaného papíru, na němž jest chvatně napsána řada číslic a pod nimi součet 47 zl., pod tím pak součet 35 zl., a pod těmito difference 12 zlatých – patrně předběžný rozpočet na příští měsíc.

Po celou dobu, co muž spal, bylo v jizbě ticho, rušené jen brzo zřetelnějším, brzo přitlumeným šumotem větru, jenž někdy zalehl i v okénko, až mírně zařinčelo.

Posléze muž prudce sebou pohnul a protáhnuv se otevřel oči. Dvě, tři vteřiny díval se ku stropu, pak obrátil hlavu směrem ke stolu, za nímž žena doposud ještě nepohnutě sedí, a optal se:

„Cili! – Ty nespíš?“

Žena prudce vztyčila hlavu.

„Nespím. – A ty?“ odpověděla.

„Já trochu pospal, ale je mi, jako bych měl všechny kosti zpřerázeny.“

Žena neodpověděla; zrak její zakroužil po stole a utkvěl na proužku papíru. Vzala jej do ruky. Vtom ozval se muž, jako by v přerušené řeči pokračoval:

„A zdálo se mi o tvém a mém otci, Cili!“

„Tak!“ uklouzlo táhle ženě.

„Zdalo se mi,“ pokračoval muž, „že ubírám se volným krokem po nějaké mezi. Po obou stranách bylo vysoko stojící dozrávající žito, takže jsem neviděl nežli vlnící se klasy. Jdu dál a dále – dlouho – až mě chůze omrzela. I napadlo mi, abych si odpočinul – a již již sedám na mez, když – kde se vzal, tu se vzal – stojí přede mnou tvůj otec.

„Co to tropíš, bloude Emerichu!“ oslovil mne přísně a káravě. „Co ti napadá sedat a odpočívat v polovici cestě! Vpřed, vpřed – bloude! Jen ten, kdo ani okamžiku nepromarní, přejde tuto mez a dojde cíle.“

„Ale vždyť já nechci dojítí žádného cíle,“ namítnul jsem. „Vyšel jsem jen na procházku – loudám se po mezi, a když mne to omrzelo, rád bych si chvíli poodpočinul.“

Vtom se mi zdá, že nestojí přede mnou tvůj otec, nýbrž člověk zcela cizí – ani nevím, komu asi podoben, ale slušný muž v nejlepších letech a v jakémsi podivném šatě, jako v hábitu nebo klerice.

„Jen si odpočiň, milý Emerichu!“ ozval se muž ten, upíraje na mne soucitně zrak. „Život lidský je břímě – kdo by je nesl, aniž by si chvíli oddechl, uondá a znaví se k smrti. Jen si odpočiň a posilni se!“

„Ale vždyť já nejsem unaven – mne nic netíží!“ namítnul jsem.

Neznámý trpce a bolestně se usmál.

Vtom se mi zdá, že není to člověk neznámý, nýbrž vlastní můj otec. Chci vzkřiknout: „Otče, odkud přicházíš?“ ale otec položiv prst na ústa, jak míval ve zvyku, kdykoli chtěl něco závažného pronést, pravil:

„Vzhůru, hochu! Vpřed, vpřed – není pomoci! Kdo nejde, nedojde – kdo usedá, by odpočinul, dojde pozdě, ale kdo bez oddechu jde, byť i krokem nejvolnějším, dojde nejdříve a najisto – –“

„Ale kam, otče – kam?“ vpadnul jsem, nemoha si slov těch vysvětliti.

Otec se opatrně ohlédl kolem, jako by pátral, není-li někdo nablízku, kdo by mohl slov jeho slyšeti, nato naklonil hlavu k mému uchu a něco mi zašeptal. Nerozuměl jsem mu, ale šept jeho projel celým

tělem jako galvanický proud. Zachvěl jsem se nevěda proč; počalo mi býti horko – pot mi vyvstával na čele.

Vtom jsem procitnul.“

Žena, držíc proužek papíru v ruce, pozorně naslouchala. Když muž dokončil, pravila tónem skoro úzkostlivým:

„Podivný sen – věru! Prostinký, praprostinký, ale jak jej vypravuješ – až člověku mráz – –“

Nedokončila. Sklonivši poněkud hlavu zadívala se zase na proužek papíru.

Muž chvíli mlčel, nato – jako by si byl cosi důležitého připomnul – ozval se:

„Nebylas dnes nikde, Cili?“

„Ne – nikde!“

Nastala pomlčka.

„Nepojedl bys něčeho?“ přerušila žena po chvíli mlčení. „Chceš-li, uvařím trochu polévky.“

„Ne, ne!“ vpadl muž živěji. „Pojedl jsem na cestě kus uzeniny.“

„Dobře jsi učinil! – A kdybys mohl ještě zdřímnout, třeba na chvíli, bylo by – –“

Nedomluvila a muž neodpověděl; toliko z hluboka zívnuł a přimhouřil oči, jako by se snažil usnouti.

„A což náš rozpočet?“ optal se po chvíli.

„Je právě takový jako minulý měsíc,“ odpověděla žena, dívajíc se na proužek papíru. „Máme zase 12 zlatých deficitu. Ale dostaneš-li nějakou odměnu za nalezení tobolky – –“

„Dostanu-li – dostanu-li!“ zamručel muž.

„Tak asi ‚desítku,‘“ pokračovala žena, „vytloukli bychom tento měsíc – –“

A po krátké pomlčce dodala:

„Pětadvacet zlatých gáže a můj výdělek činí asi 35, ale zaplatíme-li 17 zlatých nejnaléhavějších dluhů a počítám-li na den jeden zlatý, nedostává se nám 12 nebo 13 zlatých.“

Mužovi chvěla se na jazyku odpověď: „Nedalo by se snad přece ještě něco ušetřiti?“ ale potlačil ji, řka:

„Podivno! Necht' šetříme jakkolivě, vždy tentýž výsledek – vždy na konci měsíce nedostatek nejtrpčí – skoro hlad.“

Žena vzdychla, ale hned nato, jako by si byla připamatovala, že vzdechy nepomohou, pravila živě:

„Ah – což hlad! O tom přece ještě nevíme. Cožpak ubožáci, kteří mají pouze polovici nebo třetinu neb i méně!“

Připomenutí cizího nedostatku a cizí bídy muže se netklo; myslit' patrně jen na bídu vlastní – mlčel a pohřížil se v myšlenky.

Žena položivši proužek papíru na stůl opřela si opět hlavu oběma dlaněmi a setrvala bez pohnutí.

Následovala pauza skoro půlhodinová. Muž jen několikrát na loži se pohnul a žena dvakrát potřásla hlavou, jako by mouchu sháněla.

„Ani bys, milá Cili, nevěřila,“ pravil posléze přitlumeně muž, „jak je mi teď volno! – Snad proto, že jsem zdřímnul a –“ následující slova dodal s přízvukem sardonickým, „– proto, že je dnes prvního a máme zase několik dní bez starosti.“

Žena neodpověděla.

„A víš-li pak, že jsem psal zase jednomu z těch, kterým jsem byl druhdy tak mnohou službu prokázal –“

„A komu? Komu?“ optala se chvatně žena, vztyčivši hlavu.

„Doležalovi! Vždyť snad se pamatuješ, povídal jsem ti o něm již častokrát. Byl to hodný hoch, a proto doufám –“

„A jak ti napadlo psáti právě tomu,“ optala se žena, „když jsi byl všechny své staré přátele a známé marně prosil?“

„Zcela jednoduše. Jel ondy, as před čtvrt rokem, kolem. Zahlédl jsem jej z peronu, a pospíšiv k vagonu, z něhož se právě díval, prohlásil jsem se mu. Byl vlídný a přívětivý, stiskl mi ruku a vyzval mě, bych jej při příležitosti v Praze navštívil, že je teď radou vrchního soudu, před rokem že se oženil a dostal věnem dvakrát sto tisíc...“

„A kdypak jsi mu psal?“

„Hned druhého dne – tedy asi před čtvrt rokem.“

„A co ti odpověděl? Či ti vůbec ani neodpověděl, jako většina těch, jež jsi druhy nazýval svými přáteli?“

„Odpověděl – odpověděl,“ odvětil muž živěji; „utěšil mne do budoucnosti – abych prý měl jen ještě nějaký čas strpení, že se už nějak postará, abych se dostal do Prahy, a tam prý už se časem svým něco naskytne.“

„A takový list tě uspokojil, potěšil?“ ozvala se žena s trpkým přízvukem. „Vždyť to list právě tak vyhýbavý, jako byly všechny odpovědi tvých přátel.“

„Ale přece vlídný a přátelský, a nikoli tak drzý, jakým mne odbyl Karásek – pamatuješ se? A jiní, kteří – –“

„Od té doby však,“ vpadla nyní žena, „minulo již čtvrt roku, jak pravíš – Doležal patrně zapomněl.“

„Možná, možná,“ ozval se muž, „musím mu zase dopsati – nemyslíš?“
Žena mu mlčky přikývla.

„A nemyslíš, že by bylo dobře, kdybych mu dopsal hned?“

„Třeba! – Chceš-li, diktuj mi koncept! – Zejtra nebo pozejtří můžeš list přepsat a odeslat.“

Po těchto slovech otevřela žena šuple u stolu, vyňala arch papíru a složivši jej na čtverec vzala tužku do ruky.

„Jsem připravena,“ pravila, jako by byla tímto způsobem častěji muži svému vypomáhala, a muž diktoval po chvíli následující list:

„Vážený příteli!

Vřelá Tvá odpověď, kterou jsi mne byl před čtvrt rokem tak potěšil, dodává mi odvahy, že píšu Ti ještě jednou delší list.

Vylíčiv Ti ondy věrně a upřímně průběh i příčiny katastrofy, která mne a ženu moji bez naší viny stihla, pokládám za svou povinnost dolíčiti onehdejší vypravování své ještě tím, co následovalo.

Chci vypravovati prostě a upřímně. Chci Ti povědít vše tak, jak se bylo sběhlo – pokusím se také vylíčiti, co jsem cítil –

slovem chci před tebou, jediným snad člověkem ve světě, jenž zdá se míti pro podobné smyslu, otevřítí své srdce.

Promiň však, že budu dle všeho vypravovati chladně a střízlivě, jako bych vypravoval útrapy člověka zcela cizího, do něhož mi pranic není. Ještě předevčírem byl bych zajisté psal skoro horečně. Hlava má byla rozpálena, srdce rozechvěno – zdálo se mi, že nalézám se na pokraji šílenosti.“

Po těchto slovech ustala žena psát a obrátila se mlčky k muži. V jejím pohledu jevila se úzkostlivá tesknost, jako v oku člověka očekávajícího zdrcující zvěst.

Muž chvíli mlčel, jako by o svých posledních slovech přemítal, načež připomenul:

„Nediktuju snad vhod? Nezdá se ti úvod můj rozvlečený, nepřipadný nebo docela – –“

„Ah, nikoli!“ vpadla žena. „Mneť jen při posledních tvých slovech zamrazilo... Diktuj, prosím, dále!“

Obrátivši se k papíru, nahnula se a muž počal dále diktovat:

„Avšak od včírka, kdy takořka náhle přes noc zavanul chladný a konejšivý dech podzimu, jest mi nápadně klidno, skoro mrazivě střízливо. Předevčírem byl bych snad psal sentimentální nebo zoufalé lamentoso, dnes – však mi rozumíš! – dnes, kdy vrátil se aspoň poměrný klid, mohl bych snad o svém utrpení napsati patologickou studii. Dnes nehořekuju, nelamentuju – dnes se mi zdá, jako bych byl zase mužem, pravým nebojácným mužem, který se ničeho neleká, který jest hotov svěsti s krutým osudem svým boj na život a na smrt.“

Žena opět ustala psát.

„Nezdá se ti?“ optal se lakonicky muž.

„Posledních několik slov,“ odpověděla žena, „činí na mne dojem vychloubačnosti a mohla by se snadno minouti účinku. Přítel mohl by si při nich pomyslet: ‚Jsi-li, kamaráde, pravým, ničeho se nelekajícím mužem, který jest hotov svěsti s krutým osudem boj na život a na smrt – styd’ se doprošovati – cizí pomoci – a pomozíš si sám!‘“

„Pravda, pravda!“ přikývnul muž, ale ihned namítnul:

„Ale čtenář – zde přítel, zajisté ví, žeť přece jen rozdíl mezi pouhou vůlí a schopností z jedné strany a výsledkem ze strany druhé. On zajisté ví, že pouhá vůle nedostačí; on ví a zajisté sám na sobě zakusil, že může míti člověk úmysl nejpevnější a talent, vůbec vše, čeho jest k docílení něčeho třeba – a přece že zůstane veškeré jeho snažení mnohdy bez úspěchu.“

„Ovšem, ovšem,“ vpadla žena. „Možnosti, že tak bude soudit, nepopírám, ale slova ta mohou v něm vzbuditi pocity a myšlenky zcela opačné.“

„Mám snad diktovat jinak, nežli cítím a soudím – mám býti neupřímným?“ namítl muž.

„Nikoli!“ odpověděla žena pokrčivši ramenoma. „K tomu neradím! – Pronesla jsem pouze svůj náhled, že mohou poslední tvá slova učiniti na přítele popřípadě dojem, jakého docíliti nechceš – a radím toliko k opatrnosti.“

Chladná a věcná námitka ženina přiměla muže, že o svých posledních slovech ještě chvíli přemítal.

„Máš pravdu,“ pravil posléze určitě. „Přeškrtni celý poslední odstavec!“

„Toho není třeba,“ namítnula žena. „První řádky, ostatně celá první věta zdá se mi býti zcela vhod...“

„Přeškrtni tedy ostatní!“ děl muž.

Žena uposlechla a muž po krátké pomlčce bez náležité souvislosti s tím, co právě předcházelo, dále diktoval:

„V prvním okamžiku po katastrofě byl jsem zdrcen, ale v následujících dnech vrátila se naděje; a s touto zčásti i zmužilost. Spolehalt' jsem na četné své přátele a známé, doufaje v pomoc neb aspoň v podporu.

Nenadált' jsem se, ba ani ve snu mi nenapadlo, že by mi ten neb onen, kterému jsem byl druhdy v nejkritičtějším mnohdy okamžiku ku pomoci přispěl, mohl nyní pomoci neb podpory odepřítí.

V první době, dokud jsem ještě doufal aspoň v poměrně příznivější obrat otcova i tchánova procesu, ba i později, když už bylo v tomto ohledu vše ztraceno, ale přece nám ještě zbývalo aspoň něco cenného, z čeho bylo možno nejnútnejší potřeby života uhrazovati, arci jsem se pomoci přátel a známých nedovolával.

Teprve, když bylo ztraceno vše, když odnikud nekynula žádná naděje, pokusil jsem se o to.

Nebudu Ti líčiti, u koho a jakým způsobem jsem zaklepal na dvěře vděčnosti – dodám jen suše, že pokusil jsem se všady bez výsledku, že jsem byl všady odbyt, buď naoko vlídně, neb i drsně a urputně, až se mi někdy srdce křečovitě sevřelo.

Teprve nyní poznal jsem úplně beznadějnost svého stavu; teprve nyní, když jsem zpozoroval, co mi bylo před tím ušlo, že netoliko staří přátelé a známí, nýbrž i lidé, s kterýmiž jsem nebyl nikdy v nižádném styku, ostentativně se mi vyhýbají, že na mne každý pohlíží s výrazem výsměšné útrpnosti nebo škodolibé vyzývavosti, teprve nyní začala pravá duševní muka.

Bylo mi jako člověku, pod jehož nohama půda vždy více řeřaví. Chodil jsem jako zpitomělý. Někdy jsem mimoděk zaskřípal zuby, jindy mi rovněž mimoděk vstoupily slzy do očí, srdce počalo prudce bítí, krev hnala se valem k hlavě, která pálila, jako by ji kopřivami šlehal.

Avšak co jsem trpěl sám, byl bych přece ještě snesl mužně a časem svým snad také s rezignací, ale když jsem viděl bezměrně a přece mlčky trpěti bytost, kterou byl osud k mému neštěstí přikoval, když jsem viděl svou ženu – –“

„Ne, ne!“ zvolala nyní žena skoro prudce, ustavši psáti a sklonivši hlavu hlouběji na papír.

„Co tím míníš?“ optal se muž s přízvukem trpkosti.

„Ne, ne,“ opakovala žena úzkostlivě. „O mně nepiš! Prosím tě.“

Muž byl chvíli na rozpacích, co odpovědít.

„Ale proč?“ optal se posléze. „Nedojsme-li ho tvoje utrpení – moje utrpení –“

„Ne, ne!“ vpadla žena rozhodně.

Muž porozuměl a pochopil. Nastala delší pomlčka, načež ozvala se žena klidněji:

„Ostatně, chceš-li – uznáváš-li to za vhodné a nutné, vypiš to sám! Já to psáti nemohu. Ruka se mi chvěje – srdce vždy bouřlivěji bije. Ne, ne – odpusť! – Nemohu.“

Muž neodpověděl.

Opět nastala pomlčka, kterou asi po pěti minutách přerušil muž, řka:

„Jak si přeješ!“

Poté zamyslel se on i ona. Zdálo se, že vzpomínají právě dob nejtrpčích, okamžiků nejbolestnějších. A dlouho, dlouho nepromluvili.

Náhle muž na loži prudce napolo se vztyčil a přitlumeným hlasem pravil:

„A myslíš, milá Cili, že by to vše Doležala dojalo?“

Žena zvednuvši k prsům nachýlenou hlavu, pokrčila ramenoma.

„Myslíš, že by bylo něco platno,“ pokračoval muž živěji, „kdybych člověku tomu vylíčil vše tak věrně a upřímně, jak se bylo událo?“

Žena neodpověděla.

„Ne, ne!“ zvolal náhle muž prudce. „Jaký jsem já bloud! Vždyť mi po celou čtvrt roku neodepsal – vždyť – – Ne, ne! Tot’ pošetilost, domnívati se...“

„Ale pokusiti bys se snad přece mohl,“ namítla žena nesměle, pozorujíc, že muž počíná se ve svém úmyslu kolísat.

„Ne, ne!“ zněla rozhodná odpověď. „Kdyby byl ochoten, byl by mi najisto dopsal již dříve. A já bloud – právě dnes – Ach, jsme my to přece jen podivní tvorové! Tonouce chytáme se i stébla, byť bylo sebe vzdálenější. A tohle stéblo jest přece na míle od nás! Jak je zachytit, jak?“

„Pouhý pokus snad by přece neškodil,“ míní žena tímžes nesmělým tónem jako předtím.

Muž chvíli přemítal.

„Teprve nyní chápou,“ pravil posléze, „jak mi mohlo napadnout psáti! Klidnější myšlénky – ale ne, ne – vždyť já posud ještě nejsem klidným, jakým bych měl býti, když chci psáti člověku bez srdce. Ne, ne! – Doležal byl a zůstane člověk ledového srdce, byť se tvářil sebevídnejším, sebelidštější. Ó, člověk jest bloud – bloud – –“

Po těchto slovech dal se do smíchu.

Žena ho nevyrušila. Sedíc nad papírem nakloněna, naslouchala, a teprve když se přestal smát, připomenula:

„Přiznám se ti, milý Emerichu, že nechápu –“

„Proč se směju – není-liž pravda?“ vpadl muž, dav se poznovu do smíchu a po chvíli dodal:

„Jakž se nesmáti! Prosím tě! Člověk myslí, že je klidnější – vlastně že jest zase aspoň poměrně jasně myslícím člověkem, a zatím...“

„Nerozumím – nechápu.“

„Věřím, věřím!“ směje se muž. „K neuvěření, a přece pravda! Vždyť jsem i dnes ještě tak otupělým, jakým jsem byl předevčírem, ba před měsícem – jakým jsem už po mnoho roků. Vždyť mi – pomysli jen! – vždyť mi teprve před chvílí napadlo, že jsem Doležalovi psal asi před měsícem.“

„Není možná!“ zadivila se žena.

„A že mi odpověděl,“ pokračoval muž dutě jako hrobovým hlasem, „netoliko vyhybavě neb odmítavě, nýbrž bezcitně, abych ho vůbec neobtěžoval!“

Žena z temna zaúpěla. Duševní stav mužův, jak se jí byl právě nyní objevil, byl tak abnormální, že se zachvěla. Poprvé jí napadlo, že pokouší se oň horečka nebo šílenost.

Chvíli setrvali oba v mlčení.

Co se bylo právě přihodilo, bylo tak zvláštní – tak – – Žena skoro ani nechápala a muž – dal se po několika minutách opět do přítlu-meného smíchu.

„Probůh! Co se s tebou děje, Emerichu!“ zvolala náhle žena rozechvěným hlasem, vyskočivši od stolu.

„Nic, nic, milá Cili,“ konejší muž chladným tónem; „aspoň nic zvláštního. Ztrácím paměť – toť vše. Pozoruju to již po delší čas, ale až dosud nejevilo se to nikdy tak význačně jako dnes – toť vše.“

Žena slyšíc muže zase klidně a rozumně mluvit, popošla k jeho loži, na němž posud polo vztyčen ležel, a položila plochou dlaň na jeho čelo.

„Jako led – není-liž pravda?“ připomenul muž klidně.

„Ano – jako led!“ opáčila žena vztyčivši se.

„Není ti snad nevolno?“ optala se po chvíli.

„Naopak, milá Cili, naopak! Jsem svěží a kliden – věř, skoro mra-zivě kliden.“

„A Doležal ti vpravdě tak odpověděl, jak jsi pravil –“

„Právě tak!“ odvětil muž.

Žena ještě chvíli mlčky postála, nato se obrátila, popošla ke stolu, a sáhnuvši prudce po popsáném papíru, smáčkla jej v hrsti a hodila ke kamnům.

„Tak, tak, milá Cili!“ zvolal nyní muž. „Toť jediné, co možno s tak zbytečným listem udělat. Jiného nezbyvá.“

„Ale jak je to jen možné?!“ uklouzlo mimoděk ženě, jako by mlu-vila sama k sobě.

„Co to, milá Cili?“ optal se muž s důrazem, sedaje na pelest a klada ruce v klín.

„Myslím,“ odpovídá žena s výrazem starostlivosti, „jak to možné, aby člověk tak zapomenul jako ty?“

Tvář mužovu přelétl trpce bolestný úsměv. Pokrčil ramenoma, jako by chtěl říci, že sám nechápe, ale dal odpověď zcela opačnou, řka:

„Zcela přirozeně – zcela přirozeně, milá Cili.“

Možná, že by byl ještě něco dodal k vysvětlení, ale žena přistoupivši opět k loži, položila plochou dlaň své pravice na jeho čelo, jako byla před chvílí učinila.

„Led – led,“ zamumlal muž mezi zuby.

„Ano,“ dotvrdila žena; „čelo máš studené.“

„Což jest důkazem,“ vpadl muž, „že jest i srdce chladné a duše střízlivá.“

„Ostatně,“ ozvala se nato žena, ale nepronela více nežli toto jediné slovo, z kteréhož se nedalo souditi, co chtěla říci – a obrátivši se popošla k oknu, odtud ku dveřím a od těch ke kamnům, kde zastavivši se opřela se o jeden roh, jako by na něco vzpomínala.

Muž sledoval ji zrakem skoro lhostejným. Tvář jeho, která byla před chvílí, když diktoval, jevila jakousi živost, měla zase již výraz ochablosti a apatie. Několik vteřin zůstal bez pohnutí, načež ulehl zase naznak a podepřel hlavu oběma rukama.

Teprve po delší chvíli se ozval řka:

„Včera jsme zase usnuli oblečení.“

„Ano – oblečení,“ doložila žena.

„Kdybych dnes snad náhodou zase usnul dříve nežli ty,“ pravil muž, „vzbud' mne, prosím!“

„Budiž bez starosti!“ zní odpověď.

A zase delší přestávka, zase trapné odmlčení.

Muž leží bez pohnutí, žena stojí jako přimrazena. V jizbě hluboké ticho; podzimní vítr, jenž sem občas z venku zaléhal, byl se na čas úplně utišil.

„Letošní zimy se opravdu bojím,“ ozval se po chvíli muž, ale hned sama sebe opravil, „vlastně zimních večerů – pamatuješ se na loni?“

„Pamatuju,“ vzdychla žena nepohnuvši se.

„Jak jsme sedávali po celé hodiny za stolem proti sobě,“ pokračoval muž, „a dívali se mlčky druh druhu do očí neb kamsi do prázdna.“

Žena neodpověděla. Po chvíli ozval se zase muž beze vší souvislosti s tím, o čem byl právě hovor zahájen:

„Nebylo by, milá Cili, nejlíp, kdybys mi něco zahrála?“

„Přeješ-li si?“

„Ale nic veselého – prosím tě.“

Teprve nyní sebou žena pohnula. Rozhlédnuvši se kolem jaksi plaše, jako by nástroj teprve hledala, popošla pomalu k druhému stolu, na němž odvířila ještě ležela citera, a urovnávši si židli usedla.

Chvíli seděla, dívajíc se upřeně na nástroj, pak jedním prstem jako na zkoušku zavadila o jedinou strunu a nočním tichem rozvlnil se nejjemnější divuplný stříbrný zvuk. Zazněl plně, chvíli se tetelil, jako by se chvěl bázní, pak vždy více zanikal, až zanikl úplně.

Žena ještě chvíli váhala, nato začala hrát. Hrála variaci na jednu z nejtklivějších a nejkrásnějších písní národních: „Široká daleká pole – jak jste se zelenala...“

Hra její nebyla mistrna, ba ani virtuosní, ale jemné, sentimentální tóny tklivé písně zněly právě teď za hlubokého ticha střízlivé podzimní noci nevyličitelně dojemně.

Emerich naslouchal pozorněji než kdy jindy. Neslyšel sice píseň tu poprvé, naopak – žena ji hrávala častěji, ale jako tentokráte nepůsobila naň posud ještě nikdy.

Bylo mu nevýslovně milo – asi tak, jako když člověk, jenž byl po mnoho roků ve světě bloudil, o návratu svém naslouchá u okna rodné chaty a slyší hlas matčin, zpívající dojemnou některou píseň mariánskou.

Milý pocit ten však potrvál jen několik vteřin. Nepozorovaně přecházel v pocit vždy tklivější, pak truchlivější a bolestnější – až

pak náhle – jako když duší šlehne zdrcující myšlenka – sevřelo se naslouchajícímu srdce tak křečovitě, že z hluboka zastenal.

Žena přeslechnuvši zaúpění hraje dále – jemné a nejjemnější zvuky tetelí se tichem...

Náhle vzdmul se venku vítr a zalomcovav prudce okenicí tlumí zvuk jemných strun tou měrou, že je mnohdy až přehlušuje.

„Dost, už dost!“ zvolal náhle muž.

Žena přestavši hrát obrátila zrak svůj k loži, ale vidouc muže nepohnutě ležeti, sklonila se zase nad nástroj a setrvala tak bez pohnutí.

„Cili!“ ozval se po chvíli muž.

„Mám dále hrát?“ optala se.

„Ne, ne – právě mi něco napadlo.“

„A co?“

„Něco tak všedního, a přece v tomto okamžiku tak zvláštního. Život je přece něco tak krásného – tak – –“

Nedořekl.

Žena vstala od stolu, ale myšlenka mužova nezdála se jí býti nikterak důležitou, neodpověděla, ba snad si posledních slov mužových ani nepovšimla.

„Život, život!“ pokračoval muž přitlumeným hlasem, jako by v duchu své myšlenky teprve pořádal. „Jak krásně, jak divuplně nám jej líčívají básníci! I nejtrpčí bolest, bezměrné hoře a zoufalost líčívají začasť tak čarokrásně, že člověku šťastnému skoro se po nich zasteskne. A přece jest vše tak prostinké, tak všední a zároveň tak nevyličitelně bolestné – ne, ne! A kdo jen jednou zakusil, kdo jen jednou...“

Muž umlkl. Zajímavě pronesené, skoro nesrozumitelné poslední věty byly zřejmým důkazem, že v duši jeho víří myšlenky, pro které nemá slov.

Žena, stojící doposud ještě u stolu, nevšimla si ani těchto slov. Slyšela sice, že muž něco přitlumeným hlasem mluví, ale souvislost vět jí ušla.

„A copak ty, milá Cili, soudíš o životě?“ ozval se muž nahlas.

Teprve nyní probrala se žena ze zadumání.

„Já? – O životě!“ optala se, ale místo odpovědi učinila několik kroků kupředu, přejela si pravou rukou čelo a zastavila se u druhého stolu, kde se opřela levou rukou o roh a zadívala na muže, posud ještě bez pohnutí nznak ležícího.

Duší mužovou patrně vířily myšlenky chaoticky; v následujícím okamžiku již nevěděl, jakou otázku byl ženě právě dal – mlčel.

„Ležíš dobře a pohodlně?“ optala se žena.

„Dobře – pohodlně,“ opakuje muž zdánlivě bezmyšlenkovitě.

A opět pauza.

„Ani bys, milá Cili, nevěřila,“ ozval se po chvíli muž, „co mi právě napadlo!“

„Proč bych nevěřila?“

„Proto, že je to tak bláhové – tak – praneviňoucké,“ odpověděl muž. „Napadlo mi, že by nám přece snad nebylo tak smutno, tak nevyličitelně nudno – kdybychom – –“

„Kdybychom?“ vpadla žena jevíc živější interes.

„Kdybychom měli někoho,“ pokračoval muž, „koho bychom dovedli ještě tak milovati, jako nás milovaly naše matky – nějaké to stvořeníčko – –“

„Dítě!?“ zvolala náhle žena tónem tak pronikavým, jako by ji byla zmije uštkla, ale hned nato dodala temně:

„Ne, ne! Bůh nás přece miluje, že nechává trpěti jen nás, že nemusíme se dívat na útrapy vlastního dítěte. Ne, ne! Mně by se srdce rozskočilo bolestí, kdybych zde viděla své robě – zde – zde – –“

Nedomluvila. Zastřevši si oběma dlaněmi tvář zůstala bez pohnutí.

Muž několik okamžiků mlčel, pak mu uklouzlo temným hlasem dvakrát po sobě: „Bůh, Bůh!“ – Nic více nežli toto slovo, jež znělo jako z hrobu.

A zase pomlčka – delší nežli kdy jindy – skoro půl hodiny trvajcí.

Muž i žena setrvali po celou tu dobu bez pohnutí, až když z venku zazněla dosti zřetelně trouba ponocného, odtrubujícího jednu hodinu s půlnoci.

Teprve nyní žena se pohnula, a popošedši ku svému loži, usedla na pelest, ale hned zase vstala, popošla ku stolu, zhasla lampu, a vrátivši se k posteli, usedla jako před chvílí.

V jizbě zavládlo poetické pološero. Měsíc právě jasně svítil a zář jeho padala okénkem jako minulého dne na postel ženinu – jinak bylo zde jako kdy jindy.

„Už jdeš spát?“ optal se muž.

„Ještě ne,“ odpověděla žena.

A zase dlouhá přestávka.

Asi po pěti minutách i žena ulehla na lože, jak byla včera ležela. I ona si podepřela hlavu oběma rukama a ležela bez pohnutí.

Po dalších pěti nebo šesti minutách ozval se muž přitlumeným hlasem:

„Už spíš, Cili?“

„Nespím,“ zní odpověď.

„A nechce se ti spát?“

„Nemám ani pomyslení.“

„Nač myslíš? Či na něco vzpomínáš?“

„Nemyslím, nevzpomínám – je mi tak – –“ odpověděla žena, ale nedokončivši věty dodala:

„A ty?“

„Myslím právě na Horušanského – faráře,“ zní odpověď.

Žena neodpověděla.

„Napadlo mi právě,“ pokračuje muž, „že udělal řídkou kariéru. Ještě tak mlád a již farářem! A ondy jsem na nádraží zaslechl, že prý bude zanedlouho jmenován titulárním děkanem.“

Žena zase neodpověděla, muž po krátké pomlčce pokračoval:

„Je to vzorný muž, ale zdá se, že přece není tak zcela spokojen a šťasten, jak by se dalo v jeho poměrech očekávati. Nemyslíš, Cili?“

„Ano – tak se zdá,“ odpověděla žena ledabylo.

„Dnes po poledni, když jsem šel na nádraží, potkal jsem jej u fary,“ ujal se opět slova muž; „zastavil se a optal, jak se nám vede. Pověděl jsem. On smutně kývnul hlavou řka: ‚Ah – ten život, ten život!‘ Nic více nežli tato slova, ale mně se zdálo, jako by byl pronesl hlubokou myšlenku. Poté jsme se rozloučili – on vešel do fary a já – –“

Muž nedořekl, ale po chvíli zase začal:

„Podivno! Necht’ o trudném stavu našem kdykoli přemítám, vždy mi tane tento muž na mysli, jako by jedině on nám mohl pomoci. A přece od okamžiku, kdy jsem dostal, jak se zdá, jen k jeho přímluvě místo na nádraží – nechová se ke mně tak přívětivě jako druhdy. Pravda – příkrým není, ale – – Možná, že i jej něco hněte.“

Muž umkl; žena setrvala v mlčení, jež konečně zase přerušil muž řka:

„Právě mi napadá – nemýlím-li se – že jsem kdysi kdesi slyšel, že otec Horušanského miloval tvoji matku... Nevíš ničeho o tom, Cili?“

Žena váhala chvíli s odpovědí, pak odpověděla:

„Ano – otec mi kdysi také o tom vypravoval. Miloval prý matku moji vášnivě, ale zpozorovav, že není milován, stal se zádumčivým – a krátce po smrti mé matky se zastřelil.“

„Aj!“ uklouzlo mimoděk Moravcovi.

„Proč jsi se tak zadivil?“ optala se nyní žena živěji.

„Napadlo mi – ano, teprve teď mi napadlo,“ odpověděl muž živě, ale hned dodal váhavě a temně:

„Ano – jedině tím lze vysvětliti, proč jsi i ty vždy tak chladná a odměřená, kdykoli se s Horušanským setkáš.“

Žena odpověděla teprve po chvíli:

„Ale vždyť já ho již asi rok neviděla – ba i jindy zřídkakdy se s ním setkala – leda když jsme se náhodou potkali.“

„Ale před lety, dokud jsi byla svobodna – ba ještě dříve, dokud byl ještě v semináři, býval přec u vás častým hostem,“ ujal se slova Emerich, jako by se hroužil ve vzpomínky; „ba pamatuju se, že i poz-

ději – když nás stihla strašná katastrofa, když jsme šli spolu, častěji jsme jej potkali – ale tys byla vždy tak chladná, skoro ledová.“

„Ano!“ dotvrdila žena lakonicky, ale stísněným hlasem, jako by se jí byl náhle zoužil dech.

„A ondy,“ pokračoval muž, „myslím, že to bylo asi před rokem – viděl jsem sám, jak jste se potkali před kostelem – a ty – ano, ano, pamatuju se na to, jako by to bylo dnes – tvoje tvář byla tak chladná, tak zachmuřená, skoro bych řekl zamračená...“

Muž na okamžik umlkl, ale ihned dodal:

„A přece, když vše chladně a střízlivě uvážím, když si připomenu, že to snad jediný člověk, který nás návidí – muž, požívající neobmezené důvěry – –“

Z prsou ženiných vydral se slabý vzdech, jehož však muž nezaleschl; pokračoval:

„Věř mi, Cili! Skoro ani nechápu, proč se mu vyhýbáš, a setkáš-li se s ním, proč se chováš tak nápadně chladně, mrazivě. A právě teď mi napadá, že by snad jediný úsměv – –“

„Ne, ne!“ zaúpěla žena.

Muž se zarazil. Chvilí přemítal, pak pravil: „Opakuju, že to nechápu. Muž tak vzorný, který má v městě, ba v celém okresu bez odporu největší vliv, mohl by zajisté – – Ano, ano! Jediné slovo z úst Horušanského a my bychom mohli býti zbaveni aspoň bídy nejtrpčí. A pomyslí-li, že odvrací se od nás jediné snad proto, že chováš se k němu tak chladně, tak mrazivě... A přec by snad stačil jediný úsměv –“

„Ne, ne!“ vpadla nyní žena živěji, jako by nemohla vnitřního pohnutí svého déle utlumiti.

Muž několik okamžiků mlčel, pak počal váhavě a s ostrým přízvukem:

„Podivno, milá Cili! Právě když jsem pronesl poslední slovo, zamrazilo mne opět jako včera.“

„Jak to – jako včera?“ optala se žena.

„Ano – právě tak jako včera,“ vyložil muž. „Mně to již včera tanulo na mysli, a když mi šlehla duší myšlenka o úsměvu, zamrazilo mne, jako bych se byl ledu dotknul.“

„Nemluvme o tom!“ zvolala žena skoro nevrle.

„Ale proč?“ ozval se muž. „Vždyť to věc tak neviňoučká – a já jen připomínám, jak mi bylo, když mi myšlenka ta šlehla duší.“

„A právě – proto, myslím – nemluvme o tom,“ odpověděla žena trhavě a tónem úzkostlivým.

„Tys přece bláhová, milá Cili!“

„Ah nikoli – nikoli, Emerichu!“

„Či snad – máš jinou nějakou příčinu?“ ozval se nyní muž s důrazem.

„Ano – mám,“ zašeptala žena.

„A jakou? Můžeš mi ji pověděti?“

„Horušanský,“ počala žena přitlumeně a váhavě, načež učinivši krátkou pauzu dodala:

„Povím ti to jedním slovem: Horušanský miloval i mne.“

„Není možná!“ zvolal muž v udivení, vztyčiv se prudce na loži a obrátiv se k loži ženině.

„A přece pravda,“ pokračovala žena stísněným hlasem. „Krátce před tím, nežli jsem se za tebe provdala, meškal zde na prázdninách. V tu dobu byl alumnem. A kdysi podvečer vyznal mi v zahradě otcově, kde jsme se byli náhodou setkali, svou lásku. Tot' vše. Já však ho ani nevyslechla – prchla jsem. Následujícího dne zaslal mi list, kterýmž se ospravedlňoval. Opakoval v něm, že mne miluje tak vášnivě, že by, kdybych lásku jeho mohla opětovati, opustil i dráhu, kterou chce právě nastoupiti, a v případě, že bych ho milovati nemohla, žádal aspoň za diskrétnost. Tot' vše, co ti mohu říci. Já poslední žádosti jeho vyhověla a trvám, že mi promineš i ty, že jsem teď prozradila, co mělo býti navždy zatajeno.“

Moravec naslouchal ženině prosté zpovědi s největším napětím.

Teprve nyní chápal úplně, co mu bylo druhdy naprosto nevysvětlitelným – avšak zároveň mu napadlo, žeť případ ten přece jen příliš obyčejným a prodlením let již z paměti obou interesentů skoro úplně tak vytlačen, že netřeba naň klásti velké váhy.

Chvíli mlčel, načež klidně pravil:

„Pravda, milá Cili! Jednalas správně – zachovala jsi se s taktem! Ale teď, po tolika letech, myslím, že není již více třeba chovati se tak přikře mrazivě jako před lety.“

„A co myslíš – jak bych se měla zachovati?“ optala se žena.

„Zcela jednoduše,“ míní muž. „Ty víš, že on jediný by nám mohl prospěti, a proto – vždyť to přece není nic nečestného, a já sám tě za to prosím: Setkáš-li se s ním – aspoň se pousměj! Nic více nežádám, duše drahá – nic více – aspoň se pousměj!“

Žena neodpověděla – i nyní ji zamrazilo, aniž by si byla vědoma příčiny.

Muž ještě chvíli setrval v situaci, v které byl poslední svá slova pronesl, načež když pozoroval, že se žena nehýbe, pomalu ulehl, jako byl dříve ležel – naznak a s rukama pod hlavou.

Od toho okamžiku ani on, ani ona více nepromluví. Leželi bez pohnutí, ale na usnutí nebylo lze ani pomysli – každý obíral se svými myšlenkami.

Z počátku přemýšleli oba o tom, o čem bylo právě hovořeno.

Muž kalkuloval logicky správně a střízlivě: milostný poměr, o němž se byl právě z úst ženiných dověděl, nebyl vlastně žádným milostným poměrem v pravém toho slova smyslu – byla to jedna z oněch nesčetných milostných přeháněk, které z mládí na kratinký čas rozechvívají každé vnímavější srdce nesčetněkrát za rok.

Nyní, po více nežli dvanácti letech, zajisté už není a nemůže býti ničím jiným nežli pouhou vzpomínkou, pouhopouhým stínem.

Horušanský zajisté už dávno na milostné intermezzo zapomněl – a Cili, ta dobrá, tichá, vzorně trpělivá Cili, která dovedla býti po tolik let diskrétní k muži, kterého nemilovala, ale přece nemohla nenávi-

děti, vyhýbala se mu zajisté jen z příčiny nejpřirozenější – nechtíc buditi v duši jeho vzpomínky nehrubě utěšené.

Žena naopak přemítala jen malou chvíli. Uznala radu mužovu za vhodnou a prospěšnou, ba neubránila se i výčitce, že chovavši se k muži tak vzornému, jakým byl farář, mnohdy přímo okázale apaticky a ledově, nejednala přece jen správně, ba ani konvenčně opatrně.

Avšak myšlenky tohoto druhu postoupily brzy místa citu. Znenáhla zmocňovala se duše její tklivá tesknota, jako když se duše halí v mlhu vždy hustější, z kteréž začala se vyhupovat jedna vzpomínka po druhé.

Duše myslící a analyzující změnila se v duši snící a dumající – a divuplná pružina její, obraznost, zahájila svou nevystihlou činnost.

Zamženou duší Cilinčinou táhl jeden obraz z dávných dob za druhým.

Z počátku vesměs obrazy přívětivé, ba luzné jako májové jitro... Zahlobalat' se v upomínky ze sladké doby mládí, kdy duše v červácích citu se koupá a srdce tak divuplnou, tajemnou něhou se ouží a šíří, jako by se chtělo nevýslovnou slastí rozskočiti.

Vzpomínala doby, kdy počal v duši její klíčit zvláštní onen pocit sympatie ku člověku, jenž jí býval druhdy zcela lhostejný – doby, kdy sympatie ta měnila se znenáhla v pocit vždy vřelejší, až se změnila v divuplné rozechvění, v onen tajemný žár duše, kdy se člověku zdá, že bez předmětu svých snů nemůže žít.

A mezi jasnými a čistými obrazy z této doby vyhoupl se také obraz temnější, a přece nevýslovně poetický: večerní scéna v zahradě otcově, kdy předstoupil před ni náhle muž zcela cizí, o kterém nebyla nikdy snila, pro kterého neměla nikdy žádné sympatie, ba který jí byl až dosud úplně lhostejný.

I nyní po letech domnívala se viděti a cítiti vše tak jasně a čistě, jak se bylo před lety událo: letní večer – luna skoro v úplňku nad vzdáleným pahorkem – tajemný šelest vlažného větrku a mih-

tavé stíny po stezce, po které, právě vzpomínajíc na idol své duše, kráčela...

Vtom – muž před ní!

Mluví cosi šeptem – sladce, nevýslovně sladce. Nerozumí mu, nechápe – každé druhé, třetí slovo přeslechne – ale smysl řeči rozehřívá, rozpaluje...

Chvíli se mu dívá v smutnou, a přece mužně krásnou tvář. Vidí, jak se rty chvějí a svaly kolem úst pocukávají, ale oko – hluboké, rozjiskřené oko plane – oko to jest výmluvnější nejkrasší básně.

A přece se oka toho bojí! Zabodávát' se jí do duše – pálí a budí úzkost skoro smrtelnou. Srdce se jí křečovitě svírá – chce něco odpovědět, ale jazyk a rty vypovídají jí službu. Vzkřikla jen – a po jediném výkřiku prchla.

Posud snad ještě nikdy netanula jí tato prostá, a přece poetická scéna tak živě na mysl jako tentokráte. Zdá se jí, že vidí vše – celou postavu, každé její hnutí – ba že vidí i do duše, hluboko do duše, asi tak, jako se domnívá člověk viděti do duše vlastní, když se byl sám sobě v osamělé chvíli z nejsladších přání vyzpovídal...

Znenáhla zmocnil se jí zádumčivý pocit čehosi posud ještě nikdy netušeného, pocit tak zvláštní, tak sladce tísnící, ba mučivý, jako když si milující duše v osamělé chvíli připomíná, že byla nejmilejší bytosti mimoděk ublížila.

Avšak pocit ten jí dlouho neovládal.

Obraznost kouzlila jí z mráкотné doby minulé další obrazy – z počátku sice posud ještě více méně milé a lahodné, ale přece již mírně zachmuřené, až pak posléze táhl duši její jeden temný obraz za druhým a jeden temnější druhého.

V úžasné krátké době vyhoupl se celý její posavadní život v hlavních svých fázích před duševním jejím zrakem – až stanula u trdné přítomnosti.

Bylo jí, jako by se byla z příjemně zahřívajícího slunečního jasna octla v čiré, mrazivé tmě. Zachvěla se...

Připomenula si útrapy, ústrky a skličující hoře právě minulých dvanácti roků.

Připomenula si ztracenou svou mladost, strávenou v nedostatku po boku muže milovaného sice, ale skoro již vyžilého, muže v zápa-se o skývu nejnmutnějšího chleba skoro již otupělého...

Připomenula si křečovitě jeho svíjení se a nadlidské namáhání, kterýmž se snažil vyrvati sebe i ji z děsných okovů společenské bídy, a před duši její vyhoupla se mrazivě odporná, medúzovitá fyziogno-mie nejtrpčí budoucnosti.

Mimoděk vydral se jí z prsou temný, křečovitý výkřik bolesti – a teprve tím vrácena zase sobě: Sny prchly – skutečnost stála před ní v celé své nahotě.

Po jejím výkřiku byl se i muž na svém loži prudce pohnul, až postel úpěnlivě zarupla.

„Spíš už, Emerichu?“ ozvala se žena šeptmo.

Bylať si připamatovala mužovo napomenutí, aby jej vzbudila, kdyby dříve usnul.

Muž neodpověděl; spalt' už.

„Ne, ne – nevzbudím tě!“ zašeptla žena a obrátivši se na bok zů-stala bez hnutí ležet.

Venku vítr jen jemně harašil a měsíc vrhal okénkem plnou zář na lože ženino – přímo na prsa – tudíž i na srdce...

A od té doby netanulo jí nic jiného na mysli nežli poslední slova mužova: „Aspoň se pousměj!“ – až konečně i ona usnula.

* * *

Za několik hodin, časně z rána, opakovalo se totéž co den předtím.

Muž procitnuv tiše a opatrně oblékl kabát, obul boty, vlačil si čapku hluboko do očí a zaobaliv se do vlněného šátku vyšel za svým zaměstnáním.

Žena spala asi do sedmé hodiny. Procitla, právě když na obzoru ranní zoře začala zvěstovati jasný den. Ruče jako gazela seskočila z lože a rozhlédla se plaše kolem.

Vše bylo jako večer a v noci – i bankovky scumlané ležely posud ještě pohozeny na stole, ale v zarůžovělém přísvitu ranním mělo vše svěží nádech, jako by bylo poroseno.

I dětinně milostná, ale přece zádumčivá tvář ženina zdá se býti svěžejší než kdy jindy – oko aspoň jest jasnější, líce růžovější a rty žhavější, ale přece jeví tvář jakousi strnulost, cosi chladně přísného.

Několik vteřin postála žena u lože, jako by nevěděla, co počíti, pak popošla ke stolu, sklidila jej, uložila peníze do šuplete a zasedla k šicímu stroji.

Asi po hodině uvařila si snídani a zase zasedla ke stroji. Později na chvíli vyšla s košíčkem a vrátivši se v několika minutách jala se vařiti oběd – a zase zasedla ke stroji a pracovala, až vrátil se po poledni muž.

I nyní opakovalo se s nepatrnými odchylkami vše tak jako den předtím. Muž byl zamlklý a apatický. Naobědvav se pokouřil si a odešel pak za svým zaměstnáním.

Žena zůstala zase o samotě. Opět zasedla k šicímu stroji a pracovala skoro do čtvrté hodiny, kdy práci dokončila.

Svázavši dohotovenou práci – několik košil – do uzlíčku, oblékla se. Vybrala ze šatníku šaty své nejlepší, temně zelené a zpředu hluboce vystřižené, jak byly před dvanácti lety v módě, na hlavu vzala starý, jasně modrý hedvábný šáteček a přehodila přes sebe velký šedý šátek polovlněný.

Nebyla sice v šatech těch tak vábná jako v rázovitých šatech bálových, v nichž jsme ji byli za plápolavého osvětlení spláchnlé svíčky poprvé pozorovali, ale přece byla příjemná a milá.

Vzavši uzlíček s prací vyšla z jizby a zavřevši na klíč dala se po silnici směrem k městu. Krok její byl lehký a graciézní, ale hlavu měla k prsům nakloněnou a ničeho si kolem sebe nevšímalá.

Skoro ani nepozorovala, žeť právě jeden z nejpříjemnějších podzimních večerů.

Slunce chýlilo se k západu a paprsky jeho již neoslňující dodávaly všemu zvláštního lesku.

Cecilie ubírala se po silnici krokem vždy chvatnější.

Podle farní budovy skoro se jen mihla, pak prošla starou částí města a zabočila ze silnice do dlouhého stromořadí starých lip na vozovou cestu poboční, vedoucí podle rybníka k nejzazšímu výběžku města, k starým cihelnám.

V stromořadí krok svůj poněkud zmírnila a ubírala se dále, ničeho kolem si nevšímajíc. Jen jednou padl zrak její na rybník, po jehož hladině plulo množství suchých, zežloutlých listů, jež tam vítr zavál, a na jednom místě těsně podle břehu všimla si hustého rokytí a trsů zádumčivého leknínu, mezi jehož širokými, zelenými listy chvěly se po vodě zvadlé, různě stočené listy lip...

Vyšedši ze stromořadí zabočila na úzkou polní cestu a zanedlouho octla se před vraty osamělého dvorce a vešla do nich.

Asi po půl hodině zase vyšla bez uzlíčku a vracela se touže cestou nazpět.

Vbrzku octla se ve stromořadí. Šla krokem volným, skoro váhavým jako v zadumání a se sklopeným k zemi zrakem.

Suché listí harašilo jí pod nohama, studený větřík podzimní rozhupoval mírně pololysé koruny lip a občas svanul nějaký lístek, jenž poletuje tetelil se chvíli přímo před Cecilíí, až konečně dopadnul.

Kolem bylo podzimně zádumčivo, ba skoro truchlivo.

Slunce právě zapadalo, čímž truchlivost okolí poněkud mírněna, ale dlouhé mihotavé stíny stromů po zemi i po rybníce, podle kterého se Cecilie právě ubírala, byly by v duši její zajisté budily tesknotu, kdyby si jich byla všimla...

Vtom – asi uprostřed stromořadí, a sice právě v místě, kde si byla prve všimla nápadně nahromaděného leknínu, zvedla poněkud

hlavu a spatřila jen asi dvacet kroků před sebou vysokou statnou postavu muže v černém šatě.

Stál u břehu rybníka, maje obě ruce na zádech zkrříženy, a díval se klidně na hru zvadlých listů po hladině vodní.

Na první pohled, ačkoli neviděla muži do tváře, poznala faráře. Avšak chladná, zádumčivá tvář její zůstala beze změny, ani sval se v ní nepohnul – a krok její se nezrychlil.

Volně, váhavě šla dále, upírajíc zrak svůj na duchovního. Vtom se farář ohlédl – zraky jejich se setkaly, ale Cecilie s nezměněným, chladným výrazem v tváři ubírá se dále. Již jest jen asi sedm šest kroků vzdálena – vtom sáhl farář po klobouku a mlčky pozdravil.

Chladně zádumčivou tvář Cilinu přelétl mimoděk lehýnký, sotva pozorovatelný úsměv. Kývla hlavou opětujíc pozdrav a teprve poté šlehla duší její vzpomínka na poslední slova mužova, jež byl v noci pronesl.

Zapýřila se, z oka šlehlo cosi jako stud – sklopila oči a zrychlivši náhle krok spěchala dále.

Suché listí jí pod nohama šumně harašilo – a duchovní díval se za ní klidně a vážně, až zabočivši ze stromořadí zmizela.

Avšak i potom postál ještě na témž místě bez pohnutí několik minut.

V mužně krásné, hladce oholené tváři asi šestatřicetiletého, statného muže toho po celou tu dobu ani sval se nepohnul – zůstal klidnou, opravdovou a vážně důstojnou.

Teprve když se pohnul a obrátiv se, zrak svůj zase na leknín v rybníku upřel, zdálo se, jako by bylo po jeho tváři kmitlo cosi jako nádech úsměvu.

Byl-li to duševní reflex úsměvu právě zmizelé ženy, nebo úsměv platící něčemu jinému – kdož by se odvážil rozhodnouti?

Dlouho stál ještě duchovní na témž místě – slunce bylo již dávno zapadlo – a konečně asi po půl hodině vrátil se i on touž cestou,

kteřou se byla Cecilie ubířala – a octnuv se před farní budovou, vešel do útulného bytu svého – –

* * *

Co následovalo, možno vypravovati rovněž tak podrobně, jako jsme byli až dosud vypravovali, nebo co možná souhrnně.

Volíme tentokrát způsobil poslední.

Cilinčino poušmání bylo přímo zázračné...

Od okamžiku, kdy kmitlo jí po chladné, zádumčivé tváři, jako by se byl urputný osud, jenž byl jí i muže jejího tak houževnatě pronásledoval – náhle obměkčil.

Vrátivši se domů nezaznamenala nejmenší změny duševní; bylot jí rovněž tak jako dříve, nežli byla vyšla. Pranepatrný případ, jenž se byl právě udál, tanul jí sice na mysli, ale jen tak jako případ nejvšednější, nejlhostejnější.

Opatřivši doma nejnutnější potřeby rozžala lampu a zasedla zase ku práci k šicímu stroji. – Pracovala ruče, ba chvatně. Po několika minutách však byla vyrušena.

Bez ohlášení a bez zaklepání vešlo asi desítileté děvčátko s růží v ruce. Mlčky popošlo až k pracující ženě a podavši jí růži beze slova zase kvapně zmizelo.

Mechanicky a taktěž mlčky vztáhla Cecilie bílou, jemnou ručku po květině a přijala v pozdní době podzimní vzácný ten dárek, aniž by se byla optala, kdo jej posílá, aniž by byla poděkovala.

Chvíli se na plnou, krásnou centifolii dívala upřeně, jako na květ zcela neznámý – a teprve poté šlehlo duší její tušení, že poslal jí růži jen ten, kdo růže nejvášnivěji miluje a jediný v celém městě je pěstuje – farář...

Tvář její přelétl při tom opět lehýnký úsměv. Ale rovněž tak mechanicky, jako byla po růži sáhla, položila jí před sebe na šicí stroj a jala se dále pracovati.

Asi po čtvrt hodině od práce ustala a vztáhla po růži ruku. Přivoněla k ní a zase se na ni chvíli dívala; poté si ji zastrčila za šat na ňadra, ale ihned ji opět odtrhla a na stroj položila.

A zase jala se pracovati a pracovala ruče, ba chvatně až pozdě do noci, kdy vrátil se muž.

Byl unavenější, a tudíž apatičtější nežli kdy jindy. Promluvil několik slov a počal po jizbě přecházet. Zhlédnuv růži na šicím stroji optal se lakonicky: „Odkud?“

Žena netajila se svým domněním a doložila, že náhodou faráře potkala.

„A ty?“ vpadl kvapně muž. „Zajisté jsi se aspoň pousmála?“

Tvář ženinu přelétl úsměv trpké bolesti – mlčky přikývla hlavou.

Muž popošel ke stroji a vzav růži, chvíli se na ni díval, pak ji zase položil na místo, kde byla ležela, a teprve nyní i on se usmál, ale rovněž tak, neb aspoň podobně trpce bolestně, jako předtím žena.

Poté začal opět po jizbě přecházet, až jej chůze unavila. Usedl na pelest svého lože a v jizbě zavládla opět táž nuda, jako kdy jindy, vlastně trapnější než o předcházejících dvou večerech, kdy byla aspoň občas hovorem nebo myšlenkami a vzpomínkami na čas zaplašována.

Muž i žena nevěděli, o čem by pohovořili, jaké myšlenky, přání a touhy by si navzájem pověděli – apatie zmocnila se obou.

Po několik hodin nepromluvili ani slova. Posléze ulehli jako kdy jindy, promluvili několik slov a posléze – patrně, když se byli i myšlenkami svými unavili – usnuli.

Následujících několik dní opakovalo se v podstatě totéž, co den předtím – toliko s tím rozdílem, že pátého neb šestého dne i žena vyšla zrána do města, by zaplatila některé své dlužky.

Vešla ke krupaři a pecnáři, kde byla dlužna asi dvacet zlatých za mouku, chléb a jiné – a chtěla něco uplatit.

„Ah, není třeba, není třeba,“ pravil chvatně krupař, „už je zapláceno – já zapomněl dluh smazat.“

Poté vzal mokrý hadr z pultu a smazal dluh, křídou na regále zaznamenaný.

„Snad zaplatil Emerich,“ pomyslí si Cecilie a odešla.

Odebrala se k řezníkovi, ale i zde opakovalo se, co u krupaře – a totéž stalo se u kupce, kterémuž dluhovala ke stu zlatých a jenž byl častěji a důtklivěji na uplacení větší částky naléhal.

Udivení její roste.

Nechápe, nedovede si vysvětliti – ale zdá se jí, že snad muž přivydělav si mimořádně nějakou větší částku a chtěje jí připraviti příjemné překvapení, dluhy bez jejího vědomí zaplatil.

Vrátila se domů, aniž by byla více vydala, nežli zač zakoupila v hotovosti – a každý, komu byla dlužna, vybízěl, aby si jen vybrala, co si přeje, platit že nemusí, žeť času dost.

Po poledni, když přišel muž k obědu a nedovedl to vysvětliti, podivili se oba.

„Snad se nad námi smílovali – snad se shodli, že nám přispějí ku pomoci,“ byl jedině přípustný výklad Moravcův.

Večer přinesl překvapení nové.

S chvatem a s výrazem radosti v tváři vrazil muž do jizby a hodil stovku a pětku na stůl.

„Odkud to?“ vzkřikla žena v největším udivení.

„Odměna za vrácení nalezené tobolky,“ vyložil muž. „Byla prý dnes zaslána přednostovi poštou.“

„Ale podivno – proč právě sto a pět –“ ozvala se žena.

Muž pokrčil ramenoma. I jemu byla právě tato částka nápadnou, ale nedovedl si toho vysvětliti.

Na tom však nebylo dosti.

Následujícího dne v poledne nové překvapení. Muž vrátiv se z nádraží zvěstoval ženě, že mu bylo přidáno na mzdě, aniž by byl

za to žádal, a sice čeho by se byl ani ve snu nenadál – ne méně nežli padesát krejcarů denně, tudíž víc nežli polovice posavadní mzdy.

Mimo to zvěstoval, že potkal purkmistra, který se mu druhdy vždy skoro ostentativně vyhýbal, dávaje mu najevo svou nepřítel.

Tentokrát však jej sám zastavil a optal se, jak se mu vede. Když pak tázaný odpověděl, že posud špatně a bídě, odpověděl purkmistr doslova:

„Ah, milý pane Moravče – tak to déle zůstat nemůže a nesmí. Rodné město nesmí strpěti, abyste se tak nuzovali. Postarám se už, aby toho byl jednou konec.“

„Děkuju, srdečně děkuju, pane purkmistře,“ odvětil Moravec nemoha pochopiti, co se právě děje.

„Nestarejte se!“ odvětil na to pan purkmistr. „Něco musí se na váš prospěch státi a buďte ubezpečen, že se stane vbrzku. Neboť muž tak schopný a zároveň muž, kterýž byl po celou dobu krutého neštěstí, jež vás nezaviněným způsobem stihlo, dovedl si zachovati nejvzácnější skvost – poctivost, takový muž zasluhuje, aby mu byla podána pomocná ruka. Takový muž nemůže a nesmí zakrněti, neřkuli zahynouti bídou.“

Moravec v udivení nevěděl, co odpovědíti, zůstal překvapením němým.

Purkmistr podal mu ruku, stiskl a potřásl podanou pravicí a srdečně pozdraviv šel svou cestou.

Případ ten měl na manžele Moravcovy vliv nepoměrně větší nežli předcházející šťastné případečky; působit v ohledu mravním, osvěžuje a povznášeje jako každá znovu oživená naděje.

Tentokrát nebylo navečer v jizbě tak nudno jako jindy.

Muž i žena z počátku dosti živě o slovech purkmistrových hovořili; nemohouce si neobyčejné změny té vysvětliti, vykládali si ji způsobem mnohdy až pravdě nejnepodobnějším.

Hádali na toho a onoho jakožto mravního původce, a především na faráře; neboť ačkoli se zdálo z mnohých momentů vysvítati, že

nenadálý příznivý obrat nemůže býti dílem jednotlivce, přece mnohé momenty aspoň zdánlivě nasvědčovaly, že hlavním původcem přece nemůže býti nikdo jiný nežli farář.

Jistoty ovšem pro okamžik neměli žádné; ba následujícího dne i původní domněnka zase zvrácena.

Moravcovi dostalo se totiž aspoň jakéhosi vysvětlení.

Vraceje se po poledni domů potkal faráře, který zastaviv jej dal se s ním do hovoru. Optav se, jak se daří, a obdržev v stručnosti odpověď, že se poměry náhle nápadně lepší, přikývl hlavou a vyslovil se v tento smysl:

„Ano, ano, milý Moravče! Ctnost a poctivost dochází odměny vždy – a já nikdy nepochyboval, že stane se tak i u vás. Ondy byla o vás řeč v besedě. Ani nevím, kdo ji zahájil – a myslím, že sám pan purkmistr, jenž měl k tomu zvláštní důvod. Z počátku mluvilo se všelijak, ale mnozí, zejména purkmistr a jiní se vyslovili, že přece jen není města důstojno, když lidé vašich schopností a vaší povahy, kteří mohou – Však mi rozumíte! A konec hovoru byl, že musí se pro vás stůj co stůj něco učiniti.

Ostatně zdá se, že máte v Praze buď u ředitelstva dráhy, nebo jinde, kde mají nemalý vliv, nějakého přímluvčího.

Před třemi nebo čtyřmi dny došel totiž pana purkmistra list z Prahy s přiloženými dvěma stovkami. Jistý starý přítel váš, který prý si však nepřeje býti jmenován, dověděl se o vašich nesnázích, žádá pana purkmistra, aby z přiložených peněz zaplatil nejnaléhavější vaše dlužky a zároveň aby mu laskavě poste restante podrobněji odepsal, v jakých poměrech se nalézáte a jakým způsobem dalo by se vám vypomoci.

Zároveň neznámý přítel váš v listě svém připomíná, že učinil již před několika dny u ředitelstva dráhy, čeho bylo třeba, aby bylo posavadní postavení vaše vaší přičinlivosti a práci, vůbec vašim zásluhám aspoň poměrně přiměřeně zlepšeno, což se také, jak už víte, stalo. Avšak tím není vše ukončeno. K návrhu páně purk-

mistrovu, až dosud ovšem jen v soukromí učiněnému, bude na váš prospěch, vlastně ku zlepšení vašich poměrů učiněno vbrzku ještě více. Nebud'te tudíž již netrpěliv a nezoufejte!“

Po těchto vysvětlujících slovech farář vlídně a přátelsky s Moravcem se rozloučil dodav jen ještě: „Kdybyste měl, milý Moravče, vůbec nějaké přání nebo stížnost, prosím, neopomeňte ji sdělití buď panu purkmistrovi, neb – ostýcháte-li se tak učiniti a máte-li důvěru ke mně – tedy mně. Bud'te ubezpečen, že stane se, co vůbec jen jest možno.“

Moravec poděkoval – jiného pro okamžik nedovedl – načež se rozloučili.

Věcným vysvětlením tím domníval se míti Moravec a později, když to byl ženě vypravoval, i tato klíč k tajemně náhlému příznivému obratu. Tak neb aspoň podobně nějak muselo býti – bylot' vše tak prosté a přirozené, že jinak vše vykládati nebylo vůbec skoro ani možné.

Obrat k lepšímu byl všeobecný, a šířil se vůčihledě.

V několika dnech nebylo ve městě vzdělanějšího člověka, jenž by se byl zuboženému Moravcovi vyhýbal tak ostentativně, jako byli druhdy skoro všichni více méně činívali.

Moravec pozdravován nyní již zdaleka a dosti zdvořile, ba začasté přátelsky a srdečně.

Mnohý se s ním zastavil, aby se poptal na zdraví a jiné všední nebo závažné nepatrnosti, jak bývá v malých městech mezi důvěrnějšími známými ve zvyku. Jiný mu přátelsky vytýkal, proč se až dosud lidem vyhýbal, a zval k návštěvě; někteří nabízeli docela i rady, ba i pomoc v případě, kdyby toho měl potřebí.

Moravec a žena jeho nemohli se takořka vzpamatovati. Bylo jim, jako by byl někdo svalil těžký balvan z jejich prsou – oddechli si, bylo jim volněji, svěžeji; začali znova doufat.

Zatím žili ještě rovněž tak jako posud – pro sebe, nevyhledávající společnosti a pracující jako dříve.

Jsouce pro okamžik zbaveni starostí nejpalcivějších snažili se urovnati si především aspoň obstojně zbídačelou domácnost a vpra-

vovati se teprve znenáhla v nový, příznivější, vlastně nadějnější stav věcí, což jim bylo zanedlouho aspoň poněkud usnadněno.

V nejbližším zasedání městského zastupitelstva totiž k návrhu páně purkmistrovu usneseno nabídnouti Emerichu Moravcovi prozatím místo prvního městského písaře s ročním služným šesti set zlatých a svobodným bytem, a zároveň mu dáti na vědomí, že – jakmile se v nové zaměstnání své vpraví – bude jmenován městským tajemníkem, poněvadž posavadní zástupce oboru toho, jsa již stár a churav, bude k vlastnímu přání svému dán na odpočinek.

V týž den, kdy toto usnesení Moravcovi zvěstováno, došel ho úřední dopis z ředitelstva dráhy, v kterémž mu vysloveny díky za posavadní věrné, spolehlivé a nad očekávání skvělé služby, jež byl ve svém nižším postavení dráze prokázal, a nabídnuto mu místo přednosta menší jedné stanice nablízku.

Moravcovi nezbylo nežli se rozhodnouti. Po zralém uvážení rozhodl se pro výhodnější nabídnutí městského zastupitelstva. Vše další vyřízeno nadmíru rychle a hladce.

Purkmistr sám podal jménem zastupitelstva žádost ředitelství dráhy, aby byl Emerich Moravec propuštěn bez výpovědi – a v týdnu byl již Moravec prvním písařem městským.

Přestěhoval se do města do nového, příhodnějšího bytu, jenž mu byl městským zastupitelstvem vykázán, a snažil se ze všech sil vpraviti se v nové zaměstnání.

Avšak i další rozvinulo se náhodou na prospěch rodiny Moravcových neobyčejně rychle.

Prodlením měsíce churavící městský tajemník zemřel a Moravec jmenován jeho nástupcem – ovšem provizorně, ale postavení jeho tím přece zase zlepšeno.

Zanedlouho přestěhoval se do bytu tajemníkova v městském domku, sousedícím s velkou zahradou farní – a teprve nyní byl konec všech dalších překvapení.

Příznivý obrat, vlastně přímo báječné štěstí, jakého by se byl Moravec ani ve snu nenadál, působilo naň z počátku omamivě.

Mnohdy neměl radostí ani slov k vyjádření svých myšlenek. Žil však tímže neb aspoň podobným způsobem jako dříve.

Práce arci byla z počátku nesnadná, poněvadž neobvyklá, ale Moravec napjav veškeré své síly vpravil se v ni vbrzku přece k úplné spokojenosti rozhodujících faktorů.

Zato byla Cecilie jako znovu narozena. Nenadále štěstí ji sice neomamovalo, aniž jím zpychla, ale zaplašivši apatii oživilo duši její v té míře, že měla zase zálibu na životě a jeho radovánkách.

Vedla nepoměrně lepší, ale přece posud ještě prostou domácnost vzorně. Nešatila se nápadně a parádně, ale přece slušněji a moderně, slovem změnila svou zevnější fyziognomii, takže byla zase jednou z nejpříjemnějších, ba skoro nejkrásnějších žen v městě.

Nyní jí arci už nikdo nezáviděl jako před dvanácti lety, ale také ji už nikdo nemíjel, jako činíváno zpravidla a všeobecně v právě minulých dvanácti letech útrap, strádání a nevylicitelných duševních muk.

Nyní byla všady vítaným hostem, ba často zvanou společnicí i v kruzích druhdy naprosto nepřístupných – slovem ona i její muž byli mravně, vlastně společensky úplně rehabilitováni.

Dosáhnuvše tak neočekávaně, čeho by se byli ani ve snu nenadáli, byli oba spokojeni a mohli býti také šťastni; avšak příznivý obrat osudu měl přece jen na každého z nich jiné působení.

Kdežto Cecilie duševně oživila a tělesně omládlá, jevil se u Emerica znenáhla pravý toho opak. Z počátku, v době rozčilení, jaké mu působilo tak nenadále se hrnoucí štěstí, jevil arci neobyčejnou čilost a duševní pružnost, ba i sílu. Když však mimořádné rozčilení posléze minulo, dostavila se zcela přirozeně duševní a tělesná ochablost.

Z počátku měli on i Cecilie za to, že to stav přechodní, ale dřívějším, byť i umírněným hýřivým životem u vojště byl skoro již vyžilý muž, kteréhož v posledních dvanácti letech toliko roztrpčenost

k napínání, vlastně přepínání sil doháněla, tak vysílen, že apatie a malomocnost vůbec již častěji a trvale se dostavovaly.

Emerich Moravec vystrážlivěv z horečky radosti nad příznivým obratem osudu pocítil bezměrnou unavenost.

Jsa zbaven příšerných přeludů, kterýmiž byly ponížení, hanba, lítost a zimničná bázeň před příštím dnem duši jeho tak dlouho násilně vzpružovaly, pocítil nyní v klidu a míru, když byly příšery ony zmizely, nevyličitelnou prázdnotu duše.

Chtěl se vzmužiti a znovu žíti, ale necht' pohlédl kamkoli, necht' počal cokoli, zevšad zírala naň nuda – nejděsnější démon, zrozený z ochablosti čivů.

Mnohdy se zdálo, že mu i Cecilie není už tím, čím mu bývala. Byl k ní sice něžnější nežli v dobách krutého utrpení, laskal se s ní, líbával ji, ale vše to nepůsobilo mu již oné vřelé rozkoše jako před lety – ochablost počínala býti trvalou.

Počal se vyhýbati společnosti a lidem vůbec kde a jak jen mohl – stal se samotářem.

Odbyv svou práci, trávil zbytek času na osamělých procházkách po okolí města nebo doma ve své útulné nyní pracovně v zadumání, mnohdy arci již i mračném.

Nestýskal si, nenaříkal; nebyl také nevrlým, aniž nevlídným, ale duševní a tělesné síly jeho byly zlomeny a předčasný marasmus – konečná perspektiva.

Vše to stalo se v necelých čtyřech pěti měsících.

Cecilie pozorovala nenáhlou, a přece rapidní změnu tu s pocitem nevyličitelné truchlivosti. Oživená její chuť k životu však zabránila, že nestala se sama zádumčivou, nýbrž snažila se ze všech sil mužovu těžkomyslnost zaplašiti, což se jí začasť, ovšem jen na čas, také podařilo.

A po celou tu dobu, co se byla tato změna s manželou Moravcovými dála, vlastně od okamžiku, kdy byl farář Horušanský Moravcovi ob-

rat k lepšímu aspoň částečně vyložil, nesetkal se Moravec ni žena jeho s farářem ni jedinkrát – –

Nadešlo jaro. Osvěžujícím dechem jeho probouzela se celá příroda – jen Moravec zůstal zádumčivým.

A kdysi po nedělních službách božích, když Cecilie vyšedši z kostela zastavila se na hřbitově a u hrobu nebožky matky poklekla, by se pomodlila – setkala se zase jednou s farářem.

Zahlédla jej, jak byl vešel na hřbitov a u východu stanul. Spatřiv Cecilii popošel až ku hrobu a pozdravil.

Tvář Cecilie nepřelétl tentokráte ani nejjemnější úsměv; zůstala vážnou, ba truchlivou, jakou byla při vzpomínce na mrtvou matku.

„Zde leží vaše matka?!“ ozval se farář polo tázavě a polo tvrdivě vlídným tonem.

Cecilie jen lehýnce přikývla.

Duchovní chvíli mlčel, načež podotknul:

„A víte-liž, milá Moravcová, že jest mi hrob ten skoro tak posvátným jako vám?“

Cecilie porozuměla. Tvář její zůstala sice i nyní beze změny, ale v očích zaleskly se jí mimoděk dvě slzy.

Přikývla i tentokráte lehce, sotva pozorovatelně.

„Ale vy jste už dávno nebyla u správy boží,“ připomenul duchovní – patrně, aby vůbec něco pronesl. „O hříších nemluvím, ale – cožpak nemáte žádného postesknutí, žádného přání...“

Cecilie zavrtěla mlčky hlavou.

„Ale muž váš, jak se zdá, poněkud churaví,“ ozval se duchovní s mírnou výčitkou. „Nemůžete tedy býti bez přání – přejete mu aspoň uzdravení.“

Cecilie se mírně zapýřila.

Duchovní několik okamžiků mlčel, jako by o něčem přemítal, pak pravil váhavě:

„Libo-li vám – prosím, nevykládejte mi ve zlé – ale muž váš potřebuje zotavení, obzvláště teď z jara. Myslím, že by mu nebylo

neprospěšné, kdyby se v zahradě... Slovem, libo-li vám, vyřídíte mu, že jest mu zahrada farní vždycky k dispozici.“

„Díky!“ bylo jediné slovo, jež Cecilie zašeptala.

Rozloučili se – chladně, ale přece vlídně.

Emerich Moravec užil již v nejbližších dnech dovolení směti se procházeti v krásné, parkovité zahradě farní.

Vedlejší vchod k ní, malá dvířka ze strany dvorku Moravcova bytu byla k návštěvě zvláště vhod a farář poslal Moravcovi také klíček, aby mohl dle libosti a pohodlí zahradu navštěvovati.

Navštěvoval ji z počátku den co den – zrána, po poledni i večer. Procházival se pod pučícími staletými stromy a mezi keři po pěkně upravených stezkách; odpočíval na pohodlných sedátkách – a v první době zjevně okřival. Někdy jej provázela i Cecilie – obzvláště asi po měsíci, když bylo vše v plném květu a pobyt pod širým nebem a zeleným baldachýnem stromů příjemnější nežli kdy jindy.

Faráře zřídka kdy v zahradě zahlédli. A stalo-li se tak někdy přece, opustil vždy zahradu, aniž by byl jen slovem nebo pohledem obtěžoval. Jemnocit jeho neušel ani Moravcovi, ani jeho ženě.

Avšak čím jest příroda s veškerou svojí divuplnou krásou, se všemi svými tajuplnými odstíny a fázemi života vznikajícího a odmírajícího člověku, jenž cítí, že též tajemná, nevyzpytná moc, která před ním rozvinuje tak čarokrásný a velkolepý obraz, počíná již na něm samém osvědčovati ničící hlod, slovem – čím jest příroda člověku, jenž cítí, že v prsou jeho klíčí již zárodek znenáhla se blížícího konečného rozkladu?

Mnohdy se takový člověk arci ještě vzpruží k radosti a potěšení nezkalenému, ale častěji než kdy jindy působí naň příroda přes všechn svůj osvěžující vliv přece jen trapně – unavujíc a omrzujíc.

A tak dělo se i Moravcovi. Zpočátku jej procházky v zahradě těšily; domnívalť se, že okřívá – ale později, když duševní stav jeho se neměnil a apatie zůstala v permanenci, omrzelo jej i procházení se pod širým nebem.

Navštěvoval zahradu vždy, až pak posléze mnohdy po celý týden, ba déle v ní vůbec ani se neukázal, trávě zadumán přebytný čas svůj doma nebo v kanceláři.

Na pohled byl Moravec posud ještě dosti statný muž konající vzorně své povinnosti úřední a skoro nikomu nenapadlo, že by konečný rozklad byl blízký nebo docela neodvratný; avšak –

V době, kdy vyhýbaje se lidem trávil Moravec dny své z větší části v odloučenosti a zadumání více méně apatickém, zapřádala se osvětlená duše Cilinčina, nyní životní silou skoro překypující, v tajemný, ale nevýslovně sladký sen.

Kdy a při které příležitosti vznikl v duši její prvý zárodek, kde a co působilo na jeho rozvíjení, slovem veškeré to nepostižitelné předivo, z něhož vzniká konečně i skutek mnohdy v nejvyšší míře překvapující, zůstalo všemu světu tajemstvím a po nějaký čas neměl o něm Moravec ani zdání.

Pozoroval sice, že po nějakém čase, na počátku léta i Cecilie, ačkoli vždy svěžejší a jařejší, přece již není tím, čím byla z jara a v době, kdy se bylo na ně štěstí pousmálo. Neušloť mu, že i ona bývá častěji než kdy jindy zamlklou, zamyšlenou, ba zádumčivou.

Ale zádumčivost ta přece se valně lišila od zachmuřenosti a těžkomyslnosti Moravcovy; bylat' jemnější a oduševnělejší; byla to ona zvláštní, sladce mučivá zádumčivost, jaká se zmocňuje člověka v předtuše nejsladší.

Avšak příčina toho zůstala mu neznámou.

Blížil se podzim.

Občas vál již chladnější větřík přes strniště, ale pohoda byla posud pěkná, byloť slunečno a teploučko.

Obzvláště tiché večery vábily do přírody pod širé nebe, kde bylo milo a příjemno, především pak do zahrad.

A jeden z těchto snivě zádumčivých večerů vyvábil i Moravce z dumné odloučenosti do zahrady farářovy.

Vrátiv se z malé cesty, kterou byl vykonal v záležitostech úředních, o den dříve, nežli byl očekáván, nezastal žínky své doma, a domnívaje se, žeť nejspíše u některé své známé v nejbližším sousedstvu návštěvou, chtěl ve své pracovně klidně vyčkati, až se vrátí.

Cestou poněkud unaven usedl nedaleko okna a zadumal se. Zpočátku, dokud panovalo v jizbě večerní šero, nevšímal si ničeho kolem sebe, ale když měsíc vyplul nad střechu farní budovy a stříbrný svit jeho vniknul oknem i do jizby, nemohl odolati – zvedl hlavu a na měsíc se zadíval.

Po chvíli vstal, a jako by jej tento vábil, pomalu, skoro bezmyšlenkovitě a spíše jen mechanicky vyšel na dvorek, a spatřiv zde dvířka do farní zahrady jen přivřena, vešel do zahrady.

Bylo tu milo a utěšeno; měsíc stříbře tu a tam stezky, jinde kmeny, haluze a listy stromů nebo keře bud' zčásti, neb i zcela – dodával zahradě rázu nevylicitelně poetického.

Ticho bylo takřka posvátné; jen občas zašelestil větřík v haluzích, ale šeptmo, jako by se bál vydechnouti z plných plic.

Dlouho procházel se Moravec po klikatých stezkách bud' pod zeleným baldachýnem v stromořadích, nebo podle růžových i jiných keřů nebo záhonů. Občas se zastavil a naslouchal tajemnému ševelu listí, pak se zadíval v to neb ono místo, kde v různých odstínech svit měsíce právě pohrával, nebo usedl na jednu z nečetných laviček pod některým z nejstarších a nejkošatějších stromů, ale po chvíli zase vstal a naslouchaje toliko ohlasu svých kroků pokračoval ve své bezděčné a skoro i bezmyšlenkovité procházce.

Nebylo mu ani obzvláště milo a příjemno, aniž snad nevolno. Nic ho netrápilo a netísnilo; pro okamžik neměl nižádných přání a po ničem netoužil; slovem byl klidný.

Několikráte přiblížil se na své bezděčné promenádě mimoděk i k pošmurné farní budově na několik kroků, ale pozoruje, že jest v jednom z přízemních oken světlo, vždy se zase instinktivně vzdálil a zabočil do stromořadí, kterýmž se dostal do nejzazší části zahrady.

Tak bloudil po zahradě bez cíle, hrouže se vždy více ve vlastní myšlenky, až posléze chodil již jako náměsíčník, nevšímaje si kolem sebe ničeho.

Náhle zastavil volný jeho krok ševel lidských hlasů. Probrav se z myšlenek a rozhlédnuv se kolem zpozoroval, že se byl mimoděk, ba proti své vůli octnul pod jediným osvětleným oknem farním.

Bylo to sice okno přízemní, ale poněvadž se farní budova nalézala na mírném návrší a zahrada níže, bylo od země výše nežli obyčejně. Dorostlý člověk aspoň do jizby neviděl.

Okno bylo však jen přivřeno a hlasy uvnitř rozmlouvajících dorážely dosti zřetelně k uchu Moravcovu. Rozeznal hlas mužský, přitlumený – a hlas ženský, ještě přitlumenější. A již již chtěl odejít, když ženský hlas vzbudil jeho pozornost.

Zdál se mu býti povědom; zdál se to býti hlas známý, a přece v přitlumení nerozeznatelný.

Moravec chvíli naslouchal pozorněji, ale hovor v jizbě umlkl. Neslyšel ani slova, ba ani hlasu – jen slaboučký šepot jako ševel nejmírnějšího vánku zachvíval se večerním tichem.

A šepot ten měl zvláštní přitažlivost a zněl tak mile, tak vábně, tak poeticky, že v apatické duši naslouchajícího Moravce vzbudil mírnou zvědavost.

Přistoupil těsně ke zdi pod okno a položil ucho na zeď.

Slyšel nyní zřetelněji: tajemný šepot, zaznívající předtím v delších intervalech, změnil se zase ve dva přitlumené hlasy, ale ani nyní nezaslechl Moravec slov, nýbrž domníval se rozeznávati toliko prosebný hlas mužský a trhané, bolestné tóny hlasu ženského.

A právě tento bolestně se zachvívající hlas ženský, vlastně jen pouhé jednotlivé tóny, jako když k smrti raněné srdce odpovídá ku konejšivým prosbám jen jednotlivými slovy nebo jen pouhými vzdechy – právě tento hlas rozechvíval duši Moravcovu tak elegicky, že zůstal u zdi pod oknem jako přimrazený.

Dlouho naslouchal. Hlasy vždy více se tlumily; občas splývaly v pouhý šepot a hned zase se dělily – ale přestávky byly vždy větší, až posléze i pouhý šepot úplně zanikl.

I nyní ještě Moravec naslouchal, ale po chvíli odstoupil ode zdi a zadíval se ze vzdálenosti asi čtyř nebo pěti kroků do osvětleného okna.

Z počátku nepozoroval nic nápadného; zdálo se, že osoby předtím v jizbě hovořící byly se vzdálily.

Náhle kmitnul se po okně šerý stín, jako by kdosi v jizbě stoje nebo sedě mezi oknem a světlem jizbu ozařujícím obě ruce byl zvedl do výše a hned je zase nechal klesnouti.

Vcelku nenápadný stín ten však byl důkazem, že není jizba prázdná – leč v témž okamžiku Moravcovi napadlo, že naslouchá pod cizím oknem, a již již se chtěl vzdáliti, když z jizby zazněl hluboký, táhlý vzdech.

Zrak Moravcův zakroužil plaše kolem a utkvěl opodál na několika starých cihlách.

Osudný pohled!

Nejsa si hrubě ani vědom, proč tak činí – přistavil opatrně Moravec asi čtvero cihel na sebe pod okno a ještě opatrněji na ně vstoupil, aby mohl oknem nahlédnouti do jizby.

Viděl však pouze část stropu a polovici zadní stěny. Nezbylo mu nežli vystoupiti na prsty – a teprve nyní rozeznal v jizbě muže a ženu.

Žena sedí v křesle. Muž zakrýváje ji tělem svým před zrakem Moravcovým stojí před ní, jako by se byl právě zdvihl ze země, kde byl nejspíše klečel, a drže pravou její ruku dívá se jí, jak se zdá, upřeně a zpytavě do očí.

Ženě v tvář Moravec nevidí; zdá se mu jen, že má hlavu k nadržům a poněkud k levě straně nakloněnou – v muži však, ačkoli jest zády k oknu obrácen, poznal na první pohled – faráře Horušanského.

Po několik okamžiků zůstalo skupení to bez pohnutí.

Zrak Moravcův přeletí elegantně upravenou jizbu několikrát. Na chvíli utkvěl tu i na velkém krucifixu v životní velikosti přímo za křeslem, ba všimnul si i před Kristem hořící červené lampičky, která vrhající temně růžové světlo na stěnu za křeslem tvořila tak zvláštní pozadí, že se od okna zdálo, jako by byla kolem hlavy ženiny krvavá gloriola.

Avšak hned poté upoutalo zase jeho pozornost němé skupení.

Žena cosi zašeptla, ale tak jemně, jako by byla jen vzdychla. Muž – farář – jí přitlumeným hlasem konejší.

Zpočátku neslyší Moravec nežli pouhý, temný ševel; posléze rozeznává jednotlivá slova, posléze i celé, ovšem úryvkovité věty.

„Ne, ne, duše má nejsladší –“ slyší Moravec šeptati, „budiž bez starosti. Vina tvoje – vina moje – nic, nic – a přece jako když osud člověka železnými – – ne, ne – tys přece jen sveticí. – A já – já, probůh! Slzy – zase ty slzy! – Pro vše, co ti kdy bylo drahého – při památce tvé matky tě zapřísahám – odpud’ mne – klň mi – jenom ne slzy – –“

Mluvící přitlumil svůj hlas v pouhý šepot.

Naslouchající Moravec napjal sluch, ale po několik vteřin nerozuměl ničemu; až pak zase zaslechl zcela zřetelně tato slova:

„A právě dnes, kdy jsi mi zvěstovala tajemství nejsladší – proč – proč – – Ne, ne! Bylo nám to souzeno. Vše tak prostinké, tak přirozené, že jinak ani býti nemohlo. Ani bys nevěřila, duše má nejmiřejší, jak mi jest, když se v to vmyslím. Když se vmyslím v nejsladší okamžik, že budu zanedlouho státi před kolébkou tvého – našeho dítěte – že se bude na tebe i na mne usmívat – tak jemně, tak sladce – oh! – Ah, ne, ne! A ty – ty tak zachmuřena – skoro zdrcena... Pro vše, co ti kdy bylo svatého, prosím, duše nejdražší – vyjasni svou milou tvář – pousměj se – – aspoň se pousměj!“

Při posledních slovech Moravce zamrazilo, ale v témže okamžiku muž před ženou poklekl – zrak Moravcův se náhle zakalil.

Spatřit tvář – bledou, s výrazem nevýslovné bolesti – a poznal vlastní svou ženu.

V prvním okamžiku mu bylo, jako by se byl ze slunečna náhle octnul v husté mlze; vše splývalo v mlhavý chaos. Neslyšel nežli pouhý šepot, neviděl nežli temné, neurčité obrysy... Napínal zrak, napínal sluch, ale zdálo se mu, jako by hluchnul – šepot aspoň usínal – ba zdálo se mu, že zrak vždy více se kalí – mlha že houstne... Několikrát se mu v očích zajiskřilo, pojala jej závrať a skoro bez vědomí sklesl s mírným šramotem k zemi.

Současně zavál prudší větřík a rozhoupal s šumotem větve nejbližších košatých stromů. V jizbě ničeho nepozorovali.

Co dělo se v duši Moravcově, vzpírá se vyličení.

Byl zdrcen.

Jediným slovem tím jest vyjádřeno vše. Několik okamžiků zůstal na zemi bez pohnutí, jak byl sklesl; nato se napolo vztyčil a zrak jeho vytřeštěně zakroužil kolem.

I nyní ještě se mu zdálo, jako by bylo oko omženo, ale před duševním zrakem jeho stál jasně a plasticky poslední obraz...

Viděl tvář své ženy – tu milou tvář, do které se byl druhy tak často chladně i se zanícením díval – viděl nyní tvář tu s nevyličitelným výrazem bezměrné bolesti – srdce svíralo se mu křečovitou bolestí.

Nevzkřikl, nezaúpěl, nevzdychl – mlčky, s pevně sevřenými rty setrval chvíli polovztyčen jako člověk, jenž se byl právě z mrákot probral; nato pokusil se vstáti. Podařilo se mu to s napnutím veškerých sil, ale vstav zavrával a byl by znovu klesl, kdyby se byl kmenu nejbližšího stromu nezachytil.

Několik okamžiků postál. Zrak jeho mimoděk se otočil k osvětlenému oknu, po němž kmitly právě dva stíny, jako by byly v jizbě dva lidé vstali a zase usedli... Zrak Moravcův zakalil se poznovu, ale tentokráte jej zakalila – slza.

Zase nevidí nežli temné neurčité obrysy, zase vše splývá v mlhavý chaos. Postál ještě jen několik okamžiků; nato potácivě – nevěda kam a proč – se vzdaluje. Chytá se stromů i keřů, by neklesl – krok jeho není již ani krokem – zdát se, jako by se ubíral po vlnící se půdě...

Nevidí, neslyší... Zdá se mu, že chce ze zahrady, ale neví, kudy; že chce domů, ale neví, kterým směrem se dáti. Někdy se zastaví a zrak jeho zakrouží kolem, ale hned zase se potácí dále po stezkách, po kterých se byl druhdy tak často procházel – a bludná noha vede jej z místa na místo, od osudného okna k nejzazšímu konci zahrady a zase klikatě nazpět k farní budově a k osudnému oknu.

Stojí zase před oknem, zase se do něho dívá – ale strnule. A teprve po dlouhé chvíli poprvé přitlumeně zaúpěl, ale hned nato obrátiv se potácí se zase zahradou, chytaje se stromů a keřů – po stezkách i trávnicích a záhonech, mnohdy i hustým křovím.

A měsíc dívá se na děsnou tuto vrávoravou chůzi tak klidně a mile, jako by se díval na nejsladší výjev milosti – větřík šelestí v haluzích stromů a keřů tak tajemně, jako by šeptal nejsladší báje.

Ubohému muži se zdá, jako by se byl octnul v ohlušujícím ryku mořské bouře bez blesku a hromu. Slyší jen temný hukot orkánu, před kterýmž myšlenky a vzpomínky chvějivě se krčí a jenom občas vyšlehují.

Krev víří žilami jako láva; hlava jest rozpálena, nohy však jako bez vlády. Někdy se mu zdá, že jest úplně tupý, že nalézá se v čiré tmě – nevidí, ani když má oči vytřeštěny, ale hned zase se mu zdá, že vidí i zamhouřenýma očima, že vyhupuje se před duševním zrakem jeho ten neb onen obraz jako z mlhy.

Tak vrávoral z místa na místo, až posléze sklesl na jednu z nečetných laviček pod košatou lipou a zůstal jako v strnutí.

Znenáhla duševní bouře se tiší – ale pomalu, sotva pozorovatelně. Duší jeho počínají táhnouti obrazy jasnější. Vidí v duchu mnohý výjev ze svého života skoro jasně – a náhle, beze vší souvislosti s tím, co právě duší jeho chaoticky víří, vyhoupl se před duševním zrakem jeho obraz úplně jasný.

Připomenulť si onen podzimní večer, kdy s ženou v bídné chatě vzpomínal dávných dob, přemítaje o prostředcích ku změně děsných poměrů, ve kterýchž byli žili, a kdy šlehla duší jeho myšlenka,

při které jej zamrazilo a rtům jeho skoro mimoděk uklouzla slova:
„Aspoň se pousměj!“

Vyskočil jako postřelený jelen, ale zavravorav zase sklesl. A opět se oko i duše kalí – opět se víří duší chaoticky obrazy jen mlhavé – opět se mu zdá, že slyší jen temný hukot burácející bouře.

Tělo jest skoro bez vlády, duše skoro úplně otupělá.

Vtom – co to?

Po vzdálené stezce kmitlo se cosi jako ženská postava, chvátající zahradou.

Chtěl vzkřiknouti, ale slovo mu odumřelo na rtech – zachroptěl jen – –

Postava v dáli zabočila v keře a zmizela.

Dlouho, dlouho zůstal jako v strnutí, až pak zase se vzbopil a vrávorav z místa na místo.

„Aspoň se pousměj!“ byla jediná slova, jež mu uklouzla přitlumeně z rozvlněných řader, když se byl zase mimoděk octnul pod osudným oknem, doposud osvětleným...

Dlouho stál opodál, upíraje vytřeštěný zrak k němu bez pohnutí jako socha. Náhle – jako by byla duší šlehla spásná myšlenka – příkrčiv se rozběhl se s napětím veškerých sil proti oknu a vrazil hlavou do zdi sklesl na zem – –

Zrána našli Moravce pod oknem v krvi s rozpoltěnou lebkou.

Byl ještě živ...

Dopravili jej domů.

Po třicet dní nehnula se žena od jeho lože. Po třicet dní a nocí snášela nejstrašnější muka duševní, dívajíc se na ubohého muže a naslouchajíc blábolivému jeho blouznění.

V horečných snech, jež duši jeho blažily i mučily, nejčastěji opět slova: „Aspoň se pousměj – aspoň se pousměj!“

A vždy, kdykoli žena slova ta zaslechla, jevila truchlivá, ustaraná tvář její nevyličitelný výraz nezměrné bolesti.

Ale ani ona v mukách svých nikomu ni slovem si nepostěžovala. Bezměrný žal její byl němý – i když muž konečně dotrpěl, i když stála před otevřeným hrobem a farář chvějícím se hlasem odříkával poslední modlitbu...

Vrátila se od hrobu zdrcena. Vrátila se domů; avšak od té doby ji nikdo více nespátřil.

Teprve po několika dnech našli mrtvolu její v rybníce mezi rokytím a leknínem.

Nikdo neměl ani tušení, že našli ji nedaleko místa, kde se byla před rokem mimoděk pouсмála, ale zsinálá tvář její byla klidná – a jenom farář domníval se v ní pozorovati onen sotva pozorovatelný úsměv, kterýmž druhdy tak okouzlovala.

* * *

Od té doby minulo mnoho roků.

V městě i okolí již zřídka kdy si někdo připomene tragický osud těchto dvou lidí, a připomene-li si přece, nemá proň vysvětlení.

Jen farář – nyní muž zamklý a zádumčivý, vzorný lidumil – skoro den co den prochází se k večeru v stromořadí a začasté dlouho stojí nepohnutě na jednom místě zamyšlen, dívaje se upřeně v rokytí a leknín...

Výraz tváře jeho bývá vždy klidný a vážný; myšlenky a vzpomínky však smutny, truchlivy a bolestny...

Jakub Arbes
Aspoň se pousměj!
Psychické nocturno

Ilustrace na obálce NickSori/Shutterstock.com
Redakce Markéta Teuchnerová

Vydala Městská knihovna v Praze
Mariánské nám. 1, 115 72 Praha 1

V MKP 1. elektronické vydání
Verze 1.0 z 13. 1. 2023

ISBN 978-80-274-2966-0 (epub)
ISBN 978-80-274-2967-7 (pdf)
ISBN 978-80-274-2968-4 (prc)